

1982/83:31

Måndagen den 22 november

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i konstitutions- och finansutskotten under Bo Söderstens ledighet anmält hans ersättare Bo Krogvig.

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i arbetsmarknadsutskottet under Karin Anderssons ledighet anmält hennes ersättare Cecilia Jensfelt.

Folkpartiets partigrupp har som suppleant i utbildningsutskottet under Jörgen Ullenhags ledighet anmält hans ersättare Barbro Sandberg.

Andre vice talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Bo Krogvig (s)

suppleant i finansutskottet

Bo Krogvig (s)

suppleant i utbildningsutskottet

Barbro Sandberg (fp)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Cecilia Jensfelt (c)

2 § Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Måndagen den
22 november 1982

*Meddelande om
val av en riksdagens ombudsman*

*Meddelande om
interpellationssvar*

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

3 § Meddelande om val av en riksdagens ombudsman

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 24 november kommer att anställas val av en riksdagens ombudsman.

4 § Andre vice talmannen meddelade att *Rolf Wirtén* (fp) och *Olle Göransson* (s) denna dag återtagit sina platser i riksdagen, varigenom *Linnea Hörléns* och *Göran Magnussons* uppdrag som ersättare upphört.

5 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:21

Anf. 3 Socialministern STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill anmäla att jag har kommit överens med *Rune Gustavsson* om att hans interpellation 1982/83:21 om den nordiska socialkonventionen skall besvaras fredagen den 26 november.

6 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:24

Anf. 4 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § vill jag meddela att jag på grund av utlandsresor ej kommer att besvara interpellationen av *Hans Göran Franck* om åtgärder för att förbättra situationen i Libanon inom den angivna tiden fyra veckor. Jag har för avsikt att besvara interpellationen fredagen den 3 december kl. 09.00.

7 § Svar på interpellationerna 1982/83:14 och 23 om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

Anf. 5 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! *Ingrid Sundberg* har i en interpellation den 20 oktober ställt följande frågor till mig:

1. Vilken inställning har regeringen till olika kärnavapendoktriner, och kan någon förändring av hittills gällande svensk uppfattning förväntas?
2. Vilken bedömning gör regeringen av sambandet mellan svensk säkerhetspolitik och vårt agerande i det internationella nedrustningsarbetet?
3. Kan vi räkna med att riksdagens uttalande om en kärnvapenfri zon i Norden står fast, eller planerar regeringen några nya initiativ, och kommer dessa i så fall att ha andra utgångspunkter än de här nämnda?

Carl Bildt har i en interpellation den 28 oktober ställt följande frågor:

1. Står utrikesministern, och därmed den svenska regeringen, bakom det uttalanden som ordföranden i nedrustningsdelegationen gjort i en intervju i *Svenska Dagbladet* den 25 oktober 1982?

2. Anser utrikesministern att ett kärnvapenfritt Östersjön och sådana uttunnningar av kärnvapen i kringliggande territorier som tidigare beskrivits fortfarande skall vara en förutsättning för etablerandet av en kärnvapenfri zon i Norden?

3. Anser utrikesministern att det är möjligt att bilda en kärnvapenfri zon av den omfattning och inriktning som bl. a. riksdagen vid upprepade tillfällen lagt fast utan att detta också inkluderar en direkt förhandling med de berörda supermakterna?

Jag besvarar båda interpellationerna i ett sammanhang.

Herr talman! Det totala kärnvapenkriget skulle få så omfattande och katastrofala följder att det är svårt att föreställa sig att en civilisation av vår typ skulle kunna organiseras på ruinerna av en förödd värld som skulle bli kvar. Ingen kan utgå med segern i ett sådant krig. Det torde i praktiken inte vara möjligt att begränsa ett kärnvapenkrig. Det skulle nästan oundvikligen leda till en total kärnvapenkatastrof.

Regeringen delar den oro som allt fler människor känner över det försämrade internationella klimatet och det kärnvapenhot som vilar över oss alla. Vårt främsta mål i freds- och nedrustningsarbetet är att minska dessa hot. Det är nödvändigt att finna ett alternativ till krigshot och avskräckningsdoktriner.

Vårt alternativ är gemensam säkerhet grundad på ett ökat förtroende mellan staterna och en gradvis minskning av de militära maktmedlens roll.

Som framhållits i regeringsförklaringen driver regeringen en aktiv freds- och nedrustningspolitik. En viktig del av denna politik är våra strävanden att få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden.

Vi skulle därvid kunna uppnå att antalet kärnvapen i vårt närområde minskar. En sådan zon skulle utgöra en förstärkt kärnvapenfri buffert mellan de båda stora militäralliansernas kärnvapenstyrkor i Europa. Detta skulle bidra till att reducera risken för ett kärnvapenkrig.

Herr talman! Regeringens inställning till kärnvapendoktriner präglas av vår allmänna syn på kärnvapnen. Vi fördömer förekomsten av kärnvapen och alla planer på att använda dem. Vi tar sålunda avstånd från alla doktriner som tenderar att driva på utvecklandet av nya kärnvapen, som rättfärdigar deras användning eller som sänker kärnvapentröskeln.

Det är emellertid uppenbart att kärnvapenstaternas agerande på ett avgörande sätt påverkar den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa och i övriga delar av världen. Det är av stor vikt att vi skaffar oss en så klar insikt som möjligt om de förhållanden som framkallat den rådande kärnvapensituationen.

Supermakterna är för vår del av störst intresse i sammanhanget. Vad först gäller Förenta staterna har detta land officiellt förklarat att för dess vidkommande "det flexibla svaret" är gällande kärnvapendoktrin. Det flexibla svaret, dvs. en för olika förhållanden avpassad vapeninsats, fungerar i dag som ett slags generell doktrin för användning av både konventionella vapen och kärnvapen.

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

När det gäller de s. k. slagfältsvapnen i Europa är de för NATO:s del ett av flera medel att uppväga den underlägsenhet man anser sig ha i fråga om konventionella stridskrafter. Gällande NATO-doktriner utgår från en möjlig användning av kärnvapen för att möta även ett konventionellt angrepp från öst. Det är i första hand de i Europa stationerade amerikanska slagfältsvapnen som är avsedda för en sådan första användning av kärnvapen. Till denna kategori vapen hör neutronvapnen och "minikärnvapen", vilka dock f. n. inte är utplacerade i Europa.

I detta sammanhang har möjligheterna till "begränsade kärnvapenkrig" diskuterats. Som jag här antytt tar vi avstånd från alla föreställningar om att kärnvapenkrig skulle kunna begränsas. Varje insats med kärnvapen innebär en ödesdiger och oförutsebar upptrappning.

Kärnvapendoktrinerna sägs ha till syfte att ytterst förhindra att motsidan över huvud taget inleder ett anfall. Dessa har dock ständigt blivit mer avancerade och lett till allt mer detaljerade planer för hur kärnvapnen skall kunna användas. Detta ökar risken för att dessa vapen faktiskt kommer till användning.

I Förenta staterna och Västeuropa har det uppstått en omfattande debatt rörande NATO:s doktrin om första användning av kärnvapen. Det har därvid framförts förslag om att alla kärnvapenstater skulle åta sig att icke vara den som först tillgriper kärnvapen.

När det gäller den andra supermakten, Sovjetunionen, har vi begränsad kunskap om de doktriner och handlingsregler som gäller för användningen av dess kärnvapen. Sovjetunionen har inte som Förenta staterna en offentligt tillkännagiven kärnvapendoktrin. Mycket talar dock för att det på sovjetisk sida förekommer ett tänkande som mycket liknar den amerikanska doktrinen om "det flexibla svaret". De sovjetiska kärnvapenarsenalerna synes ha utformats för att möjliggöra en för olika förhållanden avpassad kärnvapeninsats. Uttalanden av högt uppsatta sovjetiska militära företrädare talar också för detta.

Sovjetunionen har också förklarat att landet ensidigt åtagit sig att inte vara det som först tillgriper kärnvapen.

Regeringen stödjer strävanden att minska kärnvapnens roll i Europa. Vi anser att åtaganden om icke-första-användning av sådana vapen är ett viktigt steg i denna riktning. Vi noterar som ett faktum att kärnvapen och konventionella vapen ingår i vad de berörda länderna uppfattar som en total styrkebalans. Därav följer att möjligheterna till en väsentlig nedskärning av kärnvapnen ökar, om en sådan nedskärning kombineras med åtgärder för att skapa en ungefärlig balans mellan parternas konventionella styrkor. Därför bör de konventionella styrkorna minskas, t. ex. inom ramen för nedrustningsförhandlingarna i Wien eller en europeisk nedrustningskonferens.

Oavsett vår bedömning av kärnvapenmakternas doktriner måste i detta sammanhang ett centralt förhållande understrykas: Ingen kan med trovärdighet motsäga att det finns för många kärnvapen. Likå klart är att dessa överdimensionerade arsenaler kan ha en destabiliserande verkan. Omfattande nedskärningar av antalet kärnvapen är möjliga utan att maktbalansen

rubbas. Som ett första steg på vägen mot sådana nedskärningar bör parterna kunna enas om ett temporärt stopp för vidare utveckling, produktion, lagring och utplacering av kärnvapen.

Den ökade spänningen och den fortsatta vapenutvecklingen ökar på sikt riskerna för en väpnad konflikt. Doktriner som bygger på föreställningar om avskräckning leder till en militarisering av den internationella politiken och till en växande osäkerhet och otrygghet för alla. Mot denna bakgrund ställer sig regeringen bakom Palmekommissionens krav på en ny syn på säkerhetsproblemen.

Denna syn kan sammanfattas på följande sätt:

Nu söker pakterna bygga sin säkerhet på en allmän avskräckningsfilosofi, med vad detta innebär i fråga om hot, mothot, ekonomisk krigföring, global rivalitet etc. I stället borde man på båda sidor, mot bakgrund av konfliktriskerna, grunda sin säkerhetspolitik på principen om gemensam säkerhet.

En sådan gemensam säkerhetsfilosofi skulle innebära att staterna i samverkan sökte sig fram till metoder att stärka säkerheten. Detta skulle kunna ske genom en ökad satsning på förtroendeskapande åtgärder. Exempel på sådana diskuteras i den europeiska säkerhetskonferensen och ingår i SALT-fördragets bestämmelser om gemensamma kontrollorgan och förvarningssystem. En rad av de arrangemang för en öppnare redovisning av parternas styrkedispositioner som föreslagits av Palmekommissionen kan i detta sammanhang bli av stor betydelse.

Kommissionens förslag om gemensam säkerhet innehåller också tankar om s. k. säkerhetszoner, uttunningszoner och zoner av typen ett kärnvapenfritt område i Norden. Till detta kommer en ny syn på nationernas ekonomiska säkerhet, som också i sin tur måste grundas på insikten om staternas ömsesidiga ekonomiska beroende.

Herr talman! Regeringen avser att överväga i vilka former och med vilka medel Sverige skall kunna bidra till en ökad uppslutning kring den gemensamma säkerhetens synsätt. Att i Europa och världen stödja krafterna för avspänning och internationellt samarbete blir en huvuduppgift i detta syfte. Det är mot denna bakgrund som Sverige vid de pågående ESK-överläggningarna verkar för att få till stånd en europeisk nedrustningskonferens.

Vår internationella nedrustningspolitik utgör en naturlig och viktig del av den svenska säkerhetspolitiken. Genom en aktiv utrikespolitik för avspänning och internationell nedrustning och genom ett efter våra förhållanden starkt försvar, vars rent defensiva syften måste vara uppenbara för alla, stärker Sverige den nationella tryggheten och säkerheten. Ambitionen att föra en självständig och alliansfri politik främjas av ett målmedvetet arbete i internationella fora för nedrustning, rustningskontroll och förtroendeskapande åtgärder. Detta arbete bedrivs främst i nedrustningskommittén i Genève, i FN i New York och inom ramen för den europeiska säkerhetskonferensen ESK.

Det råder inget motsatsförhållande mellan vår nedrustningspolitik och

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

trovärdigheten av neutralitets- och försvarspolitiken. Tvärtom utgör nedrustningspolitiken ett viktigt inslag i neutralitetspolitiken.

Den i regeringsförklaringen tillkännagivna avsikten att verka för en kärnvapenfri zon i Norden är ett exempel på regeringens politik att främja ökad avspänning och säkerhet. Det är ett betydande svenskt intresse att en sådan zon kommer till stånd. Norden utgör relativt sett ett lågspänningsområde. En kärnvapenfri zon i Norden blir ett bidrag till strävandena att förhindra att vår region ytterligare dras in i växande stormaktsmotsättningar.

Utvecklingen under 1970-talet har inneburit att norra Europa har fått ett ökat intresse i stormaktsalliansernas strategier. Samtidigt har det internationella klimatet, särskilt mellan de båda ledande stormakterna, allvarligt försämrats mot decenniets slut. Kärnvapnen har kommit allt närmare de nordiska ländernas gränser. Vi har också kunnat konstatera att kärnvapenförsedda ubåtar förekommer i Östersjön.

Själva processen i riktning mot en nordisk kärnvapenfri zon är i sig förtroendeskapande och därmed spänningssänkande. Arbetet att åstadkomma en zon blir både mödosamt och svårt och kommer att ställa stora krav på förhandlingsförmåga och tålmod. Processen kommer förmodligen endast att kunna ske stegvis och kan då inrymma olika i sig förtroendeskapande åtgärder.

Låt mig också understryka det europeiska sammanhanget. En zon bör betraktas i samband med arbetet på en vidare överenskommelse om kärnvapen i Europa. Utvecklingen av förhandlingarna om de strategiska vapnen, de regionala kärnvapnen i Europa samt om de konventionella militära styrkorna (START, TNF och MBFR) blir av stor betydelse för zonfrågan. Detta gäller även den europeiska nedrustningskonferens som kan komma att beslutas inom den europeiska säkerhetskonferensens ram.

Samtidigt vill jag understryka att zonfrågan är viktig i sig och inte bara som en funktion av andra europeiska förhandlingar. En fortsatt, aktiv diskussion av frågan och dess olika delar kan skapa nya öppningar och bidra till avspänning i vårt närområde. Framsteg i strävandena att åstadkomma en nordisk zon bör positivt kunna påverka de viktiga förhandlingarna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om de eurostrategiska kärnvapnen. Dessa strävanden kan också ses som en stimulans till andra säkerhetsarrangemang i Europa. Exempel på sådana är en avveckling av kärnvapnen i gränsområdena mellan maktblocken och ett bortdragande av kärnvapen från icke-kärnvapenstater. Jag ser därför arbetet att få till stånd en zon som en av flera parallella ansträngningar att reducera kärnvapnets roll i Europa och på sikt avskaffa dessa.

Vidare är det i samband med zonens tillkomst viktigt att utverka vissa åtaganden från kärnvapenstaternas sida. Det är sålunda av central betydelse att kärnvapenstaterna på ett invändningsfritt sätt utfäster sig att inte hota med eller använda kärnvapen mot zonstaterna. Det är också av största vikt att de drar tillbaka de kärnvapen kring området som bl. a. har sådan räckvidd att de kan sägas vara i första hand avsedda att användas mot dessa stater.

Även andra arrangemang i syfte att minska förekomsten av kärnvapen i vår närhet bör övervägas, t. ex. när det gäller uttunningszoner.

Beträffande Östersjön vill jag konstatera följande. Det är regeringens uppfattning att det är önskvärt att Östersjön blir kärnvapenfri. Sålunda bör t. ex. de kärnvapenbestyckade ubåtar som uppträder där lämna området. Östersjön bör alltså beröras av zonarrangemanget men sannolikt av olika folkrättsliga skäl inte ingå i själva zonen.

Det borde vidare vara möjligt att få till stånd en avveckling av sådana kärnvapen i zonen närhet som kan ha varit avsedda för användning mot de i zonen ingående staterna.

Vad gäller såväl utformningen av processen att få till stånd en zon som utformningen av själva zonen måste ytterligare interna svenska överväganden göras. Därnäst måste regeringen beredas tillfälle att överlägga med övriga nordiska regeringar. Regeringen vägleds då av vad som nu anförts och av utrikesutskottets betänkande 1981/82:23.

Genom vad som just anförts har Ingrid Sundbergs och i huvudsak Carl Bildts interpellationer besvarats.

Carl Bildt har emellertid också återopat en intervju i Svenska Dagbladet med ordföranden i svenska nedrustningsdelegationen, ambassadör Maj Britt Theorin. Eftersom intervjun inte korrekt avspeglade ambassadör Theorins åsikter i fråga om Östersjön har fru Theorin tillställt TT ett uttalande som tidningen inte publicerat.

Fru Theorin konstaterade i detta uttalande bl. a. att Östersjön ur folkrättslig synpunkt är fritt hav och därför inte kan behandlas på samma sätt som nationella territorier. Man bör alltså av bl. a. folkrättsliga skäl inte på förhand uppställa kravet att Östersjön skall ingå i själva zonen. Däremot är det självfallet politiskt önskvärt att Östersjön blir fri från kärnvapenubåtar och att detta förhoppningsvis blir ett resultat av vårt arbete på att få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden.

Detta uttalande gav uttryck för regeringens politik.

Herr talman! Om en kärnvapenfri zon i Norden kan etableras och Norge och Danmark ansluter sig till denna, skulle detta innebära att NATO-sidan avstått från möjligheten att stationera kärnvapen i dessa länder. Detta torde i sin tur kräva att också Sovjetunionen gör eftergifter genom att t. ex. avveckla sin stationering av kärnvapen i Östersjön. I fråga om de fria delarna av Östersjön bör stationeringsförbudet självfallet avse alla kärnvapenbestyckade fartyg. En minimiförutsättning bör vara att åtminstone Sovjetunionen och Förenta staterna men också Storbritannien och Frankrike gör åtaganden i det syftet.

Anf. 6 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Först ett tack till utrikesministern för svaret, som genom sitt omfång och sin utförlighet visar den vikt man i regeringen lägger vid nedrustningsfrågorna. Svensk utrikespolitik har kännetecknats av enighet och kontinuitet. Utrikesministerns svar här i kammaren kommer att noga studeras runt om i världen och förorsaka spekulationer om huruvida den

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

svenska nedrustningspolitiken kommer att förändras och i så fall på vilket sätt.

Herr talman! Jag finner att svaret på min interpellation innebär ett avsteg från den hittills förda svenska nedrustningspolitiken. Min uppfattning grundas på såväl vad som står i svaret som vad som inte står där.

Jag kommer alltså att beröra utrikesministerns svar på samtliga mina frågor. Nedrustningspolitiken är intimt förbunden med såväl nationella som regionala säkerhetsfrågor. Supermakternas kärnvapendoktriner, så som de uttryckts i olika sammanhang, speglar dessa länders nationella säkerhetsintressen samtidigt som de kan komma att vara av avgörande betydelse för världens framtida överlevnad. Det råder full enighet om att ett centralt krav från kärnvapenfria stater på kärnvapenstaterna är att kärnvapen aldrig skall komma att användas. Varje steg mot uppfyllande av det kravet är ett steg i rätt riktning.

Stegen kan och får emellertid inte vara villkorlösa. Även icke-kärnvapenstater måste vid varje fråga som innebär garantier av något slag beakta sin egen säkerhet. Sverige har av tradition intagit en återhållsam attityd till stormaktsgarantier, vilket beror på den svenska neutralitetspolitikens utformning. Vi har avvisat att skriva in neutralitetspolitiken i något internationellt avtal, och den finns inte heller i vår författning. Vi har ansett att garantier från stormakternas sida skapar ett icke önskvärt beroendeförhållande till dessa stater.

Därför har vi självklart ställt oss helt avvisande till s. k. positiva säkerhetsgarantier, dvs. löften om bistånd och skydd. När det gäller negativa säkerhetsgarantier är vår huvudprincip hittills varje lands suveräna rätt att självständigt besluta i frågor som berör dess nationella säkerhet, något som också utrikesministern sade i sitt tal i FN. Vi har därför ställt krav på garantiernas utformning för att vi över huvud taget skulle överväga att stödja förslag om sådana, när de har kommit upp i olika internationella sammanhang. Garantier bör bestå antingen av en överenskommelse mellan kärnvapenmakterna sinsemellan eller vara samordnade i form av likalydande deklARATIONER av dessa, som i någon form bör registreras av FN:s säkerhetsråd. Det är vad vi har krävt. Genom internationalisering av sådana åtaganden, som vi anser skall ha obegränsad giltighetstid, minskas risken för att garantier återtogs unilateralt, och därmed minskas också risken för att en garanti skulle kunna användas som påtryckningsmedel i en krissituation.

Såväl frågan om en kärnvapenfri zon i Norden som den i interpellationssvaret framförda nya synen på säkerhetsproblemen motiverar att jag frågar utrikesministern om Sveriges framtida inställning till negativa säkerhetsgarantier, särskilt bilaterala sådana. Utrikesministern inför nu i svensk politik Palmekommissionens uttalande om gemensam säkerhet och låter det bli vägledande för svensk nedrustningspolitik. I svaret anges att detta bl. a. innebär arbete för förtroendeskapande åtgärder, ett arbete som också de borgerliga regeringarna lagt stor vikt vid, och krav på en ökad öppenhet när det gäller redovisningen av parternas styrkedispositioner. Det är en värdering som vi delar men som i dagens läge torde vara helt utopisk.

Regeringens inställning till de säkerhetspolitiska frågorna har också betydelse när det gäller ställningstagande till förslag om frysning av kärnvapen. Krav på en europeisk kärnvapennedrustning har från svensk sida alltid betraktats i relation till den totala rustningsbilden. Utrikesministern säger nu i sitt svar att de s. k. slagfältsvapnen i Europa för NATO:s del är ett av flera medel att uppväga den underlägsenhet man anser sig ha i fråga om konventionella stridskrafter. Jag vill då fråga utrikesministern: Anser utrikesministern att Sverige också fortsättningsvis skall betrakta frågan om europeisk kärnvapennedrustning i förhållande till rådande totala militära styrkeförhållanden och anser utrikesministern att balans råder vad gäller de konventionella styrkorna? Frågan motiveras alldeles speciellt genom den nya inställning utrikesministern visar till frågan om frysning av kärnvapen. Omfattande nedskärningar av kärnvapen är alltså möjliga utan att maktbalansen rubbas, sägs i svaret. Det är, med andra ord uttryckt, fråga om ett deklarerat avståndstagande från NATO:s modernisering av kärnvapnen i Europa. Fram till nu har som villkor för vårt accepterande av förslag gällt att dessa skall ha ett balanserat innehåll, där kravet på balans mellan berörda staters samlade styrkor beaktas. Vad skall nu gälla?

Herr talman! Det nya kravet på gemensam säkerhet får, hur det än utformas, inte innebära att vi åsidosätter vår nationella säkerhetspolitik. I dagens läge är det viktigt att understryka detta. Den starkt växande fredsrörelsen – och jag menar då fredsrörelsen i form av organisationer och manifestationer, inte som varje människas berättigade dröm om fred – tycks i sitt agerande ha glömt bort ett ord som är ännu viktigare än ”fred”, nämligen ”frihet”. I utrikesministerns svar betonas att ett starkt försvar med defensiva syften stärker den nationella tryggheten och säkerheten. Jag noterar att ordet ”militärt” inte finns med.

I en intervju i Dagens Nyheter den 10 oktober hänvisar Maj Britt Theorin till den socialdemokratiska partikongressens beslut att skära ner totalförsvaret samt flytta över resurserna från det militära försvaret till civilt och ekonomiskt försvar, något hon anser att s-regeringen kommer att verkställa. Hon säger också i samma intervju: ”Det kontroversiella med mig ligger väl däri att jag anser att fredsarbete måste börja här hemma. Man kan inte skapa fred genom att ständigt öka rustningskostnaderna. Det går varken här hemma eller ute i världen. Man måste våga sig på ett nytänkande.”

Herr talman! Skulle utrikesministern dela detta nytänkande, anser vi moderater att det innebär en i grunden förändrad inställning såväl till nedrustningsarbetet som än mer till svensk säkerhetspolitik. Trovärdigheten i vår neutralitet har hittills varit nära förbunden med förekomsten av ett starkt militärt försvar. Skulle vår framtida nedrustningspolitik förutsätta en förändring av den synen, anser vi att vår trovärdighet som neutralt land kommer att minska och därmed påtagligt förändra den säkerhetspolitiska situationen i Europa. Jag vore tacksam om utrikesministern ville förtydliga sitt svar genom att ge sin syn på sambandet mellan ett starkt svenskt militärt försvar och vårt internationella nedrustningsarbete och i samband med detta beröra kraven på ensidig nedrustning.

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

Herr talman! Så till frågan om en kärnvapenfri zon i Norden.

En sak kan vi vara eniga om: Varje del av jorden som är garanterad att för all framtid vara fri från kärnvapen bidrar till att minska riskerna för en kärnvapenkatastrof – dvs. om garantierna efterlevs. Det är alltså riktigt att som ett led i en universell nedrustning arbeta för en utbredning av kärnvapenfria zoner. Utrikesutskottet har vid sin behandling av frågan hänvisat till den obrutna uppfattning som hittills gällt och som godtagits av riksdagen. Den har byggt på att förhandlingar skall äga rum mellan de nordiska länderna för att utreda förutsättningarna för tillkomsten av en kärnvapenfri zon i Norden med sikte på att åstadkomma en överenskommelse. Också kärnvapenstater måste delta i förhandlingarna, eftersom det är inskränkningar i deras möjligheter att använda kärnvapen som skall uppnås. Medeldistansrobotar och taktiska kärnvapen, avsedda för mål inom zonen, bör dras bort som ett led i överenskommelsen enligt det beslut som riksdagen har fattat.

Av svaret på min interpellation framgår det att riksdagens uttalande endast skall fungera som vägledande tillsammans med vad utrikesministern anfört i sitt svar. Låt mig fråga: Vad tror sig regeringen egentligen om att kunna åstadkomma?

Herr talman! När Willy Brandt sommaren 1981 besökte Bresjnev fick han uppfattningen att Sovjet var villigt att låta territorier och anläggningar ingå i en eventuell europeisk kärnvapenfri zon – vi minns alla vilken debatt det blev om detta i vårt land. Några månader senare kom vår dåvarande kabinettssekreterare Leifland hem och konstaterade att ingen tilltro kunde ställas till dessa rykten, och han uttryckte som sin privata mening att Östersjön borde ingå i en nordisk kärnvapenfri zon. I mars i år träffades de skandinaviska utrikesministrarna, och man enades om att så borde det vara.

En månad senare tog ledamoten av centralkommittén Arbatov avstånd från Bresjnevs erbjudande, och man var tillbaka där det hela började. Alva Myrdal uttryckte då att Sverige och Finland, i fredens intresse, ensidigt kunde deklarerat Norden som kärnvapenfri zon – hur man därmed skulle få bort de ryska kärnvapenbestyckade ubåtarna från svenska och finska vatten sades inte.

Så tog Maj Britt Theorin till orda igen och skapade än större förvirring, vilken snabbt tillrättalades av den nye kabinettssekreteraren Pierre Schori. Därefter for utrikesministern till Pär Stenbäck i Finland och diskuterade Östersjön och en kärnvapenfri zon, och nu tycks det, av interpellationssvaret att döma, inte vara självklart att Östersjön skall ingå. Det är många turer i den dansen. Men, herr talman, dessa frågor skall Carl Bildt närmare beröra.

Däremot vill jag beröra olika nationers inställning till åstadkommandet av en kärnvapenfri zon, vilket kan vara viktigt mot bakgrund av den debatt som förs här i Sverige i dag. Den sovjetiska nyhetsbyrån APN distribuerade den 2 november en artikel: "Kan enighet nås om en kärnvapenfri zon i Norden?" I artikeln konstaterades att en finsk socialdemokratisk delegation sammanträffat med en delegation från Sovjetunionens kommunistiska parti.

Slutkommunikén från mötet innehåller ett avsnitt där delegationerna uttalar sig för idén att Norden som kärnvapenfri zon snarast förverkligas.

I artikeln sägs därefter att de nordiska länderna i dag är kärnvapenfria – men bara så länge Danmarks och Norges förbehåll om att inte ta emot kärnvapen i fredstid gäller.

Herr talman! Självfallet ligger det i Sovjets intresse att det inte heller i krigstider stationeras några kärnvapen i de nordiska NATO-länderna – det är det hela gäller. Och det vet våra vänner i Danmark och Norge. Det finns ett ryskt ordspråk som kan vara aktuellt: Vargen är alltid redo att utan lön ta tjänst som herde.

Jag har tagit del av 1981/82 års stortingsmelding nr 101, om en kärnvapenfri zon i Norden, och det hoppas jag att utrikesministern också har gjort. Den tillkom under en socialdemokratisk regering. Därtill skall läggas den motvilja som norske utrikesministern visade vid tanken på en kärnvapenfri zon inför sitt sammanträffande med herr Bodström i fredags. Den motviljan överensstämmer med det som framgår av den nämnda meldingen i stortinget. Danske utrikesministern Uffe Ellemann-Jensen deklarerade för sin del klart inför internationella journalister att den nya danska regeringen inte över huvud taget har tänkt sig några förhandlingar om en kärnvapenfri zon i Norden.

Utrikesministern har nu besökt ett par av våra nordiska grannländer. Jag förutsätter att utrikesministern delar uppfattningen att en kärnvapenfri zon utan Norge och Danmark inte är möjlig.

Min fråga blir därför: Hur bedömer utrikesministern de praktiska möjligheterna att arbeta vidare på Norden som en kärnvapenfri zon efter sitt sammanträffande med Pär Stenbäck och Sverre Stray i Norge?

Herr talman! Riksdagens nedrustningsdebatter brukar omfatta allmänna nedrustningsfrågor, riskerna för en kärnvapenkatastrof, världens orimliga rustningskostnader, sambandet mellan nedrustning och utveckling m. m.

Jag har i min interpellation, och även i anförandet här, begränsat mig till frågor som berör regeringens inställning till vissa definierade och viktiga nedrustningsproblem. För oss i moderata samlingspartiet är det viktigt att vår nedrustningspolitik inte sätter vår internationella opartiskhet i fara. Jag tycker mig i utrikesministerns svar förmärka ett ökat hänsynstagande till synpunkter och framställningar som kommer österifrån. Detta kan vara opportunistiskt eller eftergifter till en större allmänhets högröstade krav på åtgärder, krav som ofta har sitt ursprung i ett öststatsland. Men det kan också tyda på att den inriktning som vår nedrustningspolitik hittills haft verkligen står inför en omsvängning. Jag har ställt några frågor till utrikesministern för att få förtydligat vissa oklarheter i interpellationssvaret. Jag upprepar för säkerhets skull mina frågor:

1. Vilken blir Sveriges inställning till s. k. negativa säkerhetsgarantier, och kommer vi att godta bilaterala utfästelser utan att dessa förankras internationellt?

2. Kommer vi att beakta kravet på total militär balans vid bedömningen av frågor som berör kärnvapenedrustning i Europa? Hur sker en sådan

Måndagen den
22 november 1982

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

bedömning med hänsyn till frågan om frysning av kärnvapnen? vill jag tillägga.

3. Är ett starkt militärt försvar förenligt med vårt nedrustningsarbete? Hur ställer sig utrikesministern till krav på ensidig nedrustning?

4. Vad är utrikesministerns inställning till möjligheten att realisera kravet på en nordisk kärnvapenfri zon efter sina samtal med de nordiska utrikesministrarna?

Än en gång tack för svaret, och jag hoppas att utrikesministern vill göra de förtydliganden jag anhållit om.

Anf. 7 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation eller för att min interpellation – som det står i interpellationssvaret – ”i huvudsak” har besvarats.

Bakgrunden till den interpellation som jag ställde några dagar efter det att Ingrid Sundberg ställt sin är bekant, nämligen det tumult som uppstod rörande regeringens uppfattning om Östersjöns roll i en nordisk kärnvapenfri zon. Det ena uttalandet har stått mot det andra i ett skådespel som inte alltid varit särdeles uppbyggligt och som nog markerat, tror jag, den kraftigaste förvirring i en central svensk säkerhetspolitisk fråga som vi haft under de senaste decennierna.

Det hela började ju ganska så spektakulärt med ambassadör Theorins numera så bekanta intervju i Svenska Dagbladet den 25 oktober. Det som ambassadör Theorin där hade att säga var direkt sensationellt på den ena punkten efter den andra, eftersom det innebar ett klart och entydigt brott mot grundläggande delar av den sedan länge i enighet etablerade svenska politiken i zonfrågan.

Den bild som ambassadör Theorin tecknade i intervjun var bilden av en zon som först bildades enbart av de nordiska staterna själva, och detta utan någon som helst kontakt med stormakterna. Detta var, menade ambassadören, den egentliga zonen, och med dennas bildande hade stormakterna ingenting att skaffa. Därefter skulle man tydligen i någon typ av andra fas i arbetet först söka, som det hette, inhösta olika garantiåtaganden från kärnvapenmakternas sida och därefter möjligen också försöka få dem att dra bort de kärnvapen som är riktade mot de nordiska länderna i den kärnvapenfria zonen.

Att Östersjön blev fritt från kärnvapen var enligt ambassadören självfallet önskvärt, men vi ”kan inte begära några garantier i förväg – vare sig att respektera zonen eller att dra bort vissa kärnvapen”.

Ambassadörens intervju utlöste av allt att döma en väldig aktivitet på utrikesdepartementet. Det dröjde inte så länge förrän UD:s pressbyrå försökte få TT att distribuera någon form av tillrättaliggande av vad ambassadören egentligen hade menat och sagt. Men det här papperet från UD:s pressbyrå var inte mycket klarare i sina konturer. I det hette det att intervjun var ”tendentiöst redigerad”, vilket jag antar får ses som en omskrivning för att det som stod i intervjun nog i och för sig hade sagts men

att de mera sensationella delarna av uttalandena hade getts en mer framträdande plats vid redigeringen än vad man från departementets sida helst hade velat se skulle vara fallet.

Ty fakta är att fru Theorin hade haft möjlighet att in till varje kommantecken och in till sista stavelsen korrigerade den artikel som publicerades i Svenska Dagbladet den 25 oktober. När utrikesministern i dagens interpellationssvar hävdar att "intervjun inte korrekt återspeglade ambassadör Theorins åsikter --" står vi därför faktiskt inför situationen att antingen utrikesministern eller ambassadören ljuger – antingen ljög ambassadören om sina verkliga åsikter när intervjun gjordes och när hon korrigerade den eller också har utrikesministern ett något lätt sinnigt förhållande till sanningen när han på detta sätt kritiserar vad som har stått i Svenska Dagbladet.

Utrikesministern har såvitt jag kan förstå fel också när han påstår att tidningen vägrat att publicera det uttalande som UD:s pressbyrå gjorde i ärendet. Sanningen är att TT icke distribuerade uttalandet och att det därför inte kom någon enda tidning till handa. – Detta om formerna för tumultets inledning. Det finns anledning att med viss kraft slå fast allt detta för att det skall vara klart hur det egentligen gick till.

Det uttalande från pressbyrån, i fru Theorins namn, som utrikesministern nu i sitt interpellationssvar återkommer till gjorde dock inte sakläget i frågan så värst mycket bättre. I det heter det att man bl. a. av folkrättsliga skäl inte på förhand kan uppställa kravet om att Östersjön skall ingå i själva zonen men att det självfallet är "politiskt önskvärt", som det heter, att Östersjön skall bli fritt från kärnvapen. I sak har jag svårt att se vad som skiljer detta uttalande från vad ambassadör Theorin sade på just denna punkt i den famösa intervjun.

Sedan tog cirkusen som bekant några ytterligare varv. Statsministern gav en intervju för den franska tidningen Le Monde där han alldeles entydigt slöt upp bakom den linje som hitintills varit den officiella svenska. "Jag anser att en sådan zon borde omfatta Östersjön", förklarade statsministern helt käckt. Som ett eko av statsministern uppträdde kabinetssekreterare Schori den 1 november i en TT-intervju med ett minst lika klart uttalande: "Svenska regeringen anser att Östersjön skall ingå i en kärnvapenfri zon i Norden." Med detta ännu icke dementerade uttalande inleddes TT-intervjun med kabinetssekreteraren.

Sedan var det uppenbarligen dags för utrikesministern att beträda scenen i detta drama. I en intervju i morgonekot i anslutning till sin finska resa förklarade han: Vi har inte hävdat absolut att Östersjön skall vara indraget. Reportern gjorde kommentaren att uttalandet var "en aning oprecist" och att man nu kunde dra slutsatsen att såväl Sverige som Finland vill avvakta och se i fråga om Östersjöns inlemmande i en nordisk kärnvapenfri zon.

Det är knappast ägnat att förvåna om denna lustiga dans mellan positionerna har lett till höjda ögonbryn och förvånade miner på åtskilliga håll, både inom och utom landet. Man är inte riktigt van vid att en svensk regering behandlar centrala utrikespolitiska frågor med denna brist på

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

handlag, om jag får använda det uttrycket. Det hela gav under detta den senaste månadens skede ett intryck av att vara en okoordinerad hipp-som-happ-politik i en central fråga. Hipp, sade Theorin. Häpp, sade Bodström. Happ, sade UD:s pressbyrå. Häpp häpp, sade Schori. Happ igen, sade Bodström. Och nu står vi inför uppgiften att klarlägga vad det egentligen är som Bodström och därmed regeringen i dess helhet, ambassadörer och kabinettssekreterare inkluderade, vill säga med dagens interpellationssvar.

Några egentliga svar på mina precisa frågor vill utrikesministern och regeringen av allt att döma inte ge. På min första fråga, om han står bakom vad ambassadör Theorin sade i Svenska Dagbladet, lämnar han inget entydigt svar. Det efterlämnar dock ett intryck av att det nog var så att ambassadören i intervjun i vissa hänseenden talade i nattmössan.

På min andra fråga, om huruvida ett kärnvapenfritt Östersjön fortfarande skall vara en förutsättning för etablerandet av en kärnvapenfri zon i Norden, lämnar han inget entydigt svar. På olika sidor i interpellationssvaret ges i stället vad som kan beskrivas som litet olika tanketrådar, som måhända kan sammanfattas i ett "förmodligen inte".

På min tredje fråga – om en zon av denna typ kan etableras utan en direkt förhandling med de berörda supermakterna, en förhandling av den typ som ambassadör Theorin direkt och entydigt avvisat i sin intervju – lämnas försiktigtvis inget svar alls.

Bäst sammanfattas måhända interpellationssvarets innehåll i just dessa delar i konstaterandet att det behövs ytterligare interna svenska överväganden. Min enda kommentar till detta är att det kanske inte hade skadat med ytterligare interna svenska överväganden, innan man avlossat det spektakulära fyrverkeri av motstridiga åsikter som vi har fått se under den senaste månaden.

Frågan om en kärnvapenfri zon i Norden är viktig. Den rör vår egen säkerhet, och den rör säkerheten för våra nordiska grannländer, liksom också förutsättningarna för stabiliteten i hela det nordeuropeiska området. Dessutom berör den direkt villkoren och förutsättningarna för vår neutralitetspolitik i de allvarliga lägen i en osäker framtid, då den kan ställas inför de utmaningar som det är dess yttersta syfte att klara av.

Sedan den dåvarande statssekreteraren Anders Thunborg 1975 för första gången mera i detalj formulerade den svenska inställningen i denna fråga har det varit alldeles klart att zonen, för Sveriges del, måste vara någonting mera än bara ett stadfästande av en existerande kärnvapenfrihet i fredstid i de nordiska länderna och att den i själva verket får sitt värde för Sverige först i ett läge när den går utöver denna snävare ram.

Det har gällt Östersjön, där olika svenska regeringar under den senaste tiden, och så sent som i våras ett enigt utrikesutskott och en enig riksdag, efter förslag i en socialdemokratisk partimotion, klart sagt att ett kärnvapenfritt Östersjön är en självklar och en integrerad del av den kärnvapenfria zonen. Det har också gällt andra områden i vår närhet, som i dag utnyttjas för basering av kärnvapen, vilka av allt att döma är riktade mot Sverige och

andra nordiska länder. I praktiken handlar det här huvudsakligen, om än icke enbart, om delar av nordvästra Sovjetunionen.

När regeringen nu börjar – långsamt, trevande och fumligt – att skissera en nordisk kärnvapenfri zon som enbart omfattar de nordiska länderna, och där uttrycket zonen reserveras till att avse endast detta område, samtidigt som man hänför de strävanden som tidigare har varit centrala och avgörande för den svenska inställningen i denna fråga till kategorin vad som är "politiskt önskvärt" och vad som kan uppnås, som det heter, "i samband med zonen tillkomst", har man i praktiken ställt sig bakom vad som riskerar att bli en förkrympt zontanke. Att man strävar efter att samtidigt med etablerandet, eller något senare, garnera denna förkrympta zon med olika typer av arrangemang som går i den riktning som Sverige tidigare med sådan styrka talat om är självfallet, det skall sägas, behjärtansvärt och bra, men skymmer knappast den förskjutning i principsynen när det gäller zonfrågan som det är svårt att komma ifrån att regeringen just nu är mitt uppe i. Jag har ingen som helst anledning att betvivla att regeringen är ärlig i sin vilja att försöka ge den förkrympta zonen den komplettering med olika tillägg som det talas om i de olika tanketrådarna i interpellationssvarets olika delar, men det säger sig självt att denna förskjutning av principsynen när det gäller zonen också innebär att förutsättningarna för att detta skall vara möjligt att uppnå reduceras högst avsevärt. Om zonen redan har etablerats och om det har skapats ett begrepp som bara omfattar de nordiska staternas territorier, eller om man vet att den i alla händelser kommer att etableras med denna begränsade omfattning, vilka skäl har då t. ex. Sovjetunionen att gå med på avgörande restriktioner i Östersjön eller beträffande ett kärnvapensystem med kort och medellång räckvidd som stationerats i det nordeuropeiska området? Svaret på den frågan är att man självfallet har mycket små anledningar att gå med på dem.

Det finns olika typer av brasklappar i interpellationssvaret, och det är bra. Dels finns det ett välkommet konstaterande att det kanske snarare är processen i sig och diskussionen som har ett värde än de slutmål vi diskuterar och att detta är någonting som kommer att ta tid och som kommer att kräva tålamod. Dels finns det hänvisningen till det behov av ytterligare interna svenska överväganden som jag berört tidigare. Jag skulle vilja vädja till regeringen att utnyttja brasklapparna för att om möjligt krypa ur den ganska så omöjliga förkrympta zonkonstruktion som det nu finns tecken på att man håller på att krypa in i. Vill regeringen bevara den breda politiska enighet som rått i zonfrågan under senare år är detta självfallet något av en förutsättning.

Herr talman! Jag här uppehållit mig huvudsakligen vid vad som är den begränsade del av interpellationssvaret som avser svar eller försök till svar på mina direkta frågor. Men jag kan inte undvika att i anslutning till vad Ingrid Sundberg nyss sagt foga några korta randanmärkningar till vad som sägs i interpellationssvaret i övrigt, därför att svaret i vissa delar är mycket anmärkningsvärt i sina formuleringar och resonemang.

Först och främst gäller det den allmänna formulering om avskräcknings-

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

doktrinerna som förekom. Utrikesministern tar med kraft avstånd från dessa och hävdar att de leder till en militarisering av den internationella politiken och representerar någonting som vi måste sträva efter att komma bort från. Detta är, om jag uttrycker saken försiktigt, en ganska märklig ståndpunkt. Avskräckningsdoktriner ingår i varje form av väpnat försvar, också det svenska, och kan aldrig beskrivas på det ytterligt förenklade sätt som förekommer i svaret. Ett väpnat försvar, svenskt eller av annan nationalitet, syftar till att avskräcka från angrepp i de lägen där de politiska motsättningarna leder till att väpnade anfall övervägs. I de lägena är en fungerande avskräckning, t. ex. i form av det svenska försvaret, direkt och omedelbart fredsbevarande. Ett försvar som inte leder till avskräckning tjänar inget syfte. Då kan man inte heller ha ett försvar som verkar fredsbevarande. Jag tror att den formulering som har smugit sig in i interpellationssvaret på denna punkt kanske kan hänföras till kontot administrativt problem eller tillfällig förvirring i redigeringen av produkten.

Mina anmärkningar gäller vidare de konkreta ställningstaganden vad gäller kärnvapenproblemen i Europa som regeringen nu gör och som innehåller lika betydelsefulla som oroväckande positionsförflyttningar. På två mycket viktiga punkter, kanske de två viktigaste över huvud taget, ställer sig Sverige nu bakom krav och synpunkter som tidigare mig veterligen icke stötts av någon enda regering utanför de intimt Sovjetallierades krets.

Det gäller för det första det exklusiva kravet på att NATO skall uppge möjligheten att svara på ett massivt sovjetiskt anfall mot Västeuropa med också kärnvapen – ett krav som visserligen har förekommit i debatten men som hitintills ingen regering utanför de intimt Sovjetallierades krets ställt sig bakom och ett krav som uteslutande och exklusivt riktar sig mot de västallierades försvarsdoktrin.

Det gäller för det andra kravet på ett totalt stopp för varje förberedelse för utplacering av nya kärnvapen. Det är ett krav som i dagsläget i Europa direkt och omedelbart riktar sig mot NATO:s s. k. dubbelbeslut från december 1979. Därmed riktar det sig också direkt mot förutsättningarna för de s. k. INF-förhandlingar – inte TNF som det står i svaret – som bedrivs i Genève och som syftar till att få till stånd en reduktion av dessa kärnvapen i Europa. Om detta svenska krav går igenom, innebär det i realiteten att Genèveförhandlingarna kan läggas ner.

Att Sverige nu på detta sätt lägger sig till med ståndpunkter som tidigare varit förbehållna å ena sidan en och annan debattör i väst och å andra sidan de intimt Sovjetallierades krets är enligt min mening värt att notera. Det finns skäl att poängtera detta inte minst mot bakgrund av att de ståndpunkter som jag nu har refererat och som ingår i interpellationssvaret inte har någon som helst täckning i de grunddokument som regeringen allt oftare nu återoppar för sina ställningstaganden, nämligen den s. k. Palmekommissionens slutrapport. De resonemang om såväl avskräckningen som icke-första-användning av kärnvapen och ett totalt stopp för förberedelse för utplacering av nya kärnvapen som regeringen ställer sig bakom förekommer icke i Palmekommissionens rapport.

När det gäller vissa av dessa resonemang är det t. o. m. så att en av kommissionens mera kunniga ledamöter i förordet till den mest spridda upplagan betonar just det väsentliga i att Palmekommissionen lyckades uppnå enighet kring förslag som frigör sig från den förenklade bild som ofta finns i den typ av förslag som den svenska regeringen nu olyckligtvis har ställt sig bakom.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 8 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det var en ganska arrogant och aggressiv ton vi fick uppleva från Carl Bildts sida. Man torde kunna säga att det var som att lyssna till när Fan har läst Bibeln. Tyvärr tror jag nog att vi får vänja oss vid den tonen – tyvärr säger jag, ty enigheten om svensk säkerhetspolitik är så väsentlig.

Carl Bildts interpellation grundar sig på en artikel i Svenska Dagbladet – varken läst eller godkänd av mig i dess slutliga version – som uppenbarligen har redigerats med särskilt syfte. Från en lång intervju uteslöts dessutom väsentliga synpunkter, t. ex. om uttunningszoner, reduktion av kärnvapen i våra närområden som t. ex. Leningradområdet. De skulle inte passa in i den bild man ville ha fram.

Carl Bildt säger nu – vilket är fantastiskt – att fakta är att fru Theorin intill varje kommatecken och stavelse har haft möjlighet att korrigera artikeln. Hur vet Carl Bildt det? Jag vet nämligen att jag inte haft den möjligheten. Det är jag som haft kontakter med den journalist det här gäller. Det är mig som journalisten har intervjuat och det är mig journalisten inte har velat ge den version som har tryckts i tidningen.

Carl Bildt anför här en del underliga saker också i sin diskussion som det kan vara viktigt att korrigera. Carl Bildt säger att utrikesutskottet har anfört att Östersjön skall vara en självklar och integrerad del i en kärnvapenfri zon. Det är förunderligt. Carl Bildt har själv skrivit under det uttalande som utrikesutskottet har gjort och där det står att denne bl. a. i ökad grad har riktat uppmärksamheten mot Östersjöns status i samband med en kärnvapenfri zon i det nordiska området. Ett naturligt krav i sammanhanget bör vara att Östersjön skall vara kärnvapenfri. Det är exakt vad som står i regeringens svar på interpellationen. Men det står inte i utrikesutskottets uttalande att Östersjön skall vara en självklar och integrerad del av en kärnvapenfri zon.

Tillbaka litet grand till tidningsartikeln! Tyvärr har Svenska Dagbladets intresse inte varit lika stort att föra in mitt uttalande från den 25 oktober med anledning av artikeln. För att vi skall hamna rätt i debatten vill jag citera några delar i det här uttalandet – inte de delar som berör Östersjön, ty de finns ju med i interpellationssvaret. Dessa delar lyder så här: "Artikeln är redigerad på ett tendentiöst sätt och blir därför i många avseenden missvisande. T. ex. har förtigits i artikeln att jag slog fast önskvärdheten av och betydelsen för zonarbetet av att Sovjetunionen drar bort Golfubåtarna

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

från Östersjön. Jag har inte sagt att vi skall föra en ny politik om en kärnvapenfri zon i Norden, däremot att vi avser att driva frågan mer aktivt. Hur arbetet skall bedrivas, i vilken ordning, andra detaljer m. m. har regeringen ännu inte tagit ställning till. Jag vill dock erinra om utrikesutskottets allmänna eniga formulering i dessa frågor."

Därmed kanske vi kan ägna oss åt själva sakfrågan.

Jag utgår ifrån att den positiva syn som ett enigt utrikesutskott har deklarerat när riksdagen givit regeringen i uppdrag att arbeta för en kärnvapenfri zon också i verkligheten omfattas av moderaterna. Är det så? Ibland får man den känslan att det är med armbågen moderaterna ställer upp på en kärnvapenfri zon i Norden. Inte minst framgår detta av en artikel i Moderata ungdomsförbundets skrift Att försvara friheten, där Carl Bildt radar upp alla negativa effekter av en kärnvapenfri zon i Norden och alla svårigheter. En del uppgifter i artikeln är dessutom förvånande. Sålunda menar Carl Bildt t. ex. att det för USA i dag genom den tekniska utvecklingen inte finns någon anledning att kräva att få disponera baser i Norden för att med kärnvapen kunna slå även mot militära mål i nordvästra Sovjetunionen. Den uppgiften kan bättre skötas på annat sätt, och så kommer det i än högre grad att vara under kommande år, säger herr Bildt. Detta är något som en stor del av det norska folket i vart fall inte vågar lita på, utan man protesterar kraftigt mot möjligheten att kärnvapen skall kunna placeras på norsk mark.

I artikeln menar Carl Bildt att en kärnvapenfri zon icke kommer att göra de nordiska länderna mer kärnvapenfria än vad de redan i dag är. "Sannolikheten för att de själva tar sig för att bygga upp egna kärnvapenstyrkor kan icke ens teoretiskt göras mindre. I dessa centrala hänseenden skulle en zon bara vara ett slag i luften. Icke heller skulle denna 1950-talstanke leda till att det egentliga kärnvapenhotet mot de nordiska länderna minskade", sägs i artikeln vidare. "Det vanliga värdet av folkrättsliga garantier mot anfall med kärnvapen av den typ som redan lämnats, men genom ett zonavtal ytterligare skulle kunna formaliseras, torde dessutom mycket starkt kunna ifrågasättas", anför herr Bildt.

Carl Bildt har också synpunkter på de s. k. eurostrategiska kärnvapnen och deras roll. Han anför: "Vissa teser om att införandet av s. k. eurorobotar i NATO om några år skulle kunna leda till att en risk för ett till Europa begränsat och mera utdraget kärnvapenkrig har visserligen förekommit, men förtjänar knappast att tas på allvar." Nåja, president Reagan kanske inte Carl Bildt vill ta på allvar när Reagan förklarat att USA kan tänka sig att föra ett "begränsat" kärnvapenkrig i Europa. Och kanske inte heller den strategiska ledningsplan som utarbetats efter direktiv av presidenten och som skall ge Förenta staterna förmågan att vinna en kärnvapenkonflikt över Sovjetunionen. Där räknar man med möjligheten av en utdragen kärnvapenkrigföring upp till sex månader. Men att helt bortse från supermakternas uttalade planer vore nog förödande.

"Det är således svårt att se; att de formella förpliktelser som en zon skulle innebära, skulle innehålla någon substans märkbar utöver den som redan

finns i olika åtaganden och deklARATIONER vad gäller de nordiska ländernas territorium", sammanfattar Carl Bildt. Herr Bildt polemiserar mot ett av supermakterna framförhandlat zonavtal – något som knappast förespeglar de nordiska länderna – och har förståeliga invändningar mot detta. Han slutar: "Och den utformning som dess (dvs. zonens) ivrigaste tillskyndare vill ge den leder icke till att kärnvapen som faktiskt finns i det nordeuropeiska och nordatlantiska området dras bort eller ens reduceras. I stället för att öka vår säkerhet kan ett av de bägge supermakterna framförhandlat zonavtal de facto komma att minska den. Är så fallet, bör tanken på en formalisering av rådande situation i Norden läggas till handlingarna."

Det finns därför anledning att fråga Carl Bildt om han fortfarande står bakom artikeln och om detta är moderaternas uppfattning. Det vore i så fall beklagligt, inte minst mot bakgrund av det starka folkliga kravet på konstruktiva politiska insatser för en kärnvapenfri zon.

Regeringens syn på en kärnvapenfri zon skiljer sig i så måtto från den negativa och defensiva syn som Carl Bildt och eventuellt moderaterna fört fram. Vi ser zonen och arbetet på en zon i sig som viktiga åtgärder. För socialdemokratins del är det inte centralt att bygga upp så stora svårigheter för arbetet att det i verkligheten kan framstå som omöjligt. I stället är det nödvändigt – med kunskap om alla tänkbara problem – att ständigt söka nya vägar och nå det centrala målet: att minska hotet om kärnvapen mot oss i Norden, mot Europa och mot världen i övrigt. Denna syn speglar sig tydligt i utrikesministerns svar på de båda interpellationerna om svensk nedrustningspolitik och en kärnvapenfri zon i Norden.

Det gäller således, enligt vårt sätt att se, att lyfta fram värdet av en kärnvapenfri zon i Norden och inte bara att redovisa svårigheterna. Då är det viktigt att inse att processen att förverkliga en zon bidrar till att dämpa spänningen i det nordiska området och främjar avspänning och säkerhet i norra Europa. Kärnvapen i sig ger ingen trygghet, snarare tvärtom, eftersom de viktigaste målen för kärnvapenanfall är motsidans kärnvapen. Med en kärnvapenfri zon i Norden minskar sålunda antalet tänkbara mål för kärnvapenanfall och därmed motiven för att anfalla Norden med kärnvapen. Andra positiva effekter av en zon är att de negativa säkerhetsgarantierna minskar risken för utpressning genom kärnvapenhot. Också risken för kärnvapenanfall i krig minskar. Andra fördelar är att antalet kärnvapen i vårt närområde minskar genom uttunningszoner och att vi skapar möjligheter att göra Östersjön kärnvapenfri.

En process för ett zonarrangemang i Norden och dess närområden ger positiva impulser till säkerheten och avspänningen i norra Europa och Centraleuropa. Men samtidigt kan också framsteg i nedrustningsförhandlingarna positivt påverka utvecklingen i vårt område. En kärnvapenfri zon med uttunningszoner eller andra anslutande arrangemang kan bidra till en minskning av antalet kärnvapen över huvud taget och deras roll.

Världen är i dag översållad av kärnvapen – i sprängkraft räknat 1 1/4 miljon Hiroshimabomber. Och ständigt nya kärnvapen utvecklas. Kärnvapenhotet blir allt tydligare. Forskarna ger oss bara två vägar ut ur detta –

kärnvapennedrustning eller kärnvapenkrig. Allt fler människor reagerar mot den vansinniga kärnvapenkapprustningen och kräver att politikerna tar sitt ansvar och söker förhindra katastrofen. Den samlade arbetarrörelsen i hela Norden – den politiska och den fackliga – har ställt sig bakom kravet på en kärnvapenfri zon i Norden. Det är vårt ansvar – även om svårigheterna är stora – att ständigt pröva varje möjlighet till minskat kärnvapenhot.

Fördelarna med en kärnvapenfri zon i Norden är så enormt stora, att varje möjlighet att förverkliga idén måste prövas.

Anf. 9 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag förutsätter att ambassadör Theorin får möjlighet till meningsutbyte med Svenska Dagbladet om hur det egentligen har gått till när hon gett intervjun. Men de uppgifter som har förekommit i Svenska Dagbladet och som tidningen har redovisat offentligt är att hon faktiskt haft möjlighet att korrigera intervjun vad gäller de ståndpunkter och de uttalanden som hon redovisade i den. Det är en sak som hon får göra upp med tidningen. Jag tog upp den därför att det, mot bakgrund av att detta är tidningens uppgifter, är anmärkningsvärt när ett statsråd kommer med direkt konträra uppgifter. Det bör inte få passera helt opåttalt.

Men det är sakfrågan som är det viktiga, och låt mig därför få fråga Maj Britt Theorin om hon står bakom några specifika uttalanden som förekommer i intervjun. Låt mig ta tre av dem:

1. "Tågordningen måste vara den att länderna i Norden, när de är överens, deklarerar att de utgör en kärnvapenfri zon. När detta är gjort kan vi gå ut och inhösta supermakternas garantier ---."

2. "Det är ytterst viktigt att slå fast, att Sovjetunionen inte har något att göra med själva bildandet av zonen. Det vill vi inte. Om Sovjetunionen på något sätt skulle ingå i zonen, vore som att ge dem möjligheter att blanda sig i vår politik."

3. "Men vi kan inte begära några garantier i förväg – vare sig att respektera zonen eller att dra bort vissa kärnvapen."

Det kunde vara av ett visst värde om Maj Britt Theorin kommenterade de här tre konkreta uttalandena.

Maj Britt Theorin ågnade sig sedan i sitt anförande åt att citera ur en artikel, som jag tror att jag skrev i Svenska Dagbladet hösten 1978 och som sedan åter publicerades i en bok för något år sedan. Jag har ingen som helst anledning att ta tillbaka någonting av det jag skrev. Jag tror att Maj Britt Theorin i sin nya position som ambassadör kommer att upptäcka att en hel del av de svårigheter som jag skisserat där är högst reella och är svårigheter som hon kommer att konfronteras med i sitt dagliga arbete.

Det är viktigt att vi har svårigheterna klara för oss. Det ligger nämligen en fara i att lura människorna att detta är någonting lätt, att det bara genom några stolta deklARATIONER går att åstadkomma någonting fantastiskt nytt i Norden. Det går inte – svårigheterna är formidabla. Vissa framkomstvägar innebär att, som jag sade, vi kan få större problem i slutet av processen än i början av den. Det jag tycker är oroande är att det nu pågår en utveckling av

regeringens och ambassadör Theorins zontänkande i riktning mot en, som jag har kallat det, förkrympt zon, som innebär att värdet av zonarrange-
manget – om det över huvud taget är möjligt att uppnå – minskar för svensk
del. Därigenom att vi faktiskt inte uppnår den reduktion av antalet kärnvapen
i vårt närområde som vi kanske skulle ha möjlighet att uppnå med en annan
politik.

Anf. 10 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr-talman! Det är naturligtvis inte underligt om Carl Bildt har goda
kontakter med Svenska Dagbladet och journalister där. Men det vore bättre
om han hade kontrollerat sina uppgifter hos mig. Jag vet inte om det är i
kammarens intresse att veta hur det går till när journalister nonchalerar
uppgörelser om att man skall få se artiklarna, men så går det alltså till när en
tidning har ett alldeles uppenbart syfte. Och det syftet var så tydligt, som jag
också har klargjort i mitt uttalande. Syftet var att få fram en tendentiös
artikel, som passade de intressen som moderaterna uppenbarligen har. Och
med utgångspunkt i den artikeln har sedermera Carl Bildt valt att framställa
en interpellation.

Carl Bildt diskuterar alltså i sak inte innehållet i interpellationssvaret,
vilket är så mycket mera intressant, eftersom det klargör regeringens
inställning. Det viktiga för honom är att tro att en tidningsartikel – vem som
nu än har skrivit den, med kontakter i och kanaler in till det moderata partiet
– är mer intressant att utgå ifrån än vad regeringen själv säger.

Men det är sakfrågan som är det viktigaste. Det är anledningen till att jag
har frågat, om det intryck är riktigt som man får när man läser Carl Bildts
artikel i Moderata ungdomsförbundets bok, dvs. intrycket att moderaterna i
sak är totalt ointresserade av zonfrågan. Kan vi inte få svar på den frågan: Vill
moderaterna ha en kärnvapenfri zon i Norden? Är ni intresserade av det?
Varför kan vi aldrig få höra ett enda positivt skäl för det? Varför får vi alltid
veta vad som är negativt? Och varför väljer ni att tolka utrikesutskottets
betänkande efter era egna syften och inte efter vad utrikesutskottet har
sagt?

När det gäller tågordningen har regeringen klargjort vad man måste göra.
Det är självklart att vi i detta land måste diskutera en kärnvapenfri zon, och
sedan är det regeringens sak att ta kontakt med de nordiska länderna. Det är
inte särskilt svårt att säga ifrån. Jag förstår inte riktigt vad Carl Bildt är ute
efter. Han har själv skrivit i sin artikel, han har sedan polemiserat mot det och
tar det som intäkt för att säga nej till en kärnvapenfri zon, nämligen att det
inte är ett av supermakterna framförhandlat zonavtal som det är fråga om.
Det kan det naturligtvis inte vara. Det är en fråga för de nordiska länderna att
söka få fram en gemensam linje och därifrån diskutera hur man skall gå
vidare och vilka initiativ som måste tas. Det är inte supermakterna som skall
framförhandla en zon i Norden.

Vi har aldrig diskuterat den förkrympta zonen. Vi har hört om den nu flera
gångar, men den har inte diskuterats eller förts fram, och den finns inte med i

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

svaret från regeringen. Jag förstår alltså inte varför Carl Bildt väljer att ta upp den.

Anf. 11 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Just för att komma bort från den anklagelse som Maj Britt Theorin riktade mot mig – att jag uppehåller mig mer vid formalia än vid substansen – riktade jag till henne tre frågor beträffande vad hon hade sagt och inte sagt i intervjun. Försiktigtvis valde hon att undvika samtliga dessa tre frågor. Vi har fortfarande inte några klara besked om huruvida hon sagt det som faktiskt står i intervjun eller ej. De konkreta arrangemangen – hur det gick till när hon korrigerade eller inte korrigerade intervjun – finns det all anledning att återkomma till för dem som är närmast berörda av just detta.

Maj Britt Theorin ställer den konkreta frågan: Är moderaterna intresserade av zonfrågan? Och hon gör det – lustigt nog – mot bakgrund av den artikel som jag skrev 1978 eller 1979 i Svenska Dagbladet. Varför tror Maj Britt Theorin att man ägnar betydande energi åt att sätta sig ner och analysera zonfrågan i alla dess detaljer, söka de problem den innehåller och söka finna de olika möjligheter som den inrymmer? Är det inte ett tecken på att man är intresserad av frågan?

Det går faktiskt en viss skiljelinje i debatten mellan dem som debatterat frågan om en nordisk kärnvapenfri zon bara som ett slagord, för charmiga uttalanden på demonstrationer, fladdrande banderoller eller stolta löften i valrörelsen och dem som faktiskt försöker sätta sig ner och analysera vad som är en utomordentligt komplicerad och problemfylld men i vissa hänseenden kanske också löftesrik materia inför framtiden.

Om då någon har varit tidigare än andra när det gäller att göra konkreta analyser är väl detta ett tecken på att där fanns intresset för den seriösa debatten och att där fanns intresset för att föra debatten bort från den slagordsnivå där den alltför länge varit och där jag tycker – jag vill gärna säga det – att ambassadör Theorin under alltför lång tid har fått verka, på en nivå som varit ganska främmande för realiteterna.

Frågan om supermakternas inblandning är självfallet problematisk. Maj Britt Theorin säger nu att vi skall klara av det hela utan supermakterna. Men såvitt jag vet finns det inga nordiska kärnvapen – inga danska, norska, finska eller svenska. Skall vi reducera kärnvapnen i Nordeuropa får vi i ett visst läge tala med amerikanerna och ryssarna om hur detta skall gå till. Det är en komplicerad och icke alldeles ofarlig process, och för den gäller det att vi förbereder oss intellektuellt och i andra hänseenden. Och detta vill jag inpränta i ambassadören med tanke på hennes nyvunna titel och ställning.

Anf. 12 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Man kan ha olika uppfattningar. Carl Bildt, om det folkliga engagemanget. En del föredrar att vara föraktfulla och tala om fladdrande banderoller och lösliga, charmiga uttalanden. Andra ser i det folkliga

engagemanget ett starkt stöd för nedrustningsarbetet. Där har vi tyvärr en skiljaktig uppfattning. Jag säger "tyvärr" eftersom jag tror att det är centralt – om vi över huvud taget skall kunna nå några som helst framgångar i nedrustningsarbetet – att ha ett starkt folkligt stöd bakom sig. Då gäller det att inte föraktfullt peka ut det folkliga stödet som okunnigt och inte särskilt vettigt.

Så enkelt är det inte, Carl Bildt, att det är Carl Bildt som har stått för den konkreta analysen och vi andra för de charmiga uttalandena. Vad Carl Bildt har gjort i boken Att försvara friheten – som kom ut förra hösten och där det fanns goda möjligheter att korrigera de uppgifter man då inte tyckte var värda att ta med – är att redovisa dels svårigheter, dels sakliga fakta som inte är relevanta. Det är en dålig analys, skulle jag vilja säga. I en analys skall man naturligtvis ta fram både de negativa och de positiva effekterna. Det finns inte en enda positiv effekt nämnd i Carl Bildts analys.

Jag har inte sagt att en kärnvapenfri zon kan inrättas helt utan någon diskussion med supermakterna, som Carl Bildt nu valde att formulera det. Det står i utrikesutskottets uttalande att det krävs medverkan från kärnvapenmakterna, och det gör det sannolikt i någon form. Men det är inte – som Carl Bildt har sagt – supermakterna som skall framförhandla ett zonavtal. Jag kan förstå om man reagerar mot det. Det är nämligen inte alls vad vi har tänkt oss.

Jag har svarat på Carl Bildts frågor. Tågordningen finns i svaret från regeringen, och den får vi också återkomma till i detalj när vi är färdiga beträffande hur förhandlingsarbetet skall gå till och vad som skall ske. Men helt självklart är att också Sovjetunionen på något sätt kommer att beröras. Det är ju bl. a. sovjetiska kärnvapen som en kärnvapenfri zon riktar sig mot.

Det finns alltså inte så stor anledning att aggressivt hoppa på oss som driver frågan på annat sätt än vad moderaterna är beredda att göra. Eller rättare sagt: Jag tror att den centrala skiljelinjen gäller viljan eller inte viljan att arbeta för en kärnvapenfri zon. Om man inte har den viljan med sig i bagaget, då har man inte heller så mycket att sätta upp, och då är det skönare att gömma sig bakom alla svårigheter.

Anf. 13 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Ingrid Sundberg inledde dagens debatt med att hävda att det tidigare har rått en bred enighet mellan de svenska partierna om vilken utrikespolitisk linje vi bör föra och hur vi skall verka för nedrustning och fred i världen. Efter dagens debatt och efter att ha upplevt valrörelsen tvingas man konstatera att den breda enigheten inte längre finns.

Ingrid Sundberg konstaterade också att vargen alltid är redo att ta över herdens roll. Och tyvärr är det uppenbarligen så att vargen i den svenska riksdagen är moderaterna, som förhoppningsvis står i motsatsställning till de övriga fyra politiska partierna.

Man kan ha olika uppfattning om bakgrunden till upprustningen, inte minst på kärnvapenområdet men också vad gäller konventionella styrkor och

Måndagen den
22 november 1982

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

de nya BC-stridsmedlen. Men innan moderaterna nu gick ut har det svenska fredsarbetet inte präglats av några avgörande motsättningar i sin praktiska utformning. Vi har varit överens om att 1980-talet kanske kan vara det farligaste årtiondet i mänsklighetens historia, särskilt mot bakgrund av att Reaganadministrationen dragit i gång ett gigantiskt rustningsprogram, vilket innebär att USA kommer att ha den största militära budgeten någonsin, t. o. m. större än under krigsåren.

Detta sker trots att vi vet – därom är SIPRI och fredsforskare runt om i världen överens – att det i dag råder en ungefärlig jämvikt mellan de två stormakterna och deras allierade. På några områden är Sovjet och Warszawapakten starkare, på andra områden USA och NATO. Men på det hela taget är man ungefär lika stora. Få bestrider detta – utom möjligen moderaterna i den svenska riksdagen.

Vpk har under årens lopp lagt fram ett antal förslag som vi menar att Sverige bör ta upp. Vi föreslog senast en frysning av militärutgifterna, ett förbud mot utplacering av nya kärnvapen, ett provstoppsavtal, internationella regler för vapenexport, förbud mot kemiska stridsvapen och neutronbomber. Vi menade också att FN borde få i uppdrag att utreda och lägga fram olika nedrustningsförslag. Likaså borde en särskild europeisk FN-session om nedrustningsfrågorna arrangeras.

Att döma av utrikesminister Bodströms interpellationssvar är han i stort sett överens med oss om dessa förslag. Utrikesministern framhåller att som ett första steg mot nedskärningar bör ett stopp ske för vidare utveckling, produktion och lagring av kärnvapen. Detta kan inte uppfattas som annat än ett stöd till den omfattande s. k. frysningsrörelse som under de senaste åren har vuxit fram i USA och i Europa. Likaså måste det uppfattas som ett stöd för den freds-rörelse i Europa som kräver ett stopp för utplacering av de nya Pershing II och kryssningsmissilerna. Vidare stöder Bodström tanken på en europeisk nedrustningskonferens.

Till de andra frågorna, t. ex. frågan om vapenexporten, lär vi få återkomma. Vpk har här en annan uppfattning än regeringen, och Oswald Söderqvist har nyligen ställt en fråga till utrikesministern om vapenexporten till Indonesien – vapen som används för att massakrera befolkningen på Östtimor. Likaså skiljer sig vår uppfattning från regeringens när det gäller nödvändigheten av svensk nedrustning, och jag tänker då särskilt på JAS-planen. Också i andra frågor finns vissa meningsskiljaktigheter. Vi skall t. ex. snart i kammaren diskutera IDB.

En fråga som utrikesministern inte tar upp i sitt svar är frågan om den alliansfria rörelsen. Det borde vara naturligt för ett land som vårt att tillhöra den rörelsen. Motståndarna till förslaget, främst borgarna, säger att vi skall stå fria och obundna av några allianser. Men inom den alliansfria rörelsen behåller varje land sin självständighet, vilket man inte gör som medlem i IDB. Därmed skulle vi kunna stödja tredje världens länder och bättre bidra till en nord-syd-dialog och stödja de krafter som vill bryta stormakternas dominans över världspolitikerna.

Trots dessa invändningar finns det i dag ett parti i den svenska riksdagen

som klart urskiljer sig från en oberoende alliansfri politik, och det är moderaterna. På senare tid har också från folkpartihåll hörts vissa tongångar som kan tänkas stödja moderaterna i deras strävan att sabotera den svenska säkerhetspolitiken. Högerkrafterna försöker utnyttja utrikespolitiska händelser för egna politiska syften. Jag skulle kunna räkna upp många exempel på detta. När arbetarrörelsen fördömer övergrepp varhelst de sker – i Polen, Turkiet, Afghanistan eller Centralamerika – liar sig moderaterna helt med Reagans och NATO-generalernas världssyn. De har valt att tiga om Turkiet och om Centralamerika men drar med förkärlek upp länder där man trots stora svårigheter söker kämpa för nationellt oberoende och för icke-bindningar till ettdera stormaktsblocket. Och detta gör moderaterna enbart för att dessa länder har en socialistisk eller progressiv regim. Jag tänker på Nicaragua, Vietnam och Cuba, för att ta några exempel.

Denna moderaternas ensidighet har visat sig också i diskussionen om zonfrågan. I den debatt som jag hade förra veckan med utrikesminister Bodström välkomnade jag regeringsförklaringen och utrikesministerns bedömning av dess vikt. Jag välkomnade också de initiativ som den svenska regeringen redan har tagit trots de danska och norska regeringarnas motstånd.

Jag delar också den uppfattning som utrikesministern i dag ger uttryck för i sitt svar, nämligen önskvärdheten av att Östersjön skall bli kärnvapenfri. Inte minst ubåtsincidenterna har, som påpekats, visat nödvändigheten härav. Men, som också sägs i svaret, det är ur folkrättslig synpunkt svårt att se att Östersjön skall ingå i själva zonen. I likhet med Maj Britt Theorin vill jag uppmana Carl Bildt att bättre läsa på läxan, att bättre gå igenom inte bara de debatter som har förts tidigare utan även utrikesutskottets betänkande i våras. Där står det uttryckligen att Östersjön helst skall vara kärnvapenfri, och det är vi alla överens om, men det står ingenting om att Östersjön skall ingå i zonen. Då skulle inte bara de nordiska länderna utan också Västtyskland, England, Frankrike, Polen osv. direkt beröras. Östersjön eller delar av den är fritt hav och kan från folkrättslig synpunkt inte behandlas på samma sätt som nationella territorier. Detta är också, det vill jag betona, vad den samlade fredsrorelsen alltifrån den kristna fredsrorelsen, kväkarna, kvinnor för fred, svenska freds- och skiljedomstolen, fredskommittén m. fl. gett uttryck för.

Ingrid Sundberg hänade fredsrorelsen. Hon sade att den tycks ha glömt bort ett ord, ordet frihet, när den kämpar för freden och för Norden som en kärnvapenfri zon. Carl Bildt talade föraktfullt om fladdrande banderoller. Därmed dömer moderaterna ut inte bara fredsrorelsen utan också större delen av Fackföreningsverige, större delen av Folkrorelsesverige och också flera av de politiska ungdomsförbunden.

Den 12 december skall vi ha en fredsdemonstration, och några av parollerna är då "Norden kärnvapenfri zon", "Stoppa neutronbomben", "Nej till kärnvapen i öst och väst" och "Stoppa Europarobotarna". Dessa paroller har tidigare inte bara fredsrorelserna utan också FPU, SUF, fackföreningar och folkrörelseorganisationer ställt sig bakom. Jag vill därför

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

fråga: Tror verkligen moderaterna att dessa organisationer inte har satt sig in i dessa frågor? Tror verkligen moderaterna att de inte kämpar för frihet – frihet från förtryck, frihet från krig?

Nej, för moderaterna är som sagt utrikespolitiken ensidigt uppknuten kring högerkrafterna i Norge och Danmark, den är ensidigt uppknuten till den ena stormakten, nämligen USA. Det är den inte för vpk. De använder zonfrågan – det var Maj Britt Theorin inne på – som slagträ i egna syften. Jag ifrågasätter om de verkligen är intresserade av att få till stånd en kärnvapenfri zon i Norden. Jag tycker att moderaterna i dagens debatt gör sig skyldiga till politiskt hyckleri. Det gjorde de också när det gällde att ställa upp för freden den 11 september under valrörelsen.

Till sist, herr talman! Jag ställde i förra veckan några frågor till utrikesministern om hur man skall gå vidare. Han hann då besvara en av dem. Han gav beskedet att en fempartikommission inte behövs, eftersom utrikesutskottet skall behandla zonfrågan. Jag vill avsluta med att återkomma till de bägge andra frågorna som jag då tog upp, nämligen den om en samnordisk parlamentarisk kommission och frågan om en nordisk konferens. Jag undrar också om Jens Eversens avtalstext har varit föremål för diskussion under utrikesministerns resor i Norden.

Anf. 14 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är bra att vi i dag får en debatt om nedrustningsarbetet med tonvikten lagd på frågan om en kärnvapenfri zon i Norden, vilken jag skall inskränka mig till att uppehålla mig vid.

Detta är den första nedrustningsdebatten sedan nedrustningsdelegationens ordförande Inga Thorsson lämnade delegationen. Jag vill som ledamot i nedrustningsdelegationen till kammarens protokoll i dag få framfört ett varmt tack till Inga Thorsson för hennes utomordentliga insatser i nedrustningsarbetet. Om man studerar de krävande uppgifter Inga Thorsson fick ansvar för i nedrustningsarbetet, framstår det klart att ingen svensk nedrustare har haft så ansvarsfulla uppdrag i FN-arbetet. Hon var ordförande vid NPT:s granskningskonferens i Genève 1975, ordförande i ad hoc-kommittén för att stärka FN:s roll i nedrustningssammanhang 1976 och ordförande i FN-gruppen för nedrustning och utveckling, som 1981 lade fram den s. k. Thorssonrapporten.

Sverige har mycket att tacka Inga Thorsson för. Därför är det märkligt att utrikesministern i dag inte nämner ett ord om hennes insatser. Märkligt är det också att inte heller den nya ordföranden i nedrustningsdelegationen Maj Britt Theorin gör det. Också i sitt första tal i FN underlät hon att nämna Inga Thorssons namn och roll, men hänvisade däremot till tidigare svensk ordförande.

Herr talman! Utrikesministerns svar är ett omfattande dokument på elva maskinskrivna sidor. Det är på flera sätt ett olustigt dokument.

Ytterst visar det på och bestyrker den toppstyrning som är socialdemokratins nya ansikte – jag har i alla fall inte upplevt det så tidigare. Socialdemokraterna är sig själva nog. Men det är faktiskt så, utrikesminis-

tern, att vi fortfarande har en riksdag, även om regeringen vill bortse från sådana petitesser.

På elva sidor talas det om regeringen. Riksdagen finns med på en rad: "Regeringen vägleds då av vad som nu anförts och av utrikesutskottets betänkande 1981/82:23."

I fråga om kärnvapendoktrinerna har riksdagen inte gjort några direkta ställningstaganden. På den punkten är det naturligt att regeringen redovisar sin uppfattning utan hänvisning till riksdagen. Men när det gäller frågan om en kärnvapenfri zon i Norden har riksdagen gjort klara uttalanden och ställningstaganden. Icke i något fall hänvisar utrikesministern till dem. Det är utomordentligt anmärkningsvärt. Regeringen är skyldig att hålla sig till vad riksdagen har sagt.

I svaret står: "Den i regeringsförklaringen tillkännagivna avsikten att verka för en kärnvapenfri zon i Norden är ett exempel på regeringens politik att främja ökad avspänning och säkerhet." Det är naturligtvis lika mycket ett exempel på riksdagens vilja, men som sagt förekommer det inga hänvisningar alls till riksdagens beslut och ställningstaganden.

Svaret är, som jag ser det, mycket oklart när det gäller den kärnvapenfria zonen. Det är motsägelsefullt och undanlidande. Svaret bekräftar den förvirring som det tidigare vid olika tillfällen givits uttryck för från socialdemokratiskt håll.

På samma sida förs två olika uppfattningar fram. Det står först att det är av största vikt att kärnvapenstaterna drar tillbaka de kärnvapen kring zonen som är avsedda för att i första hand användas mot zonstaterna. Men litet längre ner på samma sida står det att det borde vara möjligt att få till stånd en avveckling av dessa kärnvapen. Uppenbarligen har kockarna varit för många när man har åstadkommit detta dokument.

Så långt jag har kunnat följa svängarna – de är så många att jag naturligtvis kan ha missat någon – har nedrustningsdelegationens nya ordförande Maj Britt Theorin ifrågasatt, som också kommit fram här tidigare, om hela Östersjön skulle ingå i en kärnvapenfri zon. Hon har därefter korrigerats av kabinettsekreteraren, som sagt att den svenska inställningen inte har förändrats. Men sedan dess har vår utrikesminister varit i Helsingfors, och därefter hopar sig frågetecknen återigen.

I Neue Zürcher Zeitung, den ansedda schweiziska tidningen, har dennas Skandinavienkorrespondent Andreas Doepfner skrivit om utrikesministerns besök i Helsingfors. Artikeln finns också att läsa i nr 45 av tidningen Tempus. Där står bl. a. följande:

"Saken kompliceras av att utrikesminister Bodström vid sitt besök i Helsingfors föreföll vara enig med sin finske kollega Stenbäck om att inte alla delar av Östersjön avgjort måste ingå i en zon. --- Bodströms knapphändiga uttalande betecknas nu av utrikesdepartementet i Stockholm som en utgångspunkt för vidare samtal i de nordiska huvudstäderna och med stormakterna. Uttalandet lyder: 'Vi anser inte att Östersjön absolut måste ingå. Vi anser det dock önskvärt, att strandstaterna – även om de inte har juridisk rätt till detta – lägger stor politisk press på andra stater för att

Måndagen den
22 november 1982

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

respektera vår önskan att inte framföra kärnvapenbestyckade fartyg i Östersjön.”

I dag säger regeringen att det är önskvärt att Östersjön blir kärnvapenfri. Ordet ”önskvärt” är naturligtvis ett understatement. Som jag ser det är detta en förutsättning för att vi skall få till stånd en kärnvapenfri zon. Jag undrar vad socialdemokraterna egentligen menar. Är man på väg att slingra sig bort från de beslut som riksdagen har fattat? Jag skulle råda regeringen att inte göra det. Det finns en stark fredsoption i vårt land – den nämns inte med ett ord i svaret – och denna fredsoption har länge och entydigt krävt en kärnvapenfri zon.

Både tidigare regeringar och riksdagen har varit eniga om att Östersjön skall vara kärnvapenfri. I sitt betänkande 1981/82:23 skriver utrikesutskottet följande: ”Utskottet finner vidare att för förhandlingar om en kärnvapenfri zon krävs medverkan av kärnvapenmakterna, enär det ju är inskränkningar i deras möjligheter att använda kärnvapen som skall uppnås. Från svensk sida har också hävdats att medeldistansrobotar och taktiska kärnvapen, som är avsedda för mål inom zonen, eller som är stationerade nära zonen och har så korta räckvidder att de främst är möjliga att sättas in mot mål inom zonen, bör dras bort som led i en överenskommelse. Denna uppfattning har för svensk del vidhållits obruten under en följd av år. Den delas av utskottet.”

Den svenska ståndpunkten har således, som jag ser det, varit mycket klar och entydig. För det första skall Östersjön vara kärnvapenfri. För det andra skall i uttunningszonen vapen som är avsedda för mål inom zonen dras bort. För det tredje krävs det för förhandlingar om kärnvapenfri zon medverkan av kärnvapenmakterna.

Det är märkligt att utrikesministern, trots att underlaget till hans svar omfattar elva sidor, inte har fått med ett enda ord om fredsörelsen i Sverige och tydligen inte inser vilken dynamik det finns i fredsarbetet och hur enormt betydelsefull den verksamheten är för hela nedrustningsarbetet.

I går avslutades t. ex. de svenska kyrkornas ekumeniska u-landsveckor. Samfunden går nu in i ett aktivt fredsarbete med namninsamling för fred och nedrustning och har inbjudit till världskyrkokonferens nästa år i Uppsala, där kravet måste ställas att kyrkorna fördömer kärnvapen på samma sätt som ett hundratal katolska biskopar i USA nyligen har gjort. Detta att folk, kyrkor och organisationer protesterar mot kärnvapen och kapprustning är enligt min mening bland det mest hoppfulla i dagens nedrustningsarbete och får inte undervärderas.

Jag har, sedan jag ingående studerat det föreliggande dokumentet, frågat mig varför det är en sådan virrighet när socialdemokraterna och regeringen går ut och gör olika uttalanden. Är det oskicklighet? Eller är det rent av – jag påstår inte att det är det, utan jag frågar – en politisk tveksamhet till en kärnvapenfri zon i Norden? Eller är det en politisk tveksamhet till hur en sådan zon skall se ut?

Mitt intryck av allt det undanglidande och förvirrade i regeringens politik och utsagor kring frågan om en kärnvapenfri zon i Norden gör att jag känner

osäkerhet om den nya regeringens avsikter och intentioner. Denna osäkerhet delas av utländska bedömare. Så skriver t. ex. Andreas Doepfer i Neue Zürcher Zeitung, om jag återigen får hänvisa till honom:

När det gäller frågans vidare behandling står Sverige – med stöd av skandinaviska socialister – ganska ensamt. Och inte heller här vill man sannolikt äta soppan lika varm som den anrättas.

Detta är visserligen bara vad *en* utländsk bedömare anför, men jag menar att det är klart och entydigt att regeringens agerande har skadat Sverige oerhört. Genom att gå ut med olika budskap och utsagor har man också försatt oss i en sämre förhandlingsposition än vi annars hade behövt ha. Försöker regeringen med sina dimridåer dölja någonting när det gäller den kärnvapenfria zonen i Norden eller när det gäller frågan om hur en sådan zon skall se ut?

Anf. 15 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Tanken med en kärnvapenfri zon i Norden är att skapa garantier för att länder som har kärnvapen inte kommer att använda dessa kärnvapen mot det nordiska området. En förutsättning för detta är i sin tur att de nordiska länderna inte själva har kärnvapen, inte avser att skaffa sig sådana och inte heller tillåter andra att stationera kärnvapen på sitt territorium. De garantier som krävs måste kombineras med konkreta handlingar från kärnvapenmakternas sida för att trovärdighet skall skapas kring dessa garantier. Det är i det sammanhanget som tanken på en s. k. uttunningszon kommer in i bilden.

Med uttunningszon menas ett område utanför den egentliga zonen, inom vilket vissa krav på nedrustningsåtgärder måste ställas. Det är t. ex. inte rimligt att det inom detta område, till vilket självfallet Östersjön måste höra, får finnas kärnvapen som är riktade mot de nordiska länderna.

Med de här villkoren ger det sig också självt att det i första hand kommer an på de båda försvarspakterna NATO och Warszawapakten att skapa förutsättningar för en kärnvapenfri zon i Norden. Norden är ju redan kärnvapenfritt. Warszawapakten måste göra viktiga nedrustningsåtaganden. NATO måste avstå från den s. k. kärnvapenoptionen för de nordiska NATO-länderna. Östersjön måste bli en del av det kärnvapenavrustade området. Båda försvarspakterna måste ge garantier för att inte använda sina kärnvapen mot Norden.

Såvitt jag förstår delar Maj Britt Theorin, numera den svenska regeringens nedrustningsexpert, inte de här utgångspunkterna för arbetet för en kärnvapenfri zon. Hennes idé är att upprättandet av en nordisk kärnvapenfri zon är en i det närmaste helt intern nordisk affär. I hennes turordning kommer först en deklaration från de nordiska länderna om att en kärnvapenfri zon skapats, sedan får man hoppas att kärnvapenstaterna är beredda att respektera vår önskan att inte bli angripna med kärnvapen. Vi kan inte begära några garantier i förväg, säger hon i Svenska Dagbladet.

Det tillrättaliggande som Maj Britt Theorin läste upp för kammaren och som jag också har läst tidigare lägger ingenting till rätta. Snarare förvärrar

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

det situationen. Tillrättläggandet antyder ju att man inom regeringen överväger att lägga om förhandlingarna kring frågan om en kärnvapenfri zon i den riktning som Maj Britt Theorin talat för.

I ett fritt land har man rätt att ha vilken åsikt som helst. Men är man regeringens talesman, krävs det att det man säger stämmer med vad regeringen tycker, inte minst i utrikespolitiska frågor. En annan sak är också viktig i utrikespolitiken: Det får inte råda oklarhet om vad som menas med det som regeringens talesmän säger.

Jag skall inte i den här debatten gå in på den s. k. Bodströmdoktrinen. Utrikesministern har själv sagt att kravet på en doktrin är att den skall vara genomarbetad och genomtänkt. Själv har han, med hans egna ord, bara gjort spridda uttalanden. För egen del tycker jag att kraven på alla uttalanden som utrikesministern gör måste vara att de är genomarbetade och genomtänkta. Utrikespolitiken lämpar sig inte särskilt väl för tankespåning.

Mina frågor är därför: Talar regeringens nedrustningsexpert Maj Britt Theorin för regeringens uppfattning eller bara för sin egen, när hon uttalar sig om denna del av nedrustningsfrågan? Talar hon för regeringens uppfattning, när hon säger att frågan om huruvida Östersjön skall ingå i den här zonen eller inte är en rent folkrättslig affär? Talar hon på regeringens vägnar, när hon menar att etablerandet av en kärnvapenfri zon i Norden inte kräver garantier i förväg från de båda försvarspakternas sida?

Inte minst med hänsyn till våra nordiska grannar är det viktigt att svaren blir entydiga. Det är ju rimligt att man i de nordiska länderna vet vad som är den svenska regeringens avsikter med de samtal som förs om en nordisk kärnvapenfri zon. Den förvirring som den nya regeringen skapar på det ena området efter det andra inom utrikespolitiken börjar bli ett problem.

Anf. 16 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Ingrid Sundberg betonade vikten av enighet i utrikespolitiken. Jag skulle tycka att det vore beklagligt om hennes inlägg nyss skall tolkas som ett uppbrott från denna linje.

Vad regeringen gör är att fullfölja strävandena på de vägar till avspänning som riksdagen hittills anvisat. Det som är nytt är möjligen att man när man beträder dessa vägar gör det med ett betraktelsesätt som kanske inte är fru Sundbergs. I stället för avskräckningsfilosofin, att det gäller att rusta så att motståndaren skräms och håller sig lugn, gäller det att uppnå en gemensam säkerhet, att resonera om hur den enorma upprustningen skall kunna successivt minskas för att åstadkomma inte den enes säkerhet mot den andre utan en gemensam säkerhet.

Fru Sundberg och herr Bildt ser kärnvapnens möjliga existens i Norden som en för oss trygghetsskapande faktor. Av de två interpellanterna är herr Bildt den som är mest krigisk. Han talar om att även det svenska försvaret är avskräckande. Jag tycker att man helt har förlorat sinnet för proportioner om man talar om det svenska försvaret som avskräckande för en omgivning, jämfört med det kärnvapenhot som vilar över världen. Bara den grundlag som denna riksdag fastställt, med förbud mot användning av svenska trupper

utom riket annat än för landets försvar, borde vara det första som dämpade känslan av skräck hos dem som ser på den svenska utrikes- och försvarspolitik.

Den uppfattning som regeringen har är att kärnvapnen inte är jämförbara med konventionella vapen. De är inte bara en typ av större granater som orsakar något större skador men kan vara lämpliga som medel i ett krig. De två supermakterna förfogar nu över mer än 15 000 strategiska kärnladdningar. Därmed kan de förstöra de stora befolkningscentra på varandras kontinenter. Men de har också 60 000 kärnstridspetsar, och man kan väl utgå från att nästan var och en av dessa laddningar är starkare än den som föll över Hiroshima.

För herr Bildt och fru Sundberg är kärnvapnen bara vapen bland alla andra vapen – låt vara starkare sådana – men regeringen ser inte saken på det sättet. De är principiellt annorlunda. Man vinner inte en seger med kärnvapen. Även om man nästan utplånat motståndaren, har denne förmodligen innan han utplånades tillfogat en själv så ohyggliga lidanden att varken den aktuella befolkningen eller den som möjligen skulle följa efter denna har någon stor glädje av en seger. Det är i det avseendet vår syn på säkerhetspolitiken skiljer sig – avskräckningens filosofi och den gemensamma säkerhetens.

Den beskyllning som fru Sundberg riktar mot mig, att jag genom det interpellationssvar som jag här avgivit skulle ha gynnat endast den ena sidan, har ingen grund i detta interpellationssvar. Det har där poängterats att båda parterna måste rusta ned. Vidare har det poängterats att om exempelvis NATO skulle gå med på att i Norge och Danmark aldrig använda eller stationera kärnvapen, fordrar detta eftergifter också från den andra sidan. När detta står i ett svar utdelat 48 timmar i förväg, förstår jag inte varför man skall tala om att den ena sidan gynnats. Det finns ingenting sagt i detta svar om att det bara är de amerikanska robotarna och kärnvapnen i Europa som jag vänder mig mot. Det är självklart att den fasa som vi känner för dessa vapen är densamma som den vi känner för upprustningen på Warszawapak-tens sida. När det gäller de beskyllningar som har riktats här i debatten, om att jag farit fram med osanning eller att jag eller Maj Britt Theorin är lögnare, och när det gäller andra moment som ingått i talekonsten, vill jag avstå från att närmare gå in på bemötanden härvidlag. Jag hänvisar bara till det avgivna svaret och vad som där kan läsas.

Vad sedan gäller några enskilda punkter i samband med de frågor som har ställts har vi först frågan om säkerhetsgarantier. Självfallet avvisar vi tanken på s. k. positiva säkerhetsgarantier från kärnvapenmakterna. Vi skall inte gå i allians med någon av dessa. Vi behöver inte deras hjälp.

När det sedan gäller frågan om s. k. negativa säkerhetsgarantier, dvs. att kärnvapenmakterna gör utfästelser som innebär att de inte skulle hota eller använda kärnvapen mot zonestaterna, förhåller det sig annorlunda. Vi vill ha förbättringar i fråga om de åtaganden som kärnvapenstaterna har gjort, att inte använda kärnvapen mot icke-kärnvapenstater. Målsättningen är att samtliga kärnvapenstater skall göra likalydande åtaganden. Det kan ske genom deklarationer av var och en för sig eller i en konvention mellan

*Om Sveriges åge-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet.*

kärnvapenstaterna. I detta ligger inte att vi genom sådana konventioner om negativa säkerhetsgarantier skulle ha givit kärnvapenstaterna något som helst inflytande över vår säkerhetspolitik.

Frågan om Östersjön har blivit livligt debatterad. Det har klargjorts från regeringen att Östersjön är ett fritt hav. Det är en uppfattning som inte bestrids av någon. Det är Sveriges uppfattning, det är Danmarks uppfattning. Det finns frihet att passera genom Öresund och de danska sunden till Östersjön. Vi kan inte hindra detta, men vi kan uttala en politisk önskan till olika makter att respektera Östersjön som kärnvapenfri. Vi kan kanske kontrollera infart och på det sättet få en kontroll över att utfästelsen hålls. Men om det är på det sättet, att man säger att Östersjön till varje pris skall ingå som en del i zonen, på samma sätt som de fasta territorierna gör i Östersjöstaterna, kan en kärnvapenfri zon i Norden inte åstadkommas.

Det är klart att det finns åtskilliga problem som behöver diskuteras. Det har inte förnekats av regeringen. Vi skall ge oss i kast med den diskussionen. De problemen är stora, det skall också medges, men vinsten är också så oerhört stor att det är värt att ge sig i kast med dessa problem, även om de är betydande. Därför kommer regeringen att fortsätta sitt arbete, vilket sker i fullt samförstånd med våra övriga nordiska grannländer.

Vi kommer att fortsätta ett utredningsarbete av de problem som berörts här i kammaren och av andra problem också. De resultat vi når kommer vi att lägga fram för offentligheten, för vi vill ha en spridd diskussion om detta ute bland allmänheten.

Därmed kommer jag också in på frågan: Hur ser man på detta i Norden? Vi har ett beslut av riksdagen att regeringen skall hålla kontakt med de övriga nordiska länderna. Det kravet uppfyller regeringen.

Jag har tagit upp frågeställningen i diskussioner både i Finland och i Norge. Det har inte funnits någon ovilja i dessa länders utrikesledningar att med Sverige diskutera dessa problem. Den svenska synen läggs fram, och vi lyssnar till den finska och den norska. Vi tvingar inte på någon vår uppfattning, men det finns heller inte, om någon tror det, i våra grannländer en önskan att diskussionen i Sverige skall upphöra, eller att man skall slippa höra talas om den och diskutera med oss.

Vad sedan gäller frågan om vilken opinion som finns för detta får jag hänvisa till bl. a. den konferens som hölls i Sandefjord, där de nordiska socialdemokratiska partierna och landsorganisationerna debatterade frågan om en kärnvapenfri zon i Norden och uttalade sig för en sådan.

Därmed hinner jag bara avslutningsvis till fru Jonäng säga att jag inte har avtackat fru Thorsson vid detta sammanträde i riksdagen beroende på att hon inte har avslutat sitt arbete. Senast i förra veckan diskuterade jag hur hon skall kunna företräda regeringen i vissa avseenden i fortsättningen. Jag tror inte att hon skulle finna det särskilt angeläget att jag betraktade hennes insatser för regeringen som avslutade.

Att jag inte hänvisade till riksdagen berodde på det självfallna att regeringen avser att uppfylla riksdagens krav. Att jag inte hänvisade till fredsopinionen berodde på det självfallna att frågeställarna har velat veta vad

regeringen anser och vad utrikesministern anser. På det har svar getts här i kammaren. Fredsopinionen har vi den största respekt för. Jag skall eventuellt i kommande inlägg återkomma till regeringens planer på att stödja fredsarbetet.

Anf. 17 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för de ytterligare kommentarer som här har lämnats.

Det har blivit så att debatten i dag till stor del har rört sig om frågan om en kärnvapenfri zon. Att åstadkomma en sådan är ett arbete på lång sikt, vilket har framförts av alla som har talat här i dag, och Carl Bildt har redogjort för våra synpunkter på den frågan. Bakgrunden till min interpellation är emellertid det mera näraliggande nedrustningsarbetet såsom det genom Sveriges utrikespolitik avspglas i FN, CD och andra organ där nedrustningsfrågorna är aktuella. Det är de organen som är av intresse just nu, och världen väntar med spänning på förändringar i svensk nedrustningspolitik.

Jag har påstått att interpellationssvaret visar att man gör ett avsteg från den nedrustningspolitik som har förts hittills, och jag står fast vid detta. Då utrikesministern var inne på frågan om en kärnvapenfri zon sade han, att eventuella åtaganden från västmakterna med löften om att stationering av kärnvapen i krigstid i de nordiska NATO-länderna icke skall ske givetvis måste kompenseras med åtaganden också från östmakternas sida. Men det gällde inte bara detta. Det kanske mest näraliggande exemplet är situationen på den europeiska kontinenten i dag när det gäller utplaceringen av NATO-ländernas Pershing II och kryssningsmissiler. Som jag ser det tar här en svensk utrikesminister för första gången klart avstånd från de uppfattningar som hittills har varit gällande. Vi har tidigare ställt kravet att den totala militära balansen skall beaktas när man tar ställning till krav på nedrustning av kärnvapen i Europa.

Låt mig också säga en sak: Vi från moderat sida är precis lika skräckslagna som andra inför de följder som en kärnvapenkatastrof skulle kunna få för världen. Vi vill med samma intensitet arbeta för att till varje pris avvärja ett kärnvapenkrig. Men vad vi här diskuterar är Sveriges officiella inställning till rustnings- och styrkeförhållandena ute i Europa. Då säger utrikesministern att kärnvapen icke är jämförbara med konventionella vapen. Självfallet är de inte det, framför allt inte när det gäller deras verkan. Men det som tidigare har gällt vid en bedömning av styrkeförhållandena mellan västmakterna och östmakterna på den europeiska kontinenten är att man från svensk sida alltid har gjort en total bedömning av styrkan i väst resp. öst. I svaret sägs nu att västmakterna själva gör den bedömningen, att de när det gäller konventionella vapen är underlägsna östmakterna. Jag ställde en konkret fråga om utrikesministerns uppfattning här, och den har jag inte fått svar på. I de undersökningar som är gjorda och som torde vara internationellt godkända sägs att det i dag skulle behövas 96 divisioner och 9 000 flygplan i Västeuropa för att man utan kärnvapen skulle kunna stå emot Warszawapaktens

Nr 31

**Måndagen den
22 november 1982**

Om Sveriges agerande i det internationella nedrustningsarbetet

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

stridskrafter. Det skulle i sin tur innebära att Västeuropa blev ett gigantiskt härläger. Självfallet eftersträvar vi inte någonting sådant.

Rent teoretiskt kan man säga att om balans – och balans har varit någonting mycket viktigt i samband med svenska ställningstaganden – skall råda mellan öst och väst, då har man två vägar att gå. Dels kan man begära att öststaterna nedrustar sina konventionella vapen, dels kan man säga att en nedrustning i väst av kärnvapen bör kompenseras med en upprustning av konventionella vapen. Vi delar utrikesministerns uppfattning att det senare alternativet skulle innebära att vi tillstyrkte någon form av upprustning, och det är icke förenligt med svensk nedrustningspolitik.

Återstår alltså krav på nedrustning av konventionella vapen på östsidan. Förhandlingar om detta pågår bl. a. i MBFR, där Sveriges inflytande hittills har varit mycket litet eller praktiskt taget obefintligt, men vi följer vad som där sker. Om utrikesministern har den här inställningen till kärnvapnen i Europa borde denna självfallet kunna följas upp med förslag på hur vi skulle kunna öka våra insatser och våra möjligheter att påverka förhandlingarna när det gäller nedrustning av konventionella vapen i Europa. Men det nya i utrikesministerns ställningstagande är just att han inte längre vill göra den totala bedömningen av kombinationen mellan kärnvapen och konventionella vapen i Europa. Därvid menar jag att utrikesministerns svar utgör ett klart avsteg från det som tidigare har gällt. Det fick jag besked om, och jag konstaterade detta faktum. Det kommer med all säkerhet också att påverka vår röstningsbild i olika internationella sammanhang. Samtidigt utgör detta naturligtvis ett led i utrikesministerns avståndstagande från den s. k. avskräckningsfilosofin.

När det gäller negativa säkerhetsgarantier säger utrikesministern: Vi kan godta att var och en för sig ger en garanti. Herr Bodström! Vi har i Sverige kontinuerligt sagt att vi kan godta detta, men enbart om det registreras i t. ex. FN:s säkerhetsråd. Dessutom svarade utrikesministern icke på min fråga om sambandet mellan det militära svenska försvaret och våra nedrustningsansträngningar.

Anf. 18 CARL BILDT (m):

Herr talman! I sitt anförande efter den ganska långa debatt vi har haft i den här frågan återkom utrikesministern till vissa synpunkter han hade anfört tidigare, men han anförde också några nya. Till de nya saker han hade att anföra i sitt senare inlägg hör resonemanget om den stora skillnaden mellan kärnvapen och andra vapen, och att det var där den avgörande gränslinjen mellan moderaterna å ena sidan och socialdemokraterna å den andra skulle gå. Jag vet inte riktigt vad han egentligen byggde detta på, för vi har inte fört någon diskussion i detta ämne.

Låt mig säga detta: Jag tror att regeringen riskerar att göra ett misstag om man formar en politik i dessa säkerhetsfrågor med utgångspunkt enbart i kärnvapnen. Det kan leda till att man skapar sig en politik som kanske i och för sig reducerar kärnvapnens roll, men som ökar krigsriskerna när det gäller de konventionella urladdningarna i Europa, och detta i ett läge där jag tror

att det är nästan alldeles utsiktslöst att föreställa sig att vi kan få en konventionell konflikt utan att denna i sin tur resulterar i en kärnvapenkonflikt. Jag menar alltså att man i nedrustnings- och säkerhetsarbetet hela tiden måste inrikta sig på krigsriskerna i dess helhet. Ett krig i Europa innebär en risk för kärnvapenkrig oavsett om det startar med mausegevär, slagskepp eller kärnvapen. Därför får vi inte förlora perspektivet. Det som Ingrid Sundberg sade i detta hänseende måste vara centralt för alla våra strävanden.

Uttalandena om avskräckningsdoktrinen blir alltmer märkliga. Utrikesministern svarade på min undran om vad det egentligen var för tanke som låg bakom formuleringen med att hänvisa till att den svenska grundlagen förbjuder användande av svensk trupp utomlands utom när det är i Förenta nationernas tjänst. Det utmärkande för avskräckningsdoktrinen är just att den är en utpräglad försvarsdoktrin. Avskräckning är bara användbar för försvar – man kan aldrig använda en avskräckningdoktrin för anfall. Avskräckningsdoktrinen är central för svensk säkerhetspolitik, därför att vi aldrig får utesluta – och det gör vi inte heller – att vi kommer i sådana lägen att det finns stater som överväger anfall mot oss på grund av politiska eller andra motsättningar. I det läget skall vi ha ett försvar som avskräcker de politiker och militärer i andra länder som planerar att överfalla oss. Detsamma gäller – i det fall som vi diskuterar – för västalliansen. Avskräckningsdoktrinen är inte moraliskt felaktig. Den är egentligen den enda säkra, moraliskt försvarbara grunden för en säkerhetspolitik. Det är inte den enda delen i en säkerhetspolitik, men det är en viktig del i säkerhetspolitiken. Jag begriper uppriktigt sagt inte vad hänvisningen till svensk trupp utomlands hade med det här att göra.

Sedan till de ståndpunkter när det gäller icke-första-användning av kärnvapen och när det gäller förbud mot utplacering och förberedelse för utplacering av nya kärnvapen, bl. a. i Europa, som finns i interpellationssvaret. Det är – jag upprepar det – för det första nya svenska ståndpunkter. De har mig veterligt aldrig tidigare uttalats i denna precisa form. Det är för det andra ståndpunkter som mig veterligt aldrig tidigare officiellt har deklarerats av någon europeisk regering utanför de sovjetallierades krets. De är för det tredje ståndpunkter som inte har någon förankring i Palmekommissionens rapport, som utrikesministern och regeringen nu säger skall ligga till grund för hela det ställningstagandet.

Får jag fråga utrikesministern om han tror att det finns något skäl till att Palmekommissionen i sin rapport inte har föreslagit dessa åtgärder, som nu görs till så centrala delar i den svenska uppfattningen?

Det är de facto så att ett förverkligande av den första ståndpunkten, den om icke-första-användning, riktar sig exklusivt mot västalliansens försvarsdoktrin, icke mot östalliansens.

Förverkligandet av principen att stoppa förberedelser för utplacering av nya kärnvapen riktar sig direkt och omedelbart mot NATO:s dubbelbeslut. Man kan, som utrikesministern, säga att det riktar sig mot alla robotar som finns i Europa. Men faktum är ju att Sovjetunionen sedan 1977 genomfört sitt

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

SS 20-program, som till dags dato resulterat i 324, tror jag att det är, startklara robotar och att det på NATO-sidan förekommer förberedelser för ett motsvarande program, men att man inom NATO hoppas att innan man skall börja utplacera sina robotar i december 1983, nå en förhandlingslösning om att begränsa detta. Det är fullständigt självklart – det visas också av all erfarenhet från internationellt förhandlingsarbete på nedrustningsområdet – att skulle man i dag få ett läge där NATO säger: Inga förberedelser för förbandsläggning, så finns det ingen anledning för de sovjetiska marskalkarna och generalerna att diskutera. Då kan den övning som bedrivs i Genève – INF-förhandlingarna – hänföras till ungefär samma kategori som det övriga i Genève.

När det gäller fyrverkeriet av åsikter om Östersjön i övrigt vill jag påpeka att utrikesministern inte lämnade några svar. Låt mig bara kort ställa en enda fråga: Kan utrikesministern tänka sig en nordisk kärnvapenfri zon som inte som integrerad del har förpliktigande åtaganden från supermakternas sida när det gäller borttagande av kärnvapen ur Östersjön?

Anf. 19 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig helt kort.

Jag har förståelse för att utrikesminister Bodström i första hand måste svara på moderaternas underligheter, också om de tidigare kommit till uttryck framför allt i valrörelsen men också i riksdagsdebatten, och att han därför inte hade tid att svara på de frågor jag ställde. Dem ställde jag också förra veckan.

Jag tycker att det är viktigt – det har också sagts tidigare i debatten – att man försöker konkretisera sig positivt och verkligen ta steg för en nedrustning. Det förslag vi från vpk:s sida framlagt om en samnordisk parlamentarisk kommission är, menar vi, ett sådant steg.

För mig framstår inte bara moderaternas utan också Gunnel Jonängs och Ola Ullstens inlägg snarast som förvirrande, inte minst när det gäller zonfrågan. Där har moderaterna tidigare skilt sig från övriga partier. Jag vill erinra om den debatt vi förde i kammaren den 3 juni 1981. Där var de fyra övriga politiska partierna överens om Östersjön. Dåvarande utrikesministern Ullsten sade då klart ifrån att hela Östersjön icke kunde vara en del av en kärnvapenfri zon.

Beträffande säkerhetsgarantier är det fullständigt självklart, att om vi verkligen skall få en kärnvapenfri zon i Norden, krävs det just säkerhetsgarantier från båda stormakternas sida. Men här föreligger det faktum att en av stormakterna har visat sig vara mer villig än den andra att lämna sådana garantier. Från Reaganadministrationens sida har man emellertid bestämt avvisat tanken.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar:

Anf. 20 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag frågade utrikesministern varför man inom regeringen talar så olika språk och undrade om regeringen försöker dölja någonting med hjälp av dimridåerna. Jag upprepar frågan: Finns det en politisk tveksamhet när det gäller den kärnvapenfria zonen, t. ex. om hur den skall utformas, eller har man olika uppfattningar inom socialdemokratin?

Jag tycker att även utrikesministerns andra anförande skapar tveksamhet och osäkerhet. En förutsättning för en kärnvapenfri zon är, enligt min mening, att Östersjön är fritt från kärnvapen. Det får inte vara en diffus önskan, utan det måste vara en förutsättning för en kärnvapenfri zon. Jag tycker att det är mycket viktigt att vi får till stånd en kärnvapenfri zon i Norden. Den behövs för stabiliteten där. Tidigare har det också rätt enighet i dessa frågor. Själva arbetet för en kärnvapenfri zon är ju i sig förtroende-
skapande – vilket jag tror att också utrikesministern underströk i sitt anförande – och kan bidra till att minska spänningen. Därför är det viktigt att vi fortsätter att arbeta hårt och tålmodigt – och att vi också gör det i enighet.

Anf. 21 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Eva Hjelmström tycker att jag har dragit i väg från tidigare ståndpunkter i fråga om Östersjön. Låt mig säga att så ingalunda skett. Vad jag har sagt tidigare är att hela Östersjön naturligtvis inte kan ingå i vad vi menar med en kärnvapenfri zon. I denna zon kan bara ingå vad som är nordiskt område. Men Östersjön kan mycket väl ingå i vad vi menar med en uttunningszon, dvs. det område utanför den nordiska zonen, där vi måste ställa vissa krav på kärnvapenmakternas agerande. Det är ju den delen av frågan som vi nu diskuterar och det är där som Maj Britt Theorin med sina uttalanden har skapat oklarhet om en tidigare alldeles klar och entydig svensk hållning. Jag tycker att det är synd att så har skett. Det kan knappast gagna de diskussioner som den nuvarande regeringen skall föra med de andra nordiska regeringarna, om dessa inte riktigt är på det klara med vad som faktiskt är den svenska uppfattningen i denna fråga. Sådana oklarheter är, som jag sade förut, särskilt besvärande när det gäller utrikes- och säkerhetspolitik.

Efter ett ganska kort inlägg ställde jag en fråga till utrikesministern. Den frågan löd helt enkelt: Är det som Maj Britt Theorin säger om hur förhandlingar om en kärnvapenfri zon skall gå till och om villkoren för en kärnvapenfri zon identiskt med regeringens uppfattning?

I vad gäller Östersjön har vi fått svar, om än i form av någonting som rätt mycket liknar goddag-yxskافت. Det är klart att Östersjön är ett fritt hav. De länder vi diskuterar är också fria länder. Det ger inget vidare bidrag till debatten att påpeka detta. Men det som var intressant i det Maj Britt Theorin sade var ju vad hon hade att anföra om turordningen i de tänkta diskussionerna om en eventuell kärnvapenfri zon. Det skulle innebära att de nordiska länderna, sedan man hade blivit överens om att man utgjorde en kärnvapenfri zon, skulle gå ut och deklarerat detta. Därefter skulle man i

Måndagen den
22 november 1982

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

något slags tilläggsprotokoll skriva in eventuella garantier ifrån kärnvapenmakterna. Hon sade också mycket klart att man i förväg inte kan begära några garantier ifrån kärnvapenmakterna.

Då vill jag gärna fråga: Är detta regeringens uppfattning, och vad menar man i så fall egentligen med talet om en kärnvapenfri zon? Jag förstår inte att en sådan kan uppstå med mindre än att de garantier ifrån kärnvapenmakternas sida som det hela bygger på också ges och ges innan de nordiska länderna deklarerar vad som redan är ett faktum, att det här icke finns några kärnvapen.

Nedrustningsfrågan är vår tids ödesfråga. Världen måste nedrusta – annars överlever vi inte. Ökade rustningar leder inte till större trygghet för människorna och ökad säkerhet för nationerna. Fortsätter upprustningen ökar riskerna för att den slutliga katastrofen inte kan undvikas. Alla länder och regeringar har ett ansvar för att upprustningen stoppas. Det kan bara ske genom ömsesidiga åtaganden mellan blocken. Detta gäller också debatten om kärnvapenfri zon i Norden. Sverige tillhör ingen av allianserna, men tre av de övriga nordiska länderna är med i NATO. Om det är ett nordiskt initiativ vi talar om och om vi skall fortsätta att hävda att en kärnvapenfri zon i Norden kan skapas utan att paktmönstret ändras, säger det sig själv att de stora militärblockens medverkan inte kan ses som en andrahandsfråga. Att försöka att kringgå denna svårighet är inte att gagna fredens och den kärnvapenfria zonen sak. Det skulle kännas lugnande om utrikesministern ville instämma i den bedömningen.

Anf. 22 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Fru Sundberg återkommer till påståendet att jag inte berör frågan om de konventionella styrkorna. Jag vill därför upprepa att jag framhöll i mitt svar på interpellationen att möjligheterna till en väsentlig nedskärning av kärnvapen ökar om en sådan nedskärning kombineras med åtgärder för att skapa en ungefärlig balans mellan parternas konventionella styrkor. Därför bör de konventionella styrkorna minskas, t. ex. inom ramen för nedrustningsförhandlingarna i Wien eller en europeisk nedrustningskonferens. Jag förstår inte att man mot bakgrund av dessa klara uttalanden vill göra gällande att jag förbisett att det finns ett samband mellan kärnvapen och konventionella styrkor.

Fru Hjelmström upprepar frågan från förra veckan om det inte vore lämpligt med en parlamentarisk kommission för att diskutera kärnvapenfrågan. På det vill jag svara att när alla riksdagspartier är representerade i utrikesutskottet är väl detta ett lämpligt forum för diskussioner.

Vad sedan gäller frågan om en nordisk konferens i ämnet ser regeringen det inte som sin uppgift att ordna konferenser mellan fredsrörelser och andra organisationer, utan det skall ske genom det fria organisationsväsendet. Däremot kommer regeringen att hålla kontakt med de övriga nordiska regeringarna i överensstämmelse med vad riksdagen beslutat.

Herr Bildt utvecklar sin teori om att den avskräckning som vi har i Sverige för angrepp mot vårt territorium i princip är samma sak som avskräckning

med användande av de enorma kärnvapenresurser som kan förstöra jorden många gånger om. Han exemplifierar ytterligare genom att säga, att det för honom är likgiltigt om ett krig börjar med att en mauserkula avlossas eller en kärnvapenladdning detonerar.

Låt mig bara helt kort säga att vårt sinne för proportioner, herr Bildts och mitt, är väsentligt olika. Låt mig vidare säga att när vi anklagas för att inte till punkt och pricka följa Palmekommissionens förslag, är det en anklagelse som vi kan ta lätt på. Vi har inte läst denna bok för att referera den i detalj här i riksdagen, men vi har tagit upp en väsentlig synpunkt, nämligen att den gemensamma säkerheten träder i stället för avskräckningens princip.

Fru Jonäng gav i sitt förra inlägg uttryck åt den uppfattningen att regeringens uppträdande präglades av virrighet, oskicklighet, tvacksamhet osv. Det blev aldrig klart var fru Jonäng själv stod med alla dessa uttryck. Det var därför värdefullt att i hennes andra inlägg få veta att fru Jonäng faktiskt är för en kärnvapenfri zon.

När det slutligen gäller frågan om Östersjön sägs det från flera håll att Östersjön måste inkluderas i en zon på samma sätt som ländernas fastland gör. Men jag kan inte förstå hur detta skall ske, när Östersjön inte är ett innanhav som står till förfogande för en enda strandstat. Det är ett fritt hav. Vi kan väl inte gå mycket längre än regeringen har gjort genom sitt uttalande att man vill inkludera Östersjön så mycket som möjligt i en kärnvapenfri zon.

Vad sedan gäller Maj Britt Theorins uttalande för TT och tidigare uttalanden för Svenska Dagbladet är det väl alldeles klart att den av regeringen utsedde ordföranden i nedrustningskommissionen också är den person som är regeringens talesman.

Jag vill över huvud taget till sist säga att det blir en egendomlig situation om debatten i riksdagen i stor utsträckning skall föras på grundval av tidningsnotiser och att vi således här åberopar vad exempelvis Neue Zürcher Zeitung skriver om Sveriges utrikesminister efter en presskonferens i Helsingfors. Riksdagsdebatten sjunker då ner till något slags försenad tidningskrönika med bara den skillnaden att den riktiga tidningskrönikans ambitioner att på ett korrekt sätt återge och spegla uppgifterna inte har någon motsvarighet här hos oss. Det är klart att det är viktigt vad som sägs i tidningarna, men det är också klart att den debatten måste föras i pressen och knappast kan tas till intäkt för att i exegetisk iver utredas i varje detalj här i riksdagen som ett eftergränskningsinstitut.

Anf. 23 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tycker att det är ganska remarkabelt att ledaren för Sveriges nedrustningsdelegation inte befinner sig i kammaren under hela den tid som det förs en nedrustningsdebatt.

Utrikesministern sade att vi inte bör alltför mycket hänvisa till tidningar, och det må vara riktigt. Men när företrädare för regeringen gör uttalanden i dagspressen må det vara tillåtet att något kommentera dem.

Jag tog i mitt inledningsanförande upp de uttalanden som Maj Britt

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

Theorin har gjort när det gäller sambandet mellan svenskt försvar och vårt agerande i nedrustningsarbetet.

Utrikesministern har trots att han varit uppe i debatten flera gånger inte berört den konkreta fråga som jag där ställde. Jag tyckte nämligen att det var anmärkningsvärt att man i utrikesministerns svar på interpellationen inte berörde den självklara betydelsen av ett defensivt svenskt försvar. Men i min interpellation hade jag tagit upp frågan om betydelsen av ett effektivt militärt svenskt försvar av den orsaken att ambassadör Maj Britt Theorin i flera olika sammanhang – jag behöver här inte enbart hänvisa till intervjun i Dagens Nyheter – har framfört att beslutet på den socialdemokratiska partikongressen om att flytta över medel från det militära försvaret till det civila och ekonomiska är något som skall verkställas av den socialdemokratiska regeringen. Nu är jag inte säker på att hon är så medveten om de försvarspolitiska beslut som den socialdemokratiska regeringen skall fatta. Jag har i stället velat sätta hennes yttrande i relation till den svenska nedrustningsdebatten och till Sveriges agerande när det gäller nedrustningsfrågor. Här har också talats om värdet av försvar som avskräckningsmedel. Det är inte det jag skall ta upp. Det är anmärkningsvärt om man skall få ett sådant nytänkande – det är det ord som hon själv använder – att ensidig nedrustning av svenskt försvar skall vara en nödvändighet för en trovärdig internationell nedrustningspolitik. Hittills har den svenska nedrustningspolitiken varit väl förenlig med ett starkt svenskt militärt defensivt försvar.

Jag ställde en konkret fråga till utrikesministern, mot bakgrund av vad ambassadör Theorin har sagt, om det är medvetet som man har undvikit att använda "militär". Denna fråga är desto mer angelägen eftersom en stor del av den nu aktuella fredsrörelsen, inte bara på banderoller och i andra typer av manifestationer, fört fram krav – för att inte säga ibland en subversiv verksamhet – som går ut på att det icke är förenligt med arbete för fred och nedrustning att göra svensk militärtjänst. Det är en farlig utveckling. Vi skall inte diskutera försvarspolitik här, men jag skulle vilja ha ett klart uttalande från Sveriges utrikesminister, att ett svenskt militärt försvar har ett värde och ett samband med vår nedrustningspolitik och icke är oförenligt med densamma. Jag tror att det är viktigt.

Till slut: Kyrkorna i Sverige räknar med att i sin namninsamling för fred och nedrustning få ihop 2 miljoner namn. Det manifestet har säkert utrikesministern läst, och det har jag också gjort. Det är ett bra manifest, med undantag av en enda punkt, som gör att jag personligen inte kan skriva på det. Manifestet tar nämligen klart ställning, precis som utrikesministern, för att vi icke skall tillåta västmakterna att kompensera sin underlägsenhet och modernisera sina kärnvapen i Europa. Jag ser ett samband mellan utrikesministerns svar på interpellationen och namninsamlingen för fred och nedrustning. Vad som är odiskutabelt är att det innebär en ny inriktning av Sveriges syn på styrkeförhållandena och nedrustningsförhållandena i Europa.

Anf. 24 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Bara ett klargörande. Självfallet kräver vi inte att regeringen skall ordna konferenser för fredsrörelsen. Det sköter de nordiska fredsrörelserna så bra själva – det visar inte minst marschen till Paris och Moskva. När det gäller fackföreningarna har de också haft viktiga konferenser.

Vad jag tog upp var frågan om en samnordisk parlamentarisk kommission. I dag finns det inget organ där en dialog kan föras mellan de nordiska parlamenten om zonfrågan. Detta är ett initiativ som Sverige skulle kunna ta med företrädare för de partier som finns representerade i de nordiska parlamenten. Likaså bör en nordisk konferens komma till stånd, eftersom det är ett faktum att säkerhets- och försvarspolitiska frågor i dag inte rymms inom Nordiska rådets ram.

Det var dessa saker jag pekade på, och dem får vi lov att återkomma till. Vi tycker att det var ett bra och klargörande besked som gavs förra veckan – att utrikesutskottet i Sverige nu skall kunna diskutera zonfrågan.

Anf. 25 CARL BILDT (m):

Herr talman! Utrikesministern har i alla fall möjlighet att inhösta att fru Hjelmström verkar vara ganska nöjd med det mesta av vad han har sagt hittills.

Däremot är jag mindre nöjd med det faktum att han inte ens gör en antydan till försök att svara på den konkreta fråga jag ställde: Kan utrikesministern och regeringen tänka sig att etablera en nordisk kärnvapenfri zon utan att det i omedelbart samband med detta görs förpliktande åtaganden från supermakterna vad gäller Östersjön? Det är den frågan som denna debatt nästan i sin helhet har handlat om och som under den senaste månaden har varit föremål för dessa spektakulära kaskader av divergenta åsikter från regeringskansliet. I denna avgörande fråga lämnas vi med ytterligare ett antal oklarheter.

Det som utrikesministern har att bidra till debatten med är konstaterandet att Östersjön är ett fritt hav. Uttrycker man saken försiktigt, kan man säga att detta var känt i förväg. Det har i själva verket varit en grundläggande princip i svensk utrikespolitik sedan, om jag inte missminner mig, Krimkrigets dagar. Jag tror att detta faktum var väl känt för de tidigare svenska regeringar som klart och entydigt har sagt att Östersjön på ett eller annat sätt – den folkrättsliga konstruktionen får komma i andra hand – skall ingå i en nordisk kärnvapenfri zon. Det är inte så att den nya socialdemokratiska regeringen plötsligt har upptäckt att Östersjön är ett fritt hav och att detta kräver en modifiering av ståndpunkten. Snarare insmyger sig misstanken att man nu använder detta sedan länge kända faktum och denna självklara princip för att rättfärdiggöra en långsam tillbakakrypning till vad jag kallade en mera krympt zon – en zon som det kanske blir litet mindre besvärligt att etablera men som då också förlorar en stor del av det värde som den skulle kunna ha när det gäller en konkret reduktion av kärnvapnen i vårt område.

Faktum kvarstår: Tidigare regeringar, riksdagar och utrikesutskott har varit entydiga i sina uttalanden om Östersjön och en kärnvapen fri zon,

Måndagen den
22 november 1982

*Om Sveriges age-
rande i det inter-
nationella nedrust-
ningsarbetet*

medan det under den senaste månaden har kommit en kaskad av motstridiga uttalanden från regeringskansliet. Utrikesministern har i dag egentligen inte något nytt att tillföra vad gäller konkreta besked. Det stannar vid konstaterandet att Östersjön är ett fritt hav. Med detta förväntar sig tydligen utrikesministern att vi skall låta oss nöja. Jag förväntar mig att det förr eller senare kommer ett svar. Det är möjligt att man skall hänskjuta denna fråga till det som i interpellationssvaret benämns "ytterligare interna svenska överväganden" och ställa sitt hopp till att de kommer att resultera i någonting som är klart eller i varje fall i någonting utsträckning begripligt.

När man tar del av uttalandena under den senaste tiden – Maj Britt Theorin här, Lennart Bodström där, Olof Palme där, Pierre Schori där och Lennart Bodström här igen – och sedan läser detta något torftigt redigerade interpellationssvar med dess tanketrådar åt olika håll, går, i dessa Tegnér-jubileets tider, tankarna osökt till Tegnér's berömda sats:

Vad du ej klart kan säga, vet du ej;
med tanken ordet föds på mannens läppar:
det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.

Anf. 26 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är naturligtvis väldigt lätt hänt att man i en sådan här lång debatt inte hinner med att uppfatta allting. Mitt ställningstagande till en kärnvapenfri zon har kanske förbigått utrikesministern. Jag rådde ändå med eftertryck regeringen att inte göra några ändringar när det gäller den här frågan och att inte slingra sig ur beslut som tidigare har fattats.

Det är naturligtvis inte lätt för utrikesministern att känna till vad som i denna fråga tidigare har förevarit här i kammaren. Frågan om en kärnvapenfri zon har ju legat i träda under ett antal år, men togs 1980 upp igen av Eva Hjelmström – tror jag – och mig. Jag upplevde då frågan som mycket angelägen, och ända sedan dess har jag på olika sätt intensivt arbetat för en kärnvapenfri zon. Det är också värt att nämna att alla partier står bakom de utskottsbetänkanden som utrikesutskottet har lagt fram när det gäller en kärnvapenfri zon i Norden.

Sedan tycker jag att det är litet märkligt om utrikesministern vill begränsa debatten här i kammaren till att gälla de manuskript och dokument som läggs fram av utrikesministern vid tillfället i fråga. Det är ju självklart att vi också måste få föra debatten mot bakgrund av uttalanden som UD eller utrikesministern, eller någon annan i regeringen, gör, exempelvis på presskonferenser osv. I synnerhet om det är fråga om motstridiga uttalanden måste vi verkligen få ta upp dem till debatt här i kammaren – något annat vore orimligt.

Jag vill till sist notera att min fråga är obesvarad och likaså att man fortfarande efter den här långa debatten upplever en oklarhet om var regeringen står när det gäller Östersjön och den kärnvapenfria zonen.

Anf. 27 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag har full förståelse för om utrikesministern inte i kammaren vill diskutera allt som står i tidningarna om svensk utrikespolitik numera, men om det av dagspressen framgår att den nya regeringens nedrustningsexpert har en annan uppfattning i en central säkerhetspolitisk fråga än vad som tidigare har varit den svenska hållningen, är det ganska rimligt att vi i riksdagen ställer frågan: Är detta uttryck för hennes privata åsikt eller är det uttryck för en nyorientering från regeringens sida?

Jag kan inte tolka utrikesministerns brist på svar på min fråga på annat sätt än att han menar att Maj Britt Theorins åsikter får stå för henne själv. Det är i och för sig inte bra att regeringens nedrustningsexpert bedriver någon slags privat säkerhetspolitik, men det hade ju varit ännu värre om Lennart Bodström hade instämt med Maj Britt Theorin.

Anf. 28 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Eftersom fru Theorin inte är här och detta har påtalats som anmärkningsvärt vill jag upplysa om att hon nu är på väg till Förenta nationerna och inte kunde förutse att vår diskussion skulle bli så långvarig.

Fru Sundberg ställer frågan vad det ligger för mening i att inte tala om ett militärt försvar. Det är väl ändå självklart att vad vi avser är att den svenska säkerhetspolitiken vilar på ett efter omständigheterna starkt försvar, där ju, som bekant för denna kammare, det militära försvaret har den alldeles övervägande delen, men där också mindre delar går till det ekonomiska försvaret och till civilförsvaret. Skall man nu med större jämnmod se på kärnvapenstrider så kanske det också är större skäl att förstärka civilförsvaret på det militära försvarets bekostnad. Det kan åtminstone öka civilbefolkningens överlevnadschanser. Det är också klart att vår säkerhetspolitik inte vilar enbart på vare sig det militära försvaret, det ekonomiska försvaret eller civilförsvaret, utan också på en orubblig alliansfrihet. Det vilar på att vi ställer upp krav på att mänskliga rättigheter skall iakttas på alla håll i världen och på att folkrättens krav om territoriell säkerhet skall iakttas, osv.

När vi så kommer till uttalanden om Östersjön är det bara att konstatera att det inte med nuvarande rättsläge går att avge ett klarare besked än vad regeringen har gjort – och det har ingen annan kunnat göra heller – nämligen att vi vill försöka att få Östersjön att ingå i den kärnvapenfria zonen om också inte på samma sätt som de övriga delarna av staterna gör, eftersom det inte finns någon enskild fördragsslutande part som är ensam herre över Östersjöns vatten. Eftersom fru Jonäng säger att frågan har legat i träda ett par år vill jag med respekt för riksdagen säga att det ändå finns uttalanden från både 1981 och 1982 års riksmöten som fullt klart anger regeringens skyldighet att arbeta vidare med dessa frågor även om svårigheter infinner sig t. o. m. avseende Östersjön och att i de delarna också hålla kontakt med de övriga nordiska länderna.

Frågan kommer inte att ligga i träda. Den här regeringen kommer att arbeta för den vilka besvärligheter som än reses i dess väg.

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Anf. 29 CARL BILDT (m):

Herr talman! Utrikesministern säger nu att det inte går att vara klarare i vad gäller Östersjöns roll i en nordisk kärnvapenfri zon än vad han själv har varit. Det är alldeles uppenbart att han har rätt på den punkten – det går inte nu att vara att klarare. Men låt mig bara konstatera att det gick att vara klarare, därför att tidigare svenska regeringar har haft den klarhet som den nuvarande regeringen tydligen inte anser vara möjlig. I frånvaron av svar är kanske detta – trots allt och tyvärr – ett svar.

Anf. 30 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag noterar att utrikesministerns senaste inlägg är ett klart framsteg i förhållande till hans första anförande. Uppenbarligen är utrikesministern enligt sitt senaste inlägg beredd att fullfölja vad riksdagen har beslutat, vilket inte framgick av det första anförandet i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1982/83:17 om ökat stöd till befrielseörelserna i El Salvador och Guatemala

Anf. 31 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Hans Göran Franck har frågat mig om vilka åtgärder regeringen avser vidta för att medverka till en fredlig, rättvis och demokratisk utveckling i El Salvador och Guatemala, för att förstärka stödet till de demokratiska krafterna och befrielseörelserna samt för att utöka det humanitära biståndet till förtryckarregimernas offer.

De strider som f. n. rasar i El Salvador och Guatemala har antagit allt våldsammare dimensioner. Dagligen når oss rapporter om nya övergrepp från militär och dödspatruller – övergrepp som drabbar civilbefolkningen.

I Guatemala har våldet och repressionen varit en del av maktapparaten sedan mer än ett kvartssekel. Den militärkupp som genomfördes i mars i år ingav till en början vissa förhoppningar om att situationen skulle komma att förbättras. Så har emellertid inte skett. I stället bedrivs kampanjen mot gerillan med allt grymmare metoder.

Kampanjen har också fått rasistiska inslag i ett land med en majoritet av befolkningen av indianskt ursprung. Hela indianbyar utplånas och antalet flyktingar ökar lavinartat. Enligt uppgifter som nyligen publicerats av Amnesty har sedan militärkuppen 2 700 indianer och bönder dödats. Totalt beräknas 500 000 av Guatemalas drygt sju miljoner invånare direkt ha drabbats av det militära våldet.

Utrymmet för en politisk öppning i Guatemala förefaller i det närmaste obefintligt. Politiska och fackliga ledare har antingen mördats eller drivits i landsflykt. Systematiskt har den demokratiska oppositionen inne i landet åderlåtits. Syftet har varit att utplåna alla demokratiska alternativ för att skapa ett intryck av att valet står mellan militärregimen och vänstergerillan.

Den militära ledningen är helt inriktad på en militär lösning av konflikten.

Även i El Salvador har kraven på förändringar av den närmast feudala samhällsstrukturen mötts av våld och terror. Sedan striderna började på allvar för snart tre år sedan har inemot 40 000 människor dödats och flera hundra tusen salvadoraner har tvingats fly. I mars i år genomfördes val till en konstituerande församling. Vid valet hade endast partier med anknytning till diktaturen möjlighet att delta. Extremhögern under ledning av majoren Roberto d'Aubuisson vann också en betydande framgång. F. n. pågår en kamp om inflytande mellan å ena sidan denna extremhöger och de dödspatruller den kontrollerar samt å andra sidan vissa, mer moderata kretsar, inom arméledningen.

Oppositionen i El Salvador har samlat sig i en gemensam front, FDR/FMNL. Fronten presenterade nyligen ett förslag till villkorslösa förhandlingar. Förslaget har tillbakavisats av extremhögern, medan andra, mer moderata krafter förklarar sig beredda att inleda en dialog på vissa villkor. Liksom i Guatemala har extremhögern slagit till mot den demokratiska oppositionen. Nyligen bortfördes i San Salvador sex av ledarna för det socialdemokratiska partiet, MNR, vilket föranledde den svenska regeringen liksom många andra att protestera.

Den nuvarande situationen i Centralamerika har sitt ursprung i århundraden av förtryck och i avsaknaden av politiska och fackliga uttrycksmedel. Det förefaller som om Förenta staterna främst ser situationen i ett öst-västperspektiv.

Förenta staternas regering hävdar att den har ett särskilt ansvar för situationen i Centralamerika. Det amerikanska inflytandet i regionen är också ovedersägligt. Den svenska regeringen anser därför att Förenta staterna bör utnyttja detta inflytande till att få i gång förhandlingar mellan de stridande. En viktig förutsättning för en politisk lösning är att alla utländska vapenleveranser och annat militärt stöd till regionen upphör.

Den svenska regeringen har aktivt engagerat sig i ansträngningarna att förmå regimerna i El Salvador och Guatemala att värna om och upprätthålla respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna. Den svenska representationen vid Förenta nationerna har av regeringen instruerats att verka för resolutioner av denna innebörd. Den svenska regeringen stöder också de initiativ till en fredlig lösning av konflikterna i regionen som tagits av bl. a. Mexico och Venezuela.

Regeringen anser att det förhandlingsförslag som nyligen presenterats av FDR/FMNL kan tjäna som en bas för överläggningar med regimen i El Salvador och ett första steg mot en fredlig utveckling. Det borde fortfarande vara möjligt att nå en förhandlingslösning i El Salvador och göra slut på blodbadet. Det är angeläget att alla ansträngningar nu görs i det syftet.

I Guatemala är tyvärr förutsättningarna för en förhandlingslösning f. n. i det närmaste obefintliga. Det är emellertid angeläget att få ett stopp på blodbadet och få i gång den politiska processen i landet. Här har den internationella opinionen en viktig roll att spela.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseströrelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseströrelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Det är riktigt att Världsbanken och Interamerikanska utvecklingsbanken, IDB, beviljat lån till El Salvador och Guatemala. För svenskt vidkommande gäller dock att vi motsätter oss sådana lån. Beträffande Internationella valutafonden, IMF, är möjligheterna mycket begränsade att på samma sätt motsätta sig fondens långivning. Detta har att göra med IMF:s konstruktion och den praxis som där utvecklats.

Parallellt med ansträngningarna att uppnå fred i området måste omfattande insatser göras för att lindra situationen för de hundratusentals människor som tvingats fly sina hem undan våld och terror. Den svenska regeringen har de senaste åren stegvis ökat anslagen för humanitära biståndsinsatser i Centralamerika. Totalt anslogs under budgetåret 1981/82 ca 50 milj. kr. för insatser i regionen. Det gällde främst hjälp till civila som drabbats av striderna i El Salvador och Guatemala. För innevarande budgetår har 100 milj. kr. anslagits för humanitära insatser i Latinamerika. Vi är beredda att kanalisera en väsentlig del härav till insatser till förmån för nödställda salvadoraner och guatemalaner. Möjligheterna att kraftigt utvidga insatserna är emellertid begränsade. Hjälpkanalerna är hårt ansträngda, och hjälparbetet är förenat med stora risker för dem som är engagerade i det.

I Guatemala är det f. n. i det närmaste omöjligt för de internationella hjälporganisationerna att arbeta. Vi söker emellertid verka för att förutsättningarna för den humanitära biståndsverksamheten i regionen skall förbättras. Detta sker i samråd med andra regeringar och internationella organisationer.

Anf. 32 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret.

Det är värdefullt att den svenska regeringen stöder det initiativ till en fredlig lösning av konflikterna i hela den centralamerikanska regionen som tagits av bl. a. Mexico och Venezuela. Den pågående regionaliseringen av konflikterna innebär en fara för freden i Centralamerika och i det karibiska området. USA har inte medverkat till fredliga lösningar utan i stället stött och även samordnat vålds- och konfrontationspolitiken i regionen.

Inför uppgiften att söka krossa befrielseströrelsen FMLN:s styrkor i El Salvador har USA främjat ett nära samordnande mellan de salvadoranska och honduranska armeerna. Under senare tid har Honduras armé, som fått verksamt militärt stöd från USA, upprepade gånger trängt in på salvadoranskt territorium. Mellan den 5 och den 7 juli i år deltog ca 2 000 man från Honduras i en operation tillsammans med den salvadoranska armén i norra El Salvador.

Regeringen anser med rätta att de förhandlingsförslag som nyligen presenterats av FDR/FMLN kan tjäna som bas för överläggningar när det gäller att nå en förhandlingslösning i El Salvador. Förslaget har, som utrikesministern framhållit, tillbakavisats av extremhögern under ledning av Arenapartiets ledare, major Roberto d'Aubuisson. Men det finns representativa politiska krafter både inom centern och bland de konservativa i El Salvador, som är beredda att förhandla om en fredlig lösning som leder till att

respekt och garantier skapas för de grundläggande demokratiska fri- och rättigheterna.

En förutsättning för att detta skall vara möjligt är att vapenleveranserna och annat militärt stöd till El Salvador upphör. Det är främst USA:s omfattande militärhjälp till regimen i El Salvador som utgör hindret för att förhandlingarna skall komma till stånd. USA:s militärhjälp för 1982 uppgick till 81 miljoner dollar, och nu verkar Reaganadministrationen för att militärhjälpen skall uppgå till sammanlagt 96,3 miljoner dollar för budgetåret 1983. Den 9 januari i år påbörjade USA en omfattande specialutbildning av officerare och underofficerare i El Salvador. Utbildningen omfattar inte mindre än 1 600 man, som skall ingå i specialstyrkor för gerillabekämpning i El Salvador. Till detta kommer att ett femtiotal amerikanska rådgivare fortfarande finns kvar i El Salvador.

Reaganadministrationen eskalerar ytterligare konfrontationspolitiken i Centralamerika. Man avser nämligen att återuppta militära leveranser till Guatemala. Ett utbildningsprogram för officerare från Guatemala bekostat av USA är också på väg.

Reaganadministrationen försöker upprätthålla fiktionen att framsteg skulle ha gjorts beträffande respekten för de mänskliga rättigheterna i Guatemala och El Salvador. Bara några veckor efter valet i El Salvador ägde en massaker rum i byn Barrios i Morazan. Antalet försvinnanden har flerdubblats efter valet i El Salvador, och förföljelsen drabbar inte bara den demokratiska oppositionen, som i praktiken saknade alla möjligheter att delta i valet, utan också ett stort antal kristdemokrater, trots att de innehar tre poster i den sittande regeringen.

USA måste upphöra med sin vålds- och konfrontationspolitik. Det är riktigt att regeringen i svaret och även tidigare uppmanar USA att verkligen medverka till att förhandlingar i olika sammanhang och på olika nivåer kommer till stånd i Centralamerika. I Guatemala har inte mindre än 60 massakrer ägt rum under en fyramånadersperiod efter militärkuppen i år, enligt en Amnesty-rapport.

Trots terrorn i Guatemala har företrädare för oppositionen kunna samlas i en demokratisk kommitté, CGUP, och befrielseörelsen under ett gemensamt kommando, URNG. Både i Guatemala och El Salvador har oppositionen kunnat organisera särskilda organisationer som bedriver ett efter krigsförhållandena omfattande hjälparbete. I El Salvador bedriver hjälporganisationen FTC, som har anknytning till FDR/FMNL, en omfattande humanitär verksamhet. Motsvarande organisation i Guatemala är CUC, som genom samarbete med religiösa sammanslutningar, fackförbund, bondeorganisationer m. m. skapar kanaler för att distribuera det humanitära stödet.

Jag nämner dessa organisationer därför att de ger hjälpverksamheten en viktig folklig förankring. De utgör också viktiga länkar i den hjälpverksamhet som bedrivs av FN:s flyktingkommissariat och andra internationella och nationella organisationer. Genom FTC skapas också möjligheter att kanalisera biståndet till av FMNL befriade eller kontrollerade områden.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Kommissionerna för mänskliga rättigheter i Guatemala och El Salvador har genomfört ett omfattande dokumentationsarbete avseende offren för den statliga, militära och högerextrema terrorn. Dessa kommissioner har nu samordnat sin verksamhet inte bara inbördes i El Salvador och Guatemala utan även med liknande kommissioner i Costa Rica, Dominikanska republiken och Honduras. De har bildat en särskild organisation som behöver nytt internationellt stöd.

Ge mig mer amerikansk napalm så skall jag se till att det blir lugnt, utropade för någon tid sedan major Roberto d'Aubuisson. Under ett besök i förra veckan här i Stockholm berättade ordföranden i El Salvadors kommission för mänskliga rättigheter, Marianella Garcia-Villas, att regimens styrkor använder kemiska stridsmedel, något som skulle ha orsakat 300 människors död. Från Guatemala kommer rapporter om fara för omfattande hungersnöd. Många fler exempel på den katastrofala situationen skulle kunna ges.

I utrikesministerns svar finns f. ö. många viktiga exempel.

Hjälpbeköven är enorma. Såväl nationella som internationella organisationer arbetar med avsevärda svårigheter. Men det är möjligt att väsentligt förstärka insatserna, inte bara för de hundratusentals flyktingar som lever utanför Guatemala och El Salvador utan även för de mångfaldigt fler som lever som flyktingar och hemlösa inom dessa länder. Jag grundar detta på iakttagelser som jag själv har gjort vid besök i början av detta år i Centralamerika och på en rad intervjuer med biståndsarbetare och företrädare för hjälporganisationer i Guatemala och El Salvador som nyligen har varit i Sverige.

Det är viktigt att det politiska och moraliska stödet till oppositionen och befrielseörelserna fortsätter liksom det aktiva engagemanget för de mänskliga fri- och rättigheterna. Det är väsentligt att FTC och CUC ges ökade möjligheter att bedriva sin hjälpverksamhet. Arbetet i kommissionerna för de mänskliga fri- och rättigheterna är nu i ett skede då ett vidgat stöd är behövligt.

Utrikesministern säger att regeringen är beredd att kanalisera en väsentlig del av det humanitära biståndet till insatser till förmån för nödställda salvadoraner och guatemalaner. Kan utrikesministern ange storleken på denna hjälp till El Salvador och Guatemala liksom storleken på den ökning det kommer att bli fråga om?

Utrikesministern har här talat om det humanitära biståndet. Men är det inte möjligt, med hänsyn till den akuta situationen i El Salvador och Guatemala, att snarast lämna ett särskilt katastrofbistånd ur den s. k. katastrofposten? Bistånd av detta slag är ju i första hand avsett för flyktingar och hemlösa.

I svaret säger utrikesministern vidare att vi för svenskt vidkommande motsätter oss att lån beviljas till El Salvador och Guatemala från de internationella finansinstituterna Världsbanken, IDB och IMF. Denna långivning stärker diktaturregimerna och har inte lett till någon ekonomisk utveckling av betydelse. Lånen har i vissa fall t. o. m. använts till projekt som

haft direkt militär betydelse i kampen mot befrielseörelserna.

Långivningen till El Salvador och Guatemala har ökat, medan den, främst genom USA:s agerande, har minskat när det gäller Nicaragua. IDB ökade sin långivning till El Salvador från 48,5 miljoner 1980 till 101,6 miljoner 1981. IMF ökade sin långivning till El Salvador från 57 miljoner dollar 1980 till 160,6 miljoner dollar 1981.

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att stoppa långivningen till El Salvador och Guatemala, utöver att för egen del rösta emot i förekommande institutioner? Kommer överläggningar att upptas med andra länder för att få en ändring till stånd? Vilka konsekvenser får det för svensk del om de svenska synpunkterna inte skulle beaktas?

Det finns här svåra avvägningsfrågor, men det är mycket angeläget att allt ekonomiskt stöd till terrorregimerna i El Salvador och Guatemala upphör.

Anf. 33 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Anledningarna till att också jag tar till orda i denna debatt är flera. Från vpk:s sida har vi under en följd av år tagit upp förhållandena i Centralamerika, och vi har glädjande nog kunnat konstatera att en omfattande folkopinion i dag starkt kritiserar de militärregimer som styr främst i Uruguay, El Salvador och Guatemala. Man kritiserar den formliga masslakt som har pågått sedan en längre tid. Trots de betänkanden och den vpk-motion om Centralamerika som vi kommer att behandla på onsdag är det nödvändigt att redan i dag ta upp några saker i utrikesministerns svar. Låt mig också i det sammanhanget tillägga att jag tycker att det är litet egendomligt att ha två diskussioner om i stort sett samma område inom loppet av två dagar. Det är utrikesutskottets betänkande 2 som tas upp på onsdag.

För det första hade jag tänkt att beröra FDR/FMNL. Utrikesministern förklarar i sitt svar att det förhandlingsförslag som presenterats av FDR/FMNL kan tjäna som bas för överläggningar med regimen i El Salvador och att det skulle möjliggöra ett slut på blodbadet. Då vill jag fråga: Innebär det att regeringen är beredd att erkänna FDR/FMNL som den för folket representativa representanten? Den frågan har inte bara jag utan också tidigare Gertrud Sigurdson och Bertil Zachrisson ställt till dåvarande utrikesministern Ola Ullsten, men aldrig fått ett entydigt svar. Det tycker jag inte heller att utrikesminister Bodström ger i dag.

För det andra vill jag ta upp frågan hur en politisk lösning skall kunna åstadkommas, och där tvingas jag med besvikelse konstatera att utrikesministern, liksom sin föregångare, fortsätter att helt enkelt blanda bort korten.

Utrikesministern upprepar Ola Ullstens, och inte bara Ola Ullstens utan amerikanska massmedias ord om att all utländsk inblandning i området måste upphöra. Men huvudansvaret för massakern, inte bara i El Salvador utan också i Guatemala, är och förblir USA:s. Centralamerika räknas av USA till dess bakgård. Går vi till Santa Fé-dokumentet, som är styrande för

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Reagans utrikespolitik, ser vi det naket och uppriktigt uttryckt: "De interamerikanska förbindelserna är USA:s sköld och svärd i kampen om världsherraväldet. --- grundval för den övermakt som behövs för att bemästra skeendet i Europa, Asien och Afrika." Därav kommer USA:s stöd till juntorna i området, som kostat – det har Hans Göran Franck gett oss en lång och bra beskrivning av – tio tusentals människor, inte minst barn och kvinnor, livet. Därav kommer också det faktum att USA i Guatemala tränar en legoarmé på 5 000 man. Därav kommer det faktum att man bygger en flygbas på Isla de Menuera, och därav kommer det stöd till Honduras som snabbt skall kunna sättas in i aktioner mot alla progressiva krafter i området, inkl. Nicaragua.

Utrikesministern kritiserade i sitt FN-tal USA:s inblandning, men det var ändå oerhört mildt, liksom i svaret i dag. Efter talet kom förvirrande dementier om vad som egentligen sagts. Därför vill jag ställa den konkreta frågan till utrikesministern: Är utrikesministern beredd att kraftfullt fördöma USA:s brott mot de mänskliga rättigheterna, och tror verkligen utrikesministern på den amerikanska propagandan att FDR/FMNL skulle få ett omfattande stöd av t. ex. det fattiga Nicaragua eller Cuba? Varför denna formulering om *all* utländsk inblandning?

För det tredje – eftersom vi får anledning att återkomma på onsdag – vill jag ta upp den kanske nu mest akuta frågan.

Hans Göran Franck tar i sin interpellation upp också IDB. Interpellationen ställdes före socialdemokraternas helomvändning i frågan, en helomvändning som inte bara kan betecknas som häpnadsväckande utan också skarpt måste kritiseras. Den innebär, tycker jag, ett synnerligen allvarligt brott mot arbetarrörelsens solidaritetsmoral och kommer allvarligt att försvåra en demokratisk utveckling i hela Latinamerika.

Interamerikanska utvecklingsbankens verksamhet understödjer och är själv en del av den ekonomiska struktur som bildar bas för utplundring och socialt förtryck i Latinamerika. Under de borgerliga regeringarnas tid i Sverige var det därför en självklarhet för hela den organiserade arbetarrörelsen att kritisera och bekämpa dessa regeringars stöd till banken. Jag skulle kunna ge många exempel på vad som sades i den vägen av den dåvarande socialdemokratiska oppositionen. Låt mig bara erinra om några uttalanden.

Den 15 april 1982, alltså i år, skrev Ingvar Svanberg m. fl. i näringsutskottets betänkande nr 29: "Det är viktigt att statsmakterna inte genom nya beslut binder sig för framtida insatser i banken utan skapar handlingsfrihet för en omprövning av medlemskapet."

Jag har här också Mats Hellströms artikel i LO-tidningen – den är väl känd för utrikesministern – där han under rubriken "IDB-lån ges främst till konservativa militärdiktaturer" välkomnar en annan politik. Sverige borde i stället stödja strävanden till nationellt oberoende, demokratisering och förbättrade levnadsvillkor. Det skulle vi kunna göra på annat sätt än genom att ge pengar till IDB.

Bertil Zachrisson kritiserade i en interpellationsdebatt om de mänskliga

rättigheterna i Guatemala och El Salvador regeringen Ullsten för dess agerande i IDB.

Hans Göran Franck har här redovisat vissa siffror. De är kanske mera aktuella än mina. Jag kan konstatera att Världsbanken t. o. m. juni 1980 beviljade ett lån på 216 miljoner dollar till El Salvador. IDA hade till samma tidpunkt beviljat krediter på omkring 30 miljoner dollar. IDB har bara under perioden 1961–1980 betalat 356,5 miljoner dollar för projekt i El Salvador, projekt som många gånger varit klart militära och till nackdel för folket.

Jag skulle också kunna anföra andra exempel och visa hur man från Världsbanksgruppens sida störtade Manley på Jamaica till förmån för Seaga, osv.

Utrikesministern har – liksom Pierre Schori – förklarat att det var de borgerliga regeringarnas fel att vi inträdde i banken. Också om den historieskrivningen förefaller något efterkonstruerad välkomnade vi från vpk:s sida den kritik som senare framförts och tog för givet att allt skulle göras för ett svenskt utträde.

Nu säger utrikesministern att vi skall motsätta oss lån till El Salvador och Guatemala. Hans Göran Franck frågade utrikesminister Bodström vad vi skall kunna göra. Ja, vad kan vi göra? Vi kan rösta emot. Men så naiv kan vare sig Hans Göran Franck eller utrikesministern vara att de inte känner till röstförhållandena inom IDB. Vi har från svensk sida ingen möjlighet att påverka.

Den andra förklaring man består oss med är att de socialdemokratiska broderpartierna – jag har hört att några skulle vara just de i Nicaragua och Bolivia – bett oss vara med. Jag ifrågasätter om detta är riktigt. Men oavsett om det är det eller inte håller inte argumentet. Jag tycker att utrikesminister Bodström frankt och öppet skall förklara som det är, nämligen att man i denna fråga ser till snöda vinstintressen för svensk industri. Tillåt mig, herr talman, att säga att det är en politisk ynkedom av en socialdemokratisk regering, som allvarligt kommer att försvaga trovärdigheten i svensk utrikes- och biståndspolitik. Det är en politisk och ideologisk kapitulation för ett nyliberalt tänkande som också på andra sätt kommit till uttryck sedan regeringen tillträdde. Jag anser att frågan är allvarlig. Vilken ideologisk inriktning avser regeringen att ha på detta område: den solidariska inriktning som arbetarrörelsen enligt min uppfattning har en skyldighet att välja, eller tänker man falla undan för storfinansens krav, vilket skulle komma att drabba förtryckta länder och folk? Till sist: Senast i dag kunde vi i DN läsa om ytterligare svenska insatser i området. Det gällde just Honduras. Jag skulle gärna vilja passa på tillfället att fråga vad som ligger bakom deltagandet i vägprojektet i Honduras?

Anf. 34 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Sveriges ansvar som medlem av det internationella samfundet gör att Sverige måste reagera mot de kontinuerliga och grova brott som begås mot mänskliga fri- och rättigheter av regimerna i El Salvador och Guatemala.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Både interpellanten och fru Hjelmström berörde USA:s roll i sammanhanget. Sveriges inställning till Förenta staternas engagemang i Centralamerika är väl känd. Den har upprepade gånger lagts fast både av tidigare regeringar och av denna regering. Det amerikanska ekonomiska och militära inflytandet i Centralamerika är stort, men det här är knappast rätt forum för en genomgång av alla de tillfällen när Förenta staterna på ett mycket konkret sätt ingripit i de centralamerikanska länderna. I dag finns amerikanska militära rådgivare i El Salvador och i Honduras, och bistånd lämnas också till de båda länderna. Men tveksamheten tycks tillta även på amerikansk sida. Den amerikanske ambassadören i San Salvador hotade nyligen i ett uppmärksammat tal med att den amerikanska militärhjälp till El Salvador riskerade att stoppas, om inte den salvadoranska regimen kunde uppvisa en förbättring av situationen beträffande de mänskliga rättigheterna. Det är givetvis inte mer vapen Centralamerika behöver i dag, utan ett engagemang i syfte att finna en fredlig lösning på problemen. Jag har också tidigare framhållit att vi anser att detta är möjligt.

Beträffande frågan om svenskt stöd till den salvadoranska förenade oppositionen i dess strävanden mot demokrati och bättre sociala och ekonomiska villkor vill jag först och främst säga att det förhandlingsförslag som nyligen har presenterats av FDR/FMNL kan utgöra en bas för överläggningar med regimen i El Salvador.

När det gäller frågan om ett direkt svenskt finansiellt stöd till FDR/FMNL måste jag emellertid säga att detta är uteslutet. Svenskt bistånd får nämligen inte komma i konflikt med den folkrättsliga regel som säger att ingen stat har rätt att ingripa i en annan stats inre angelägenheter. Detta gäller bistånd till nationella och sociala befrielseörelser. Så även om vi sympatiserar med en sådan befrielseörelses mål, kan statliga insatser med syfte att stödja en sådan rörelse komma i konflikt med denna folkrättsliga princip. Ett formellt erkännande av befrielseörelsen är av samma skäl inte heller möjligt.

När det gäller de humanitära insatserna i Centralamerika stöder vi aktivt de olika enskilda organisationer som verkar i regionen, och vi uppmuntrar dem att öka sina hjälpinsatser. Dit hör internationella organisationer som Kyrkornas världsråd och Röda korset och svenska organisationer som AIC, Frikyrkan-hjälper och Rädda barnen. Inte minst viktigt är naturligtvis den verksamhet som FN:s flyktingkommissarie bedriver.

Vidare för vi diskussioner med andra länder för att undersöka förutsättningarna för att genomföra en samordnad humanitär aktion. Vi hoppas att också andra länder skall visa sig beredda att öka stödet till offren för förtrycket i Centralamerika.

Det är av säkerhetsskäl inte möjligt att gå närmare in på vilka hjälpkanaler vi utnyttjar i El Salvador och Guatemala. Vi följer emellertid arbetet där med både beundran och respekt med tanke på de faror som hjälparbetarna utsätts för. Fördelningen mellan länderna är också svår att fastställa. Men jag kan säga så mycket som att huvuddelen går till El Salvador, eftersom hjälparbetet är särskilt vanskligt och riskfyllt i Guatemala.

En delegation från SIDA och UD kommer inom en nära framtid att besöka

Centralamerika. Då blir vi i tillfälle att närmare bedöma vad som kan göras. Däremot kan jag inför det kommande budgetarbetet inte ange några belopp för vad våra hjälpinsatser kan komma att omfatta.

Sedan har berörts frågan om hur Sverige agerar vid de internationella finansorganisationerna med hänsyn till frågan om mänskliga rättigheter. Där har jag bara att svara att Sverige motsätter sig i dag i princip alla nya lån till projekt i El Salvador och Guatemala från Världsbanken och IDB. Därigenom har svenska regeringen givetvis markerat sitt avståndstagande från de ekonomiska och sociala orättvisorna i dessa länder. Men det bör påpekas att stadgarna i de internationella finansorganisationerna uttryckligen fastslår att politiska överväganden inte skall styra långivningen. Därför kommer vårt agerande med hänsyn till mänskliga rättigheter att vara ganska svårt. Vi håller emellertid fast vid vår inställning så långt det går. Vi avser också att ta upp denna fråga på ett nordiskt plan för att kunna samverka med de övriga nordiska länderna och få ett så likformigt uppträdande som möjligt.

Slutligen reser fru Hjelmström frågan om det vägbygge som tidningarna i dag har att berätta om och som skulle ha en stor militär betydelse. Jag kan bara svara att vi har begärt upplysningar från FN-kommissariatet om den aktuella politiska situationen i området och om projektets fortsatta lämplighet när det gäller att ge flyktingarna i lägret humanitärt bistånd. Vidare har vår ambassad i Guatemala ombetts att på platsen undersöka förhållandena.

Anf. 35 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Först några ord om USA:s roll i sammanhanget. Utrikesminister Bodström förklarade att han inte haft tid att gå igenom alla de illdåd som begåtts i Centralamerika från USA:s sida. Det har jag full förståelse för, därför att skulle man göra den genomgången, skulle det ta flera dagar. Man skulle bara kunna nämna Guatemala United Food 1954 – för att nu ta ett av de aktuella exemplen.

Utrikesministern förklarar att tveksamheten mot det militära stödet till El Salvador har tilltagit i USA. Men det stämmer inte med de uppgifter jag har fått från Reaganadministrationen och hökarna där. Och framför allt är det inte riktigt detta som jag tycker man skall ta fasta på. Men det är också så att USA nu bedriver ett annat spel än tidigare. Man utser sina bulvaner i området, däribland Honduras, för att de skall kunna gripa in i de fall där det är nödvändigt. Vi ser ju exempel på detta i Nicaragua. Detta är ett spel som vi från svensk sida måste genomskåda men som socialdemokraterna uppenbarligen inte har gjort.

Jag tycker att det är beklagligt att utrikesministern inte i skarpare ordalag utan tvärtom nästan än vänligare än hans föregångare fördömer USA:s roll i sammanhanget. Jag skulle vilja ha ett mycket skarpt fördömande av USA:s roll i Centralamerika.

Sedan vill jag ta upp frågan om IDB. Först och främst menar utrikesministern att politiska ställningstaganden egentligen inte bör styra bankens

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

verksamhet. Men det är precis detta som sker. Det är precis den kritik som gång på gång har framförts inte minst från socialdemokratiskt håll. Jag beklagar att Mats Hellström inte är närvarande här i kammaren. Jag skulle kunna läsa upp vad han, Bertil Zachrisson, Gertrud Sigurdsen och många från fackföreningsrörelsen har sagt i denna fråga. Det räcker inte med att motsätta sig. Jag sade i mitt tidigare inlägg att vi inte har någon möjlighet att påverka. USA styr pengarna till de regimer som USA anser bevarar ordningen – de som utsätter befolkningen i Centralamerika för utsugning och förtryck och de som USA anser stödjer USA:s stormaktspolitik.

Det har här sagts att vi skall ta upp en diskussion med Norge och de övriga nordiska länderna. Jag lyckönskar utrikesministern om han kan komma överens med högerkrafterna i dessa länder efter det att jag har hört högern agera i Sverige i dessa frågor. Men också om samtliga nordiska länder agerar har man inte tillsammans någon möjlighet att åstadkomma en ändrad inriktning av de pengar det här gäller. Dessa pengar borde i stället kunna bidra till att utveckla en progressiv rörelse i Centralamerika. Dessa pengar borde kunna ges till Nicaragua, och man borde kunna kanalisera dem till humanitärt bistånd – till Guatemala, till El Salvador och till Uruguay – det hade varit bättre använda pengar.

Anf. 36 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! El Salvador och Guatemala hör till de länder i hela Latinamerika som är hårdast drabbade av förtrycket. De demokratiska krafterna och de antidiktatoriska organisationerna i hela Latinamerika är medvetna om att det just är i Guatemala och El Salvador som förföljelsen har en så stor omfattning. Det är också därför som man i många sammanhang kan möta en stor förståelse för att insatserna för Guatemala och El Salvador prioriteras i hjälparbetet. Det är därför som jag nu vill vädja till utrikesministern att verka för att så mycket som möjligt av det humanitära bistånd som är anslaget till Latinamerika används just till hjälpinsatserna i El Salvador och Guatemala.

Jag vill också ännu en gång allvarligt vädja till utrikesministern att från katastrofposten göra en extra insats i denna region, med särskild hänsyftning på Guatemala och El Salvador. Det skulle vara möjligt att snabbt ge ett sådant anslag.

När det gäller stödet i övrigt har jag i mitt anförande framhållit att det är viktigt att vi stöder befrielseörelserna liksom den demokratiska oppositionen i Guatemala och El Salvador politiskt och moraliskt. Något direkt stöd till befrielseörelsen där har inte givits från svensk sida på sådant sätt att det har inneburit ett stöd för den väpnade kampen – eller rättare sagt det väpnade försvaret. Däremot har jag här velat framhålla, när det gäller de hjälporganisationer som finns och som har anknytning till de demokratiska krafterna – befrielseörelsen – att det är viktigt att man verkligen inser vilken betydelse det har att de får ett verksamt och ökande stöd till sitt humanitära arbete. Det står helt i överensstämmelse med de insatser vi har gjort på andra håll i världen, bl. a. i södra Afrika.

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

Vad sedan slutligen gäller frågan om den internationella långivningen, så har man här att göra med ett betydande antal internationella finansinstitut, både sådana som Sverige medverkar i och sådana som står helt utanför svensk kontroll. Dess värre spelar denna långivning från Världsbanken, IDB och IMF en mycket stor roll, eftersom de privata institutionerna i allmänhet är restriktiva och eftersom det är väldigt höga räntor. De insatser som här nu görs är därför ännu angelägnare.

Något som jag tycker är viktigt, och som definitivt går in under reglerna, är att de insatser som gjorts i El Salvador och Guatemala inte har lett till ekonomisk utveckling av någon betydelse. Som man har uppgett från flera håll – jag har också själv kunnat studera det – så har det snarare dragits pengar ur landet, inte minst för att placeras i USA. I stället har det kommit vissa lånade medel, som inte har gått till utvecklingsbara projekt utan som har inneburit att man ersatt det kapital som har flytt ur landet. Men allvarligast är att medlen både i El Salvador och i Guatemala har gått till militära projekt – eller rättare sagt till projekt som har militär betydelse.

Jag är medveten om de röstregler som gäller i IDB. I viss mån andra röstregler gäller i andra institutioner. Det är inte genom röstreglerna som det går att åstadkomma det avgörande resultatet. När det gäller IDB har USA dessutom veto. Vad jag anser vara av betydelse – och vad regeringen bör göra – är att ta upp överläggningar med andra regeringar om en politisk aktion i dessa frågor. Detta är någonting som har stor politisk betydelse – att förhindra att stora lån går till El Salvador och Guatemala.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 37 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Man kan säga att vi ger så mycket som är möjligt till El Salvador och till Guatemala. Problemet är inte att få fram pengar – det kan vi faktiskt i rätt stor utsträckning – utan problemet är snarare att få fram hjälpen med säkerhet för livet för dem som deltar i detta biståndsarbete.

När det gäller frågan om nya lån till projekt i El Salvador och Guatemala kommer sådana att framför allt bli aktuella inom IDB. Det är troligt att begäran om lån till projekt i dessa länder kan komma upp till styrelsebehandling före årets slut, och vår representant i IDB:s styrelse kommer att instrueras att motsätta sig dessa lån. Jag inser, liksom interpellanten, att vår röststyrka är tämligen svag och att vi inte bara kan rösta emot och bli nedröstade, utan vi bör också arbeta för att få andra stater att anta samma uppfattning som vi har beträffande lån till dessa regimer.

Anf. 38 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag nödgas konstatera att det fortfarande uppenbarligen är undfallenheten gentemot handelspolitiska skäl – det kan ifrågasättas om det i och för sig skulle ge särskilt många fler jobb – och undfallenheten gentemot vinstintressen som gör att socialdemokraterna avviker från den linje som

*Om ökat stöd till
befrielseörelserna
i El Salvador och
Guatemala*

man var så klar över så sent som i april i våras och som man drivit så hårt under samtliga borgerliga regeringars tid vid makten.

Jag tycker också, som jag sade tidigare, att det är beklämmande att socialdemokraterna är så undfallande gentemot Reaganadministrationen och inte kritiserar den hårdare.

För att återkomma till IDB, är problemet inte bara att stödet går till reaktionära regimer, att det går till militära projekt. Ett IDB-program innebar t. ex. att man drog fram en motorväg genom just de områden där befrielseörelsen FDR/FMNL hade sina starkaste fästn. Problemet med IDB är också av en annan karaktär. Jag tänker inte bara på röststyrkan, där USA kommer att för all framtid ha det avgörande inflytandet, utan också på att stödet går till projekt som icke på något sätt bidrar till en social utveckling. Vart går pengarna? De går till Uruguay, Chile och El Salvador, och de går till projekt som stöder juntorna och icke till befolkningens fromma. Tvärtom bidrar detta stöd till massakern av stora grupper.

Eftersom detta är en fråga som jag har drivit i många år och verkligen engagerat mig i, är jag nu djupt besviken. Jag tycker att det är hyckleri av en regering som påstår sig verka för solidaritet i tredje världens länder att så snabbt svänga om i en så pass viktig fråga, som bevakas inte bara i Latinamerika utan över hela världen av alla progressiva krafter. Och där har Sverige sannerligen förlorat i trovärdighet.

Anf. 39 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den ståndpunkt som regeringen har intagit när den nu gått in för att stå kvar i banken och även delta i kapitalpåfyllnad bygger på en noggrann bedömning av de ifrågavarande ländernas behov och de synpunkter som har kommit fram från olika organisationer med vilka vi har kontakter. IDB:s syndaregister är en sak, men det är också nödvändigt att se till den aktuella situationen. Om det är lämpligt för fru Hjelmström att kalla detta hyckleri må det vara hennes sak, men här har jag redovisat de utrikespolitiska motiven. Om det till äventyrs är så att det är till nytta också för vårt eget näringsliv att delta i denna bank, liksom de övriga europeiska länderna gör, kan jag inte se att det bör anföras som något skäl mot deltagande.

Anf. 40 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Helt kort: Jag har också haft kontakter med organisationer på området, och de har redovisat en annan uppfattning än utrikesministern här ger uttryck för. Jag erinrar mig att det var samma förhållande tidigare, när den dåvarande socialdemokratiske ministern Lennart Geijer upphävde viseringstillståndet beträffande Jugoslavien med åberopande av den jugoslaviska regeringens ståndpunkt, att man skulle bekämpa Ustasjaterroristerna. Vid närmare kontakt visade det sig att det inte förhöll sig på det viset.

Jag ifrågasätter de kontakter som utrikesministern och hans medhjälpare

har haft i de här frågorna och tror snarare att det handlar om påtryckningar från annat håll – jag tänker naturligtvis i första hand på företagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om principerna
för utrikeshandels-
politiken*

9 § Svar på interpellation 1982/83:25 om principerna för utrikeshandelspolitiken

Anf. 41 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Staffan Burenstam Linder har i en interpellation till mig ställt följande fråga:

Kommer Sverige vid de förestående GATT-förhandlingarna att hävda den fria utrikeshandels och det internationella samarbetets principer så som de hittills kännetecknat vår utrikeshandelspolitik?

Den svenska frihandelspolitiken, som lades fast för årtionden sedan, har varit och är fortfarande en viktig förutsättning för det svenska folkets välstånd. Svenska marknader har gjorts tillgängliga bl. a. tack var de olika förhandlingsrundorna i GATT samt tillkomsten av EFTA och våra frihandelsavtal med EG. Ungefär hälften av vår industriproduktion går nu på export. Självfallet kommer den svenska regeringen vid det förestående ministermötet i GATT att slå vakt om de grundläggande frihandelsprinciperna. Sverige kommer att verka för att GATT-disciplinen förstärks, särskilt vad gäller användningen av den s. k. skyddsklausulen för ingrepp mot marknadsstörande import. Den svenska delegationen till ministermötet kommer att ha som huvudmål att skapa förutsättningar för att GATT i ökad utsträckning används för att lösa internationella handelskonflikter.

Sverige prioriterar också ansträngningarna att i GATT få till stånd en mer fruktbar dialog mellan i-länder och u-länder. Sverige hoppas dessutom att ministermötet skall ta ett första steg mot att föra in tjänstehandeln i GATT:s frihandelssystem. På sikt är tjänstehandeln en stor exportgren för bl. a. Sverige.

Frihandeln kräver dock att olika länder konkurrerar på någorlunda lika villkor. Det är t. ex. i längden ohållbart att vissa högt utvecklade u-länder fortsätter att skydda sin industri och hemmamarknad samtidigt som de åtnjuter frihandelssystemets fördelar för sin export. Socialt oacceptabla produktionsförhållanden i andra länder kan också i vissa fall snedvrida handeln på ett orimligt sätt. Detta problem är f. ö. föremål för diskussioner i ILO, där man tagit upp frågan om s. k. Minimum Labor Standards. Regeringen fäster stor vikt vid dessa ansträngningar, som emellertid är förenade med stora svårigheter av politisk och teknisk art.

Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige vid det förestående ministermötet kommer att verka med kraft för fortsatt frihandel och stärkandet av GATT.

Måndagen den
22 november 1982

*Om principerna
för utrikeshandels-
politiken*

Anf. 42 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Under de sex år som socialdemokraterna har tillbringat i opposition har partiet och olika företrädare för partiet i allehanda sammanhang givit uttryck för protektionistiska tankegångar, dvs. uppfattningar att man med hjälp av hinder för utrikeshandeln skall kunna avhjälpas än det ena än det andra ekonomiska problemet i Sverige.

Detta är beklagligt, eftersom det har givit spridning åt kortsiktiga och felaktiga föreställningar om de verkliga utrikeshandelspolitiska intressen som Sverige har. Det är därför bra när utrikes- och handelsminister Lennart Bodström nu ställer sig bakom principen: "Den svenska handelspolitiken, som lades fast för årtionden sedan, har varit och är fortfarande en viktig förutsättning för det svenska folkets välförhållande."

Därmed har vi på utrikeshandelspolitikens område ytterligare ett exempel på att den oppositionspolitik som socialdemokraterna har utövat varit vilsedande och illa utformad. Det är bra att herr Bodström nu råtar ut dessa irrgångar. Därför tackar jag för svaret. Det är ett svar som förpliktar.

Vi har vunnit vårt välförhållande genom framgångar på världsmarknaden. Vi kan inte i tanke att konkurrensen är besvärlig och utlänningars intressen för oss mindre viktiga dra oss helt eller delvis undan från dessa marknader. Försöker vi göra det därför att vi saknar vitaliteten att göra nödvändiga omställningar, kommer vi att tvingas till den största av ekonomiska anpassningar, nämligen den till en mycket lägre levnadsstandard.

Protektionism kostar. Producentintressen – företagare och fack – som kräver olika skyddsåtgärder talar vanligen i egen och ej i folkhushållets sak. Handelshinder leder till att prisnivån stiger. Försöker man skydda tillverkning av halvfabrikat som t. ex. stål, leder det till att de som använder dessa insatsvaror, t. ex. verkstadsindustrin, får sin konkurrensförmåga nedsatt. Inte heller kan man med handelshinder skydda sina exportmarknader.

Dessa avvisidor gäller även den speciella form av protektionism som industripolitiska subventioner utgör.

Härtill kommer att det ena landets ingrepp leder till det andra landets motåtgärder. Ett sådant handelskrig tjänar inget land på. T. o. m. särintressen som har krävt och fått handelsrestriktioner till sitt skydd kan illa skadas av en allmän försämring i det ekonomiska läget.

Dessa sammanhang förtjänar att ofta framhållas, därför att socialdemokraterna så ofta under oppositionsåren har skurit falska pipor i vassen och fått alltför många att tro att handelshinder av olika slag ger bekväma utgångar ur obekväma situationer. De förtjänar att understrykas också därför att protektionismen tyvärr har gripit omkring sig på så många håll i världen. Vi i Sverige, som är ett litet land, alldeles speciellt beroende av att den fria handeln kan fortlöpa, måste klart se våra egna verkliga intressen för att med all kraft utveckla dessa i viktiga internationella sammanhang, som t. ex. det förestående ministermötet i GATT.

Vi har inte gjort våra internationella åtaganden inom handelspolitiken av något uppoffrande intresse till andra länders glädje och nytta. Vi har förbundet oss att avstå från olika handelshindrande ingrepp därför att vi har

ett eget intresse av fri handel och av att andra länder tillämpar dessa principer mot oss. Det regelverk som under efterkrigstiden har utvecklats inom GATT och de europeiska frihandelsarrangemangen är viktiga också just därför att de ger regler. Alternativet till regler i ömsesidig nyttas tjänst är maktspråk i försök till egen fördel. I en sådan situation förlorar framför allt små länder som Sverige.

Vi kan se, t. ex. när det socialistiska Frankrike f. n. avviker från den internationella solidariteten och inför besvärliga importregler i avsikt att skära ned importen. hur litet ett land som Sverige har att sätta emot för att möta andras arrogans.

En tilltagande protektionism skulle skada inte bara ekonomiska intressen utan också det internationella politiska klimatet. Ett handelskrig är inte bara ett handelskrig. När ett land försöker skydda sig självt sker det på andras bekostnad. Bitterhet, protester och motåtgärder frodas i ett sådant läge. Det är bara att se hur olika administrativa ingrepp på handelns område när det gäller t. ex. jordbruk, varv, teko och stål har skapat internationella motsättningar av allvarligt slag. Det är konflikter mellan u-länder och i-länder, mellan öst och väst, mellan Japan, USA och EG och inom Europa. Detta är en allvarlig utveckling.

Detta förtjänar att uppmärksammas inte minst i dessa dagar, då det så livligt diskuteras hur fred skall uppnås och bevaras. Att arbeta för fredens sak måste framför allt vara att arbeta för att undanröja konflikter och konflikthanledningar. Detta är mindre på modet och ett mer tålmodsprövande och svårare arbete än att skriva på upprop och demonstrera, men i längden mer verkningsfullt, helt enkelt därför att detta att minska konfliktskäl är det enda som ger hållfast grund för samexistens och samarbete. På den internationella handelns område finns det tyvärr f. n. allt för mycket som behöver göras för att förändra en allvarlig internationell klimatförsämring i umgänget mellan länderna.

Det är inte minst av dessa skäl som tankarna på någon sorts "socialklausul" i de handelspolitiska reglerna är så vanskliga. "Socialt oacceptabla produktionsförhållanden", som herr Bodström talar om, finns beklagligtvis i många länder och av många skäl. Vi behöver kanske inte gå så långt in i dessa frågor, eftersom herr Bodström själv påpekar att en sådan klausul skulle vara förenad med "stora svårigheter av politisk och teknisk art". Så är det förvisso. Om vi för att handla med ett land t. ex. skulle kräva att det där fanns fackliga friheter som i Sverige, skulle vi behöva avbryta all vår handel med östländer. Vi kan lätt se hur svåra och konfliktfyllda förhållanden som skulle flöda ur sådana regler.

Man skulle dessutom, när det gäller tillämpningen av en sådan här regel, rent av kunna tänka sig att något land, på grund av att delar av fackföreningsrörelsen i ett annat land tillgriper kollektivanslutning till ett visst politiskt parti, kunde mena att det där fanns en facklig ofrihet som i namn av en socialklausul skulle kunna motivera handelshinder mot detta senare land! Att det vid beskattningen i landet i fråga fanns partiell rätt till avdrag för fackföreningsavgifter som till en del används till att finansiera ett

*Om principerna
för utrikeshandels-
politiken*

visst politiskt parti kanske också av någon rättvisans bedömare i något annat land kan anses vara en facklig ofrihet.

Herr Bodström genmäler säkert att så var det inte tänkt att denna klausul skulle tillämpas, men i andra länder behöver de ju inte tänka precis som herr Bodström, och med denna klausul skulle godtycket och de politiska konflikterna snabbt kunna breda ut sig.

Men som sagt, vi behöver kanske inte fördjupa oss i denna fråga, eftersom herr Bodström så rätt konstaterar att tillämpningen av socialklausuler skulle vara förenad med stora svårigheter av politisk natur. Den tidigare oppositionen hade inte alltid denna klarsyn.

Herr talman! Jag vill ännu en gång uttrycka min uppskattning av att utrikes- och handelsministern fastslår: "Den svenska frihandelspolitiken, som lades fast för årtionden sedan, har varit och är fortfarande en viktig förutsättning för det svenska folkets välförstånd."

Anf. 43 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Herr Burenstam Linder är säkert medveten om att de fackliga organisationerna i Sverige har varit mindre inriktade på att kräva skyddsåtgärder än vad motsvarande grupper har varit i de flesta andra länder. Man kan som exempel anföra den snabba avvecklingen av hela branscher, som sko- och läderindustrin, men även av stora delar av tekoindustrin, där nedgången har skapat mycket omfattande problem för de människor som har haft sin sysselsättning inom dessa branscher. Förutsättningen för att de anställda skulle kunna acceptera frihandeln, med de konsekvenser för vissa grupper som den medförde, var att det fördes en ekonomisk politik och en arbetsmarknadspolitik som inte lade hela bördan av denna omstrukturering på just de människor som arbetade i dessa branscher.

Det är också klart att det har varit olika förhållanden internationellt sett under de perioder som vi här talar om. Fram till mitten av 1970-talet eller strax därefter hade vi en god utveckling av världshandeln. Sedan har de olika oljeshockerna kommit, den ena efter den andra, och vi har nu en påtaglig stagnation i världsekonomin. Därför blir det svårare och svårare att upprätthålla ett fritt handelsutbyte mellan länderna. Det är det som vi ser inför den förestående GATT-rundan. Därför anser regeringen det vara av utomordentlig betydelse att vi i olika internationella sammanhang understryker nödvändigheten av att den ekonomiska politiken i industriländerna får en mer expansiv inriktning än f. n., så att handeln mellan länderna ökar. Det är det bästa sättet att motverka både öppna hinder för handeln och alla möjliga dolda hinder som herr Burenstam Linder här har nämnt.

Anf. 44 STAFFAN BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Utrikes- och handelsministern framhåller att facket i Sverige skulle ha fört en mer frihandelsinriktad politik än vad man har gjort i många andra länder. Det var dock inte på den punkten som jag hade någon mening att framföra i min inledande kommentar till utrikes- och handelsministerns

svar till mig, utan jag konstaterade att socialdemokraterna i opposition har givit uttryck för ganska omfattande handelspolitiska spekulationer av protektionistiskt slag och att jag därför med viss tacksamhet såg att det ställningstagande herr Bodström nu gjorde avvek från detta. Jag gjorde den iakttagelsen att det här i så fall är ytterligare ett område där man kan se en viss skillnad mellan den politik som har drivits i opposition och den som man nu vill förfäkta.

Vad gäller facketts inställning i Sverige vill jag gärna hålla med om att fackföreningsrörelsen här i stora stycken bättre än på andra håll har förstått att en fri handel är någonting som faktiskt gynnar löntagare och som lönar sig för ett folkhushåll. Det är därför jag också kan instämma i vad utrikes- och handelsministern säger i den senare delen av det andra inlägget, nämligen att den världsstagnation som vi ser f. n. är oroande, eftersom den kan komma att ge upphov till falska föreställningar om att man med protektionism skulle kunna lösa problemen. Jag får väl ändå tolka herr Bodström på det viset att han menar att det förhållandet att vi nu har stagnation på många håll, i många branscher och i många länder, visserligen har givit näring åt protektionistiska idéer men att han själv väl inte tror att sådana skulle vara någon lösning på problemen.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1982/83:20 om verksamheten vid Sandvik AB

Anf. 45 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat mig för det första på vilket sätt regeringen avser att förmå Sandvik AB att ta sitt sociala ansvar så att ersättningsjobb garanteras de orter som nu drabbas av nedläggningar och nedskärningar, för det andra om regeringen avser att ta initiativ till att begränsa Sandvik AB:s kapitalexport, i första hand den del som berör utpräglade fasciststater, och för det tredje om regeringen är beredd att ta initiativ till att varaktiga jobb garanteras berörda orter om inte Sandvik AB svarar för ersättningsjobb.

Svensk specialstålsindustri befinner sig i ett bekymmersamt läge. Utvecklingen inom denna industrigren under de senaste åren har kännetecknats av försämrad lönsamhet och minskad konkurrenskraft såväl på hemmamarknaden som internationellt. Branschen präglas av överkapacitet och minskad efterfrågan. Inom i första hand det rostfria området finns det behov av att anpassa branschstrukturen till den efterfrågan som kan förväntas råda inom överskådlig tid. Endast genom en effektivare struktur skapas förutsättningar för en lönsam svensk specialstålsindustri som kan ge trygg sysselsättning.

För att främja det pågående struktureringsarbetet tillkallade jag den 11 november 1982 en specialstålskommission. Kommissionens förstahandsuppgift är att analysera tänkbara förslag till en förbättrad struktur på det rostfria

området. Kommissionen – som skall arbeta i nära kontakt med berörda företag och fackliga organisationer – skall lämna en första delrapport redan i början av december.

Beträffande den aktuella situationen vid Sandvik AB har jag erfarit att MBL-förhandlingar upptagits med de anställda om en koncentration av tillverkningen till färre och effektivare enheter. I avvaktan på resultaten av dessa förhandlingar är jag inte beredd att ytterligare kommentera situationen.

Vad gäller frågan om kapitalexport är det så, att företag som har sin huvudsakliga marknad utanför Sverige för att bli framgångsrika i sin försäljning i viss utsträckning är beroende av att också investera i produktionsutrustning m. m. utomlands. Man kan dock inte bortse från risken att den svenskbaserade verksamheten kan påverkas negativt med avseende på exporten, sysselsättningen och den i Sverige bedrivna forskningen och utvecklingen. Jag ser därför med oro på att svenska företags direktinvesteringar utomlands under senare år har ökat mycket starkt.

De näringspolitiska och samhällsekonomiska effekterna av svenska företags utlandsinvesteringar studeras f. n. av direktinvesteringskommittén och valutakommittén. Kommittéernas betänkanden beräknas föreligga under år 1983. Regeringen får därmed ett underlag för att göra en samlad bedömning av regleringen av svenska företags utlandsinvesteringar.

Anf. 46 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret på två av mina tre frågor i interpellationen.

Det är mig veterligt första gången som Sandvik AB så drastiskt skär ner produktionen. Korttidsvecka skall alltså gälla för ca 2 000 personer. Dessutom kvarstår fortfarande beskedet att ungefär tusen personer skall friställas, som det så vackert heter. Rätta ordet är faktiskt sparkas. Enligt företagsledningen skall detta ske genom nedläggningar i Tierp, Sveg och Eskilstuna och genom avskedanden av några hundra anställda vid huvudfabriken i Sandviken. Sven Henricsson, Hans Petersson i Hallstahammar och Oswald Söderqvist kommer i sina inlägg här senare att ta upp problemen på de tre förstnämnda platserna.

Under årtionden har det talats om Sandvik AB som ett stabilt företag och som ett företag med ett visst socialt ansvar för sina anställda. Sandvik satsade dessutom på forskning och utveckling långt över vad som gällde för andra företag inom stålindustrin. Denna forskning fanns dessutom i stor utsträckning förlagd i Sandviken.

Men Sandvik satsade också på utlandsinvesteringar. I slutet på 1960-talet och en bit in på 1970-talet försvarades dessa investeringar med att de var nödvändiga för att behålla och utöka arbetsstyrkan inom landet.

I dag återfinns mer än hälften av Sandvikskoncernens anställda i dess utlandsdel. De senaste åren har Sandvik minskat antalet anställda vid huvudfabriken med ca 300 per år. Denna minskning har skett genom s. k. naturlig avgång. Samtidigt har företaget utökat antalet anställda i sina

utomlands ägda företag med ungefär lika många per år. Även forskning och utveckling har börjat förläggas utanför vårt lands gränser. Detta påpekade bl. a. Metalls avdelning i Sandviken redan i slutet av år 1978. Då hävdade Metallavdelningen också att de utlandsinvesteringar som Sandvik gör minskar antalet jobb här hemma.

Industriministern säger att han ser med oro på att svenska företags direktinvesteringar utomlands under senare år har ökat mycket starkt, och industriministern hänvisar till två utredningar. De två utredningar som pågår om de näringspolitiska och samhällsekonomiska effekterna av svenska företags utlandsinvesteringar bör faktiskt arbeta ganska snabbt, om vi inte skall bli av med inte bara viktiga delar av nyckelindustrier som Sandvik utan också forsknings- och utvecklingsenheterna vid nämnda företag och vid övriga svenska multinationella privatföretag.

Det fanns en intressant artikel i Dagens Nyheter i början av denna månad. Rubriken löd: "Ny bild av svenska multinationella företag: Utlandsproduktion ersätter export." Jag vill gärna citera från denna artikel, som faktiskt understryker hur viktigt det är att få en kontroll över de svenska företagens utlandsetableringar. Man säger:

"Det behövs nu en kraftig expansion av industrisektorn för att komma till rätta med de fundamentala obalanserna i svensk ekonomi. En ökad export ses som ett av de främsta medlen för att uppnå den önskade expansionen. Hoppet ställs därvid ofta till våra stora internationellt verksamma företag. Men tillväxten i dessa företag sker i allt högre grad genom utlandsproduktion." ---

"Det finns risk för att denna utveckling på sikt kan innebära en krympande industriell bas i Sverige som inte bara hämmar exporten utan också kan leda till en utflyttning av utvecklings- och ledningsfunktioner. Redan nu kan man se att sysselsättningen i de multinationella företagens enheter stagnerar eller minskar. I debatten om industriell export och sysselsättning har man nästan helt försummat att beakta dessa förhållanden."

I artikeln sägs vidare att mellan 1960 och 1978 har det totala antalet anställda i de svenskägda industrikoncernernas utländska tillverkande dotterföretag ökat med 120 000 till 228 000. Det finns andra siffror som har publicerats senare. Bl. a. har Svenska arbetsgivareföreningen gjort en enkät där det visade sig att antalet anställda vid svenska företag utomlands ligger någonstans mellan 350 000 och 400 000. Man har då räknat in de anställda i försäljningsbolagen. Det är tydligen en väldigt brant ökning. I relation till antalet anställda i svensk industri har andelen utlandssysselsatta vid tillverkningsenheterna utomlands mer än fördubblats under samma tidsperiod och utgjorde 26 % år 1978. Man säger vidare i artikeln att de mest internationaliserade företagen har ännu högre andel utlandssysselsatta. Det finns enligt artikelförfattarna 18 svenska multinationella företag som har 50 % eller mer av sina sysselsatta i utlandssektorn. Bland dessa 18 befinner sig Sandvik.

Denna 18-grupp svarar för 90 % av antalet utlandssysselsatta vid tillverkningsbolagen. I Sverige sysselsätter dessa företag ca 30 % av det

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

totala antalet industrianställda.

Den artikel jag åberopat har författats av Klas Levinson och Peter Sandén. Det är inga obekanta namn för industriministern, vad jag förstår. Jag har bara återgivit en del av denna långa, intressanta artikels innehåll för att visa att utlandsetableringarna är ett problem och att det inte är så enkelt som en del fortfarande vill göra gällande, nämligen att de skulle ge jobb här hemma. Det är faktiskt tvärtom i nuläget. Man bekräftar nämligen i artikeln vad vpk länge hävdat, nämligen att det snarare är utlandsproduktion än export som är det mest betydelsefulla sättet att förse de utländska marknaderna med varor.

Det är alltså en mycket allvarlig situation när det gäller utlandsetableringarna, och jag tycker nog att industriministern borde ha något mera att säga om detta än vad som sagts i interpellationssvaret.

När det gäller Sandviks sociala ansvar hänvisar industriministern till pågående MBL-förhandlingar. Jag har en viss respekt för det. Men det kan väl ändå inte vara ett tillräckligt argument för att inte säga någonting om vilka skyldigheter Sandvik bör ha gentemot kommunen/kommunerna, länet/länen och framför allt gentemot dem som nu riskerar att sparkas ut från sina arbeten. Nog bör det väl vara möjligt att nu göra klart för Sandvik vilket ansvar man har när det gäller att plocka fram ersättningsjobb.

Sandvik är ett rikt företag. Som exempel kan nämnas att företaget gjorde en vinst på den senaste devalveringen uppgående till 200 milj. kr. netto, enligt Svenska metallindustriarbetareförbundets ekonomer. Då har man räknat bort vad det kostar att ha utlandslån.

Industriministern konstaterar att svensk specialstålsindustri präglas av överkapacitet och minskad efterfrågan. En specialstålskommission har tillsatts för att man skall få till stånd, såvitt jag förstår, en lämplig kostym för svensk specialstålsindustri. Av industriministerns svar att döma är kostymen för stor. Det handlar om ytterligare nedskärningar och bantningar i fråga om specialstålsindustrin i vårt land. Såvitt jag förstår skall bantningen ske i socialt mera ordnade former än som varit fallet tidigare under den borgerliga regeringen.

Det skulle vara intressant att få veta litet om vad det innebär. Innebär det att man skall sätta press på exempelvis – som i det här fallet – Sandvik, att företaget skall ha sina anställda kvar? Var skall man annars placera de tusentals människor, eller hur många det nu kommer att handla om när slutförhandlingarna är klara, som blir arbetslösa – ifall det inte är så att de skall vara kvar i företaget?

Resonemanget beträffande överkapaciteten inom specialstålsindustrin i Sverige är naturligtvis riktigt med tanke på den exportinriktning som Sandvik och andra specialstålsindustrier i dag har. Man skall ju först och främst exportera till länder som brottas med precis samma problem som dem vi själva har. Dessutom har Sandviks utlandssektor – som jag tidigare påpekat – fått en sådan omfattning att export sker från Sandvik AB i exempelvis Sydafrika eller från Sydafrika till tredje land. Är det inte här som bl. a. de stora problemen finns när man talar om överkapaciteten hemma i Sverige?

Vad säger industriministern om det? Kan vi vara överens på den punkten? I så fall blir nästa fråga: Vad är det man måste göra, och vad är det man måste åstadkomma för svensk specialstålsindustri?

Såvitt jag kan förstå måste det innebära för det första en annan handelspolitik, för det andra en mycket restriktiv politik när det gäller utlandsinvesteringarna, och för det tredje en kraftig satsning på inhemsk konsumtion av stålprodukter.

Med den inriktningen kunde man undvika avskedanden och på sikt öka antalet anställda. Dessa tre åtgärder måste medföra en ökad förädling här hemma av våra stålprodukter, bl. a. genom en utbyggnad av verkstadsindustrin. Jag är naturligtvis medveten om att en sådan stålpolitik skulle kräva betydande ingrepp i storfinansens maktpositioner. Då skulle naturligtvis helt andra bedömningar ligga till grund för produktionen, samhällsekonomiska bedömningar och inte snävt privatekonomiska vinstmotiv. En stor del av världen befinner sig fortfarande på industrialiseringsstadiet. Enbart denna omständighet kommer att innebära att det finns stora möjligheter för svensk specialstålsindustri. Vidare vet vi att de östeuropeiska länderna och Kina i dag har stort behov av specialstålsprodukter. Det handlar i detta fall om att hitta lämpliga former för en kraftigt utbyggd handel med dessa länder.

Vi har föreslagit ett speciellt handelsbolag för att bearbeta just dessa marknader. Det finns vissa problem som industriministern säkert känner till lika bra som jag när det gäller denna handel, men de är inte värre än att de går att lösa.

Jag tror det var EG:s industriminister som för en vecka sedan uttalade att 20 stålverk i Europa bör skrotas. Han sade att det råder överkapacitet inom stålindustrin i Europa. Industriministern känner säkert till det uttalandet. Jag blir litet lömsk när industriministern också har en liknande formulering rörande frågan om överkapacitet. Ni säger samma sak, EG:s industriminister och hans kollega som sitter här. Men jag hoppas att vi inte befattar oss med den mannens uttalande och att specialstålskommissionen inte har fått direktiv som går ut på att också vi skall börja anpassa oss redan nu och börja skära ned.

Jag skall till sist, herr talman, nämna några ord om Sandvikens kommun. Industrin har jag talat tillräckligt om nu. Problemen i Sandviken känner industriministern också mycket väl till. Sandviken har en ensidig industristruktur med ett enda dominerande företag, som nu börjar minska sin verksamhet. Kommunen har byggt upp hela sin existens på detta företag, och nu visar det sig att Sandvikkoncernen börjar behandla kommunen och dess problem mer eller mindre hänsynslöst. Man struntar i det sociala ansvaret. Det är nödvändigt att regering och riksdag tar vissa initiativ när det gäller Sandviken för att få en annan struktur på näringslivet i den kommunen. Förutom det som krävs när det gäller specialstålsindustrin tror jag att man måste vidta ytterligare några åtgärder. Det gäller bl. a. statlig förvaltning som bör lokaliseras till Sandviken. Det är då nödvändigt och viktigt att det beslutade statliga energiverket placeras någonstans i Sandviken-Gävleområdet – det är ett önskemål inte bara från Sandvikens kommun utan också

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

från länsstyrelsen, vilket framgick av det brev med en rad önskemål som Thage Peterson fick från länsstyrelsen för inte så länge sedan.

Vidare är det viktigt att regeringen medverkar till etableringen av ett utvecklingsbolag i länet, något som måhända kan få en viss betydelse för nyetableringen.

De aktuella gasprojekten har också betydelse, inte bara för Sandvik utan också för SKF, ett annat stålverk i Gästrikland. Jag tänker dels på projektet med gas från Norge, dels på projektet med gas från Sovjet via Finland över till Gävle. Det är viktigt att man för dessa två projekt får ett snabbt och positivt avgörande, för det skulle efter vad jag förstår betyda oerhört mycket för industrin i framför allt Gästrikland.

Herr talman! Jag nöjer mig t. v. med detta.

Anf. 47 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Som Bertil Måbrink sade skall jag försöka lämna några kommentarer när det gäller anläggningen i Sveg.

Idag är det nästan på dagen två månader sedan företagsledningen samlade de 57 anställda vid Sandvik AB i Sveg och lämnade chockbeskedet att fabriken skulle läggas ned och samtliga anställda sägas upp. I det industrifattiga Härjedalen har Sandviks anställda ställt upp till hundra procent för företaget. Fabriken har visat upp en god lönsamhet – för andra kvartalet i år redovisade den ett driftresultat på plus 2,5 miljoner på sågbladssidan. De anställda, som har ställt upp och gjort sitt bästa, drabbas av ett verkligt dräpslag. Till saken hör också att Sandvik är praktiskt taget den enda industri i Sveg som kan erbjuda kvinnor industrijobb.

Om man räknar in dem som direkt och indirekt skulle beröras av en nedläggning i Sveg, rör det sig om ca 150 personer. Det är fråga om en nedläggning som för Sveg betyder lika mycket som en nedläggning av Torslandaverken skulle betyda för Göteborgsregionen. Med andra ord blir det ett dräpslag mot ett område i vårt land som redan tidigare är hårt provat, dvs. det norrländska inlandet. Över 8 % av den vuxna befolkningen är arbetslösa, och de förtidspensionerades antal är rekordhögt i relation till invånarantalet.

I industriministerns svar till Bertil Måbrink sades det att MBL-förhandlingar skall tas upp med de anställda. Men koncernledningen har ju redan meddelat de anställda hur denna "koncentration av tillverkningen till färre och effektivare enheter" skall se ut. Bl. a. skall den nu nämnda, lönsamma enheten i Sveg läggas ner och tillverkningen flyttas. Man blir verkligen fundersam när det gäller medbestämmandelagen, som framstår som ett ganska trubbigt vapen, då de anställda får förhandla om sin framtid först sedan ledningen bestämt sig och sedan man läst upp "domen" för dem.

Något socialt ansvar från företagets sida, som skulle innebära att man exempelvis kunde säkra ersättningsjobb vid nedläggningar av den här typen, tycks inte alls finnas. Än en gång aktualiseras kravet på en mera skärpt lagstiftning då det gäller att garantera anställningstrygghet eller ersättnings-

jobb. Arbetsmarknadsministern Anna-Greta Leijon har i en debatt här i riksdagen för inte så länge sedan konstaterat behovet av en skärpt lagstiftning på det här området.

Vi har en kris, säger industriministern och även andra. Krisen är ett faktum, men den slår hårdare mot regioner som redan brottas med svåra regionala problem, t. ex. Jämtland. Det är verkligen märkligt att en stältnhet som bevisligen går med vinst – som den i Sveg – skall läggas ner. Då har inte tillräckliga hänsyn tagits till de samhällsekonomiska konsekvenserna. Som industriministern många gånger medan han verkade i opposition på ett mycket rappt och distinkt sätt sade, är storföretagen här i landet i den bekväma ställningen att man kan vältra över problemen på samhället.

Det finns nu en förhoppning att den regering som vi lyckades åstadkomma vid det senaste valet skall motsvara de förväntningar som finns hos de breda lagren och angripa det förhållande som jag nyss försökte beskriva.

Industriministern hänvisar till MBL-förhandlingarna och intar en avvaktande attityd. Det hade varit ett stöd i ryggen för de anställda om industriministern hade uttalat en egen mening om hur en lösning i de anställdas och samhällets intresse borde ha sett ut. Jag är övertygad om att även de fackliga företrädarna hade satt värde på en markering som man hade kunnat ta fasta på även vid förhandlingsbordet. Här är det fortfarande fråga om den gamla kraftmätningen mellan dem som arbetar och dem som har hand om kapitalet.

Anf. 48 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Industriministerns svar till Bertil Måbrink har föranlett mig att gå in i den här debatten.

I svaret finns ingenting angivet om hur jobben skall räddas för dem som nu berörs av nedläggningar, t. ex. i Eskilstuna där 235 personer är hotade vid Öbergs Filar. Det finns just ingenting heller om det sociala ansvar som vi tycker bör tas av Sandvikkoncernen och de privata ägarna, som strukturerar efter sina önskemål oberoende av vad som behövs för samhället i stort. I den meningen följer industriministern sina företrädare i de borgerliga regeringarna. Jag skulle kunna leta fram ett antal svar som utformats av industriminister Åsling och som innehåller precis samma saker. Det är litet av en besvikelse, om jag får säga som jag tycker.

Något positivt i det här svaret kan man kanske hitta om man har en väldig tilltro till regeringens handlande och tror att specialstålskommissionen skall utträta någonting av värde. För min del tror jag inte att kommissionen kan utträta särskilt mycket om den skall arbeta efter de villkor som ges i vårt ekonomiska system, där kortsiktiga profiter går före samhällets och de anställdas bästa på ett sätt som nu sker på flera orter. Skall kommissionen få någon betydelse fordras mycket skarpa direktiv, och maktmedel borde sättas in för att fullfölja de förslag som kommissionen kan komma fram till. Det som håller på att ske nu, vilket blir extra tydligt genom Sandviks agerande, är att den svenska specialståls- och verkstadsindustrin slås ut i snabb takt. Det är redan känt att hålen i den svenska industrikakan är så stora att vår försörjning

hotas. Hålen är så stora att det är ganska osäkert om den så omtalade devalveringen kan ge de vinster i form av ökad inhemsk efterfrågan som var avsikten enligt regeringens uttalanden. Man kan ju inte köpa svenska varor om det inte produceras svenska varor.

En fortsatt snabb takt i nedläggningarna och s. k. struktureringar kommer allvarligt att hota vårt lands ställning som industrination. På sikt kan det föra in landet i något slags halvkolonialt beroende där vi som förr i världen levererar råvaror men i princip saknar egen tillverkningsindustri. Vi har inte kommit dit än, men jag tror att industriministern kanske ändå delar min uppfattning att vi kommer att hamna där, om man inte hindrar den utveckling som nu är på gång – dvs. utslagning i snabb takt av förädlingsindustrin.

Sandviks hanterande av Fil-Öbergs i Eskilstuna är bara ett exempel på hur storfinsansien far fram med gamla, etablerade, stadiga verkstadsföretag. Eskilstuna, som nu berörs av nedläggningen där, känner flera exempel på sådana hanteringar.

I fallet Fil-Öbergs vill Sandvik lägga ned produktionen i Eskilstuna för att producera i Portugal. Det kan exemplifieras genom ledningens erbjudande till arbetslösa arbetare i Eskilstuna att åka med ned till Portugal på ett halvår för att trimma in produktionen där, så att den skall gå riktigt bra och ge goda profiler. Jag tycker att det är ett ganska fräckt erbjudande till dem vilkas arbete hotas på hemorten.

Fil-Öbergs har uppenbarligen inte mått väl av att hamna i storfinsansens klor. Det är en allmän mening bland människor som annars inte är särskilt antikapitalistiska, att marknadsföringen och företaget har skötts dåligt sedan det kom över till Sandvikkoncernen. Man har också belastats med stora kostnader för byråkrati som tillhör Sandvikorganisationen.

Vid övertagandet sades det att man skulle få hålla på att tillverka filar i ytterligare 100 år – man hade då gjort det i drygt 100 år. Men så blev det inte alls i Sandviks regi, utan nu är det alltså dags för nedläggning inte särskilt många år efter övertagandet. Jag har för mig att Sandvik tog över företaget i mitten av 1970-talet. Vid den tiden hade man en exportandel på ca 80 % av sin försäljning, vilket ju borde ge goda möjligheter att överleva.

De nedläggningar som i dag diskuteras – det är samma mönster på de andra orter som Sandvikkoncernen drabbar med sina nedläggningsbeslut – gäller just sådana långt förädlade produkter som det annars talas om att vi skall satsa på. Det förs ju i industrikretsar ett allmänt tal om att vi inte skall göra enkla saker som andra länder är mycket bättre på utan just saker som verktygsstål, verktyg och andra högt förädlade produkter. Trots det lägger Sandvikkoncernen nu ned ett antal företag som sysslar med sådan verksamhet.

Det är sannolikt att Eskilstunaföretaget skulle kunna klara sig om det kom ut ur Sandvikkoncernen. Det bevisas väl av att det i varje fall enligt obekräftade uppgifter finns intressenter som skulle vilja ta över och köpa företaget. Det skulle bevisa att det varken är tillverkningen som är för dyr eller marknaden som är för dålig.

Industriministern kan inte låta det här passera med det svar han i dag givit. Frågan är viktig, inte bara för de inblandade människorna och de berörda kommunerna. Det är som jag sade förut oerhört viktigt för vårt lands framtid som industrination, det är viktigt för vår självständighet och för hur vår ekonomi byggs upp på lång sikt, att vi faktiskt har en förädlingsindustri så att vi kan ha ett rikt och varierat utbud av industriprodukter för vår egen försörjning och för export till andra länder. Man kan inte bara se på hur hålen i industrikakan blir ännu större.

Jag skulle därför avslutningsvis vilja fråga industriministern om han kan nämna någonting om vilka direktiv och vilka politiska mål som specialstålskommissionen har och vad han kan tänka sig för maktmedel för att genomföra en samhällsekonomiskt riktig utveckling av specialstålsindustrin och för att på ett konkret sätt, här och nu, förhindra att ytterligare utslagning av viktig förädlingsindustri äger rum. Jag tror att det är mycket bråttom – det tror jag industriministern också anser. Det vore intressant att få något slags förklaring till hur han tänkt sig att kommissionen skall kunna användas.

Anf. 49 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Den strukturomläggning som tidigare i debatten tagits upp av mina partikamrater berör i allra högsta grad ett av mitt hemlans regioner, nämligen Norduppland, där Sandvik är ett av de stora företagen. Naturligtvis gäller det i första hand Gimo-fabriken som är en av de stora Sandviksfabrikerna, men vad som framför allt är aktuellt i detta sammanhang är fabriken i Tierp som, i likhet med enheten i Sveg, skall läggas ned. Ungefär 180 anställda berörs.

Jag skulle litet grand vilja ta upp kommunernas dilemma i sådana här sammanhang. Det är särskilt klart i Tierpsfallet. Det finns hundratals exempel, men det kan vara intressant att se på just det här exemplet.

Sandvik har ställt mycket stora krav på Tierps kommun. Man sade att det under 1970-talet skulle bli en expansion. Fabriken skulle byggas ut. Det ställdes krav på kommunen beträffande det som vi kallar infrastruktur. Utbildningsväsendet t. ex. skulle byggas ut, och det skulle bli en stor satsning på verkstadsskolan. Kommunen har lagt ut mycket pengar på det här: skaffat lokaler, anställt lärare m. m. Företaget har fått industrimark på mycket förmånliga villkor. Kommunen har varit tvungen att satsa på en extra utbyggnad när det gäller vatten och reningsverk för att kunna klara det stora tryck som skulle bli följderna av den stora expansion som väntades. Indirekt har det naturligtvis blivit större krav på vanliga skolor och barnomsorg, något som kommunen har fått beakta i sin planering.

Så kommer Sandvik med beskedet att fabriken skall läggas ned, och då blir det naturligtvis kommunen-samhället som får ta smällen. Sandvik säger att företaget sparar 6,5 milj. kr. på att lägga ned Tierpsfabriken. Tierps kommun har – om man räknar in bortfallet av skatter och det som jag sagt om service och utbyggnad – översiktligt räknat med att förlora ungefär 12 milj. kr. på grund av Sandviksetableringen.

Här rör det sig ju inte om några ovanliga erfarenheter. Många kommun-

fullmäktige har fått göra sådana här erfarenheter, men det är typiskt. Som mina partikamrater nyss sagt är ju Sandvik rikt. Tierpsfabriken har inte gått med någon förlust. Naturligtvis beror det på vilka år man räknar med, men sammantaget har företaget naturligtvis hävat in vinster under de år som verksamheten pågått.

Nu skall man alltså släppa sina åtaganden och låta kommunen ta över det hela. I Norduppland finns det erfarenhet av liknande händelser. Söderfors låg illa till. Förhållandet var detsamma där. Även det företaget ligger f. ö. i Tierps kommun. Stora Kopparberg lade ju ned sin beramade utbyggnad där för några år sedan. Nu är nedläggning aktuell i Österby i Östhammars kommun några mil från Tierp. Förhållandet är detsamma överallt. Nu är det Söderfors som får en liten fördel på grund av att Österby så att säga åker dit. Man spelar ut kommunerna mot varandra.

När det gäller det här interpellationssvaret vill jag liksom mina partikamrater tala om MBL-förhandlingarna, kommissionen och struktureringen.

Gimo-fabriken, 5 mil från Tierp, är en av Sandviks stora enheter i Sverige – den näst största. Man talar om att man kanske kan flytta över, strukturera om eller MBL-förhandla, så att folk från Tierp skall kunna pendla över till Gimo-fabriken och arbeta där. Men vad händer i Gimo? Där är det också tal om neddragningar, korttidsveckor, eventuella permitteringar och annat, så där finns det inte mycket att hämta för dem som blir arbetslösa i Tierp. Precis som när det gäller Jämtland-Härjedalen, som Sven Henricsson talade om, har vi här en region som är mycket fattig på industri. Det är närmast fråga om Norrlandsproblem, och därför drabbas regionen mycket hårt av sådana här industrinedläggningar. Man kan då fråga sig vad de här kommunerna i Norduppland erbjuds. Vad har industriministern för konkreta erbjudanden?

Det finns ju Nordupplandsgrupper, och det finns grupper tillsatta som håller på att ta fram ersättningsindustrier. Man talar om att de stora företagen skall ta sitt sociala ansvar. Men vi vet ju att de inte gör det. De tar inget socialt ansvar. Det har de aldrig gjort. När de inte är beroende av något statligt stöd eller på annat sätt är beroende av staten så att man kan sätta press på dem, låter de samhället och kommunerna ta de här smällarna. Det är ju det enkla faktum som berörts av föregående talare här. Jag vill anknyta till vad Hans Petersson i Hallstahammar sade.

Vad vill regeringen göra åt storföretagen? Vad vill ni göra åt Sandviks agerande? Sandvik har tjänat oerhört mycket pengar, som Bertil Måbrink påpekade, enbart på devalveringen. Man hoppas nu från regeringens sida att detta hjälper företagen att expandera. Men det är det de inte gör. De drar ner tillverkningen här i Sverige i stället. Därför måste jag, i likhet med föregående talare här i interpellationsdebatten, konstatera att det industriministern sade var väldigt tomt och innehållslöst och inte säger särskilt mycket om hur regeringen tänker lösa problematiken med Sandviks eller eventuellt andra stora företags agerande i fortsättningen, när det blir tal om sådana här strukturrationaliseringar och neddragningar.

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

Herr talman! Jag skall börja med frågan om utlandsinvesteringarna. Vi har ett läge – och därav fick mitt interpellationssvar den utformning det fick – där såväl antalet som andelen utlandssysselsatta har mer än fördubblats sedan 1960. Enligt riksbankens tillståndsstistik har direktinvesteringarna åren 1981–1982 ökat mycket starkt. Några dramatiska effekter av att svenska företag i allt högre grad internationaliserar sin produktion uppkommer sannolikt inte på kort sikt. På längre sikt kan dock en tyngdpunktsförskjutning ske av ett företags produktion, sysselsättning och FoU-verksamhet, dvs. satsning på teknisk forskning och utveckling, om man koncentrerar dessa till utlandet. Då kommer det att påverka hela företaget, avseende både den internationella konkurrenskraften och den svenska verksamhetens utveckling. Som jag uttryckte i mitt svar är detta allvarligt för Sverige som industrination på sikt.

Frågan om effekterna av utlandsinvesteringarna är emellertid komplicerad. Många internationella studier har gjorts om detta. Resultaten har ofta blivit motstridiga. För Sveriges del behandlas dessa frågor av direktinvesteringskommittén och valutakommittén, som jag angav i mitt svar. Det material som hittills kommit fram är knappast entydigt, vilket framgår av den diskussion det har föranlett. Svårigheterna med denna typ av studier är också stora. Frågan är framför allt hur man skall bedöma den långsiktiga utvecklingen, när en förskjutning till utlandet av tyngdpunkten i företagets produktionsverksamhet sker. Som jag framhållit i mitt svar finns det anledning för regeringen att närmare ta ställning till dessa frågor, när de båda kommittéerna är klara. Jag är lika angelägen som herr Måbrink om att dessa utredningar så snabbt som möjligt skall klara av sitt arbete. Direktinvesteringskommittén väntas bli klar redan i början av nästa år och valutakommittén i mitten av nästa år.

Rent allmänt vill jag dock som min uppfattning framhålla att de allmänna betingelserna – konkurrenskraft, lönsamhet, teknisk nivå osv. – givetvis är det som avgör om den industriella verksamheten i Sverige skall kunna utvecklas positivt. Regeringens omläggning av den ekonomiska politiken med devalveringen har haft denna insikt som utgångspunkt. Detta kommer också att vara vägledande när regeringen på grundval av direktinvesteringskommittén får anledning att ta ställning till regleringen av utlandsinvesteringarna.

Jag tror ändå att det är nödvändigt att göra följande tillägg: Investeringar i andra länder är ofta en förutsättning för export. Andra länder ställer upp villkor om företagens investeringar i deras länder. Sådan är världen, och den kan inte heller stora svenska företag blunda för. Mycket av svensk industris framgångar har sin orsak i att vi har varit framgångsrika på exportmarknaden, och för det aktuella företag som vi i dag diskuterar, nämligen Sandvik AB, är ju merparten av produktionen i Sverige varor som går på export. Detta kan vi icke blunda för och inte heller för de krav som andra länders regeringar ställer på detta svenska företag.

Jag uppfattade herr Måbrink måhända så att han bara såg Sverige och inte

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

omvärlden. Det är stålkris inte bara i Sverige, utan i hela den västliga världen, och jag skulle vilja tillägga att detta troligen också är fallet i östvärlden. Det är nyttigt och nödvändigt att se hur det förhåller sig ute i världen. Det finns en betydande överkapacitet i stålbranschen, en total överkapacitet, om jag tar med handelsstål och specialstål, på över 115 miljoner ton per år, dvs. mer än vad världens största stålproducerande land, nämligen Japan, tillverkar. Tecken på detta är svag lönsamhet och otrygg sysselsättning.

F. n. arbetar OECD:s stålindustri med ett kapacitetsutnyttjande på bara 50 %, och detta resulterar då i svåra konsekvenser för lönsamheten, framför allt i form av minskad sysselsättning. Den omstrukturering och anpassning av stålindustrin som blivit följden av denna överkapacitet har lett till att åtskilliga stålverk har lagts ned i olika delar av världen, vilket i sin tur medfört att sysselsättningen också drastiskt har minskat inom stålindustrin. På tre år har sysselsättningen i den amerikanska stålindustrin minskat med 180 000 personer, och nedgången i EG-ländernas stålindustri på ett par år är över 100 000 personer. Om vi hade offentlig statistik skulle jag helt säkert kunna bevisa hur stålindustrin har minskat sin sysselsättning också inom östblocket.

Vad jag här anfört har lett till att vi också i Sverige har fått stora sysselsättningsproblem inom stålindustrin, där minskningen främst har skett inom specialstålsindustrin. Detta är bakgrunden till att jag tillkallade specialstålskommissionen som skall undersöka specialstålsindustrins struktur men också – det vill jag gärna framhålla för herr Måbrink – specialstålsindustrins utvecklingsmöjligheter.

Jag anser att det är nödvändigt att vi satsar alla krafter på att hitta vettiga samarbetslösningar innan omvärlden, dvs. marknaden, de som är våra kunder, tvingar fram mer långtgående lösningar. Vi kan alltså inte ett enda dugg blunda för de internationella perspektiven. Vi kan inte blunda för den stålkris som i dag finns över hela världen – den har också slagit till här i Sverige.

Jag delar herr Måbrinks resonemang om att den svenska stålindustrin liksom svensk industri som helhet måste ha stora krav på sig att satsa ännu mer på produktutveckling och på höjd kvalitet. Däri kommer en del av svensk industris framtid att ligga, nämligen att via satsningar på teknisk forskning och utveckling och höjd kvalitet bevara sina marknader och nå nya marknader. Vi bör inte glömma bort att den svenska specialstålsindustrin i hög grad är en exportindustri, som lever på beställningar och order från andra länder och från andra marknader världen över.

Därför har specialstålskommissionen i uppgift att se också på utvecklings- sidan. Det är en mycket viktig del av kommissionens arbete – att se vilka möjligheter ett ökat samarbete kan åstadkomma när det gäller utvecklings- sidan i den svenska specialstålsindustrin. Vi får väl se vad kommissionen kan åstadkomma. I varje fall bör vi göra det innan vi dömer ut den.

Ett regeringsinitiativ som jag tog i fråga om specialstålskommissionen syftade till att skydda jobben i stålindustrin genom ökning av samarbete och

samverkan mellan de stora svenska specialstålsindustrierna, och också till att söka möjligheter att utveckla den svenska specialstålsindustrin. Det problem som vi i dag diskuterar gäller nämligen den svenska specialstålsindustrins möjligheter att överleva.

Om vi inte gör satsningar på svensk specialstålsindustri, så kommer vi att nås av ännu större motgångar, som alla andra länder med stålindustri har fått erfara. Därför arbetar nu kommissionen med att se vilka samarbets- och samordningsmöjligheter som finns för att stärka den svenska stålindustrin – och också med att se vilka utvecklingsmöjligheter som kommissionen kan initiera och som de olika företagen kan ta fasta på. Kommissionen har alltså tillkommit för att inte fler anställda skall slås ut i arbetslöshet. Vi skall försöka lägga en grund för en utveckling av den svenska specialstålsindustrin.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 51 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! När det gäller kapitalexporten är jag medveten om att man inom det nuvarande systemets ramar inte helt kan förbjuda kapitalexport eller utlandsinvesteringar. Vi har heller aldrig hävdats att man skall göra det.

För att Sverige skall kunna sälja, för att man skall komma in i ett land osv., krävs det att man har en viss produktion i det landet. Men om man också börjar flytta ut forsknings- och utvecklingsenheterna, då börjar det bli allvarligt. Dessutom sker inte längre exporten från företagen i Sverige utan från exempelvis Sandviks företag, utplacerade runt om i världen. Det sägs nu att regeringens politik innebär att man skall stimulera exporten och på det viset öka sysselsättningen i Sverige, men det är inte säkert att så sker. Allt talar för att man inte kommer att lyckas med detta – med tanke på hur de svenska företagen har organiserat sin produktion och sin verksamhet.

Men det är bra att denna utredning kommer och att den fått order om att lägga fram sina förslag ganska snabbt. Det tar ändå en viss tid. Vi vet ju att riksbankens tillståndsgivningar fortsätter; de ökar varje år. Från att under flera år ha stått stilla vid ungefär 3 miljarder har de nu gått upp till 6 miljarder bara på ett år.

Redan nu har väl regeringen vissa möjligheter att införa begränsningar med hänvisning exempelvis till att det sitter utredningar som ser på det här. Innan de har lagt fram sina resultat och förslag och innan regering och riksdag har tagit ställning bör man i fortsättningen vara oerhört restriktiv med att ge några tillstånd för utlandsinvesteringar.

Industriministern säger att branschen präglas av överkapacitet. Jag har tidigare sagt att det självfallet finns en överkapacitet, om man begränsar sig till västvärlden, de länder som vi i första hand har vår handel med. Men jag protesterar mot att industriministern påstår att samma problem som stålindustrin i västvärlden har också finns i östvärlden. Jag vill nog påstå att

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

det inte stämmer. Vi vet exempelvis att 18 % av Sveriges export av handelsstål för något år sedan gick till Danmark medan 6 % gick till Östeuropa, inkl. Kina. Det betyder inte att de länderna har kommit så mycket längre än exempelvis Danmark eller andra länder att de inte har behov av vare sig handelsstål eller specialstål. Tvärtom har de östeuropeiska länderna enorma behov just av sådana produkter. Industriministern och jag borde ändå kunna vara överens om detta.

Problemet med dessa länder ligger i att de inte betalar med pengar – om jag uttrycker mig så – utan vill byta vara mot vara. Det är det system som de flesta av dessa länder tillämpar. Det problemet kan man lösa, för i dessa länder finns produkter som kan vara av intresse för oss och som vi behöver. Gas är ett sådant exempel, olja ett annat.

Vad som krävs är att regeringen tar initiativ för att få till stånd det handelsbolag som jag nämnde i mitt första inlägg. Bolaget skall ha till uppgift att samordna och bryta in på dessa östeuropeiska marknader. SKF är ett exempel på ett företag som har lyckats göra det självt. SKF säger att det är just genom att man har kommit in på den sovjetiska marknaden som man har räddat sin rörtillverkning och kan hålla produktionen uppe. SKF konstaterar också att om man bara kommer in på dessa marknader, öppnar sig enorma perspektiv och möjligheter.

Jag har också nämnt tredje världen som ett exempel. Där håller man nu på att industrialisera, och naturligtvis är behoven stora när det gäller bl. a. specialstål.

Begränsar man sig till den västeuropeiska marknaden, då är det klart att industriministerns resonemang håller. Jag menar att man inte kan begränsa sig till den marknaden.

Anf. 52 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Sandviks enhet i Sveg, som etablerades i början på 1970-talet, tillkom av regionalpolitiska skäl och i stor utsträckning på initiativ av regeringen. Inte minst finansminister Sträng engagerade sig personligen för att få till stånd denna industri för att hjälpa området till en bättre sysselsättningsstruktur. Det är alltså sådana skäl som har förestavat tillkomsten av denna enhet. Dessa skäl finns kvar. Därför är frågan om en ersättningsindustri också en moralisk fråga. Enheten har tillkommit för att man skulle klara sysselsättningen, och den måste få finnas kvar.

Några ord om det internationella engagemanget. Skulle det inte uppstå en komplikation om man gick in med statsstöd? Flera svenska specialstålsföretag har ju anklagats för att sälja subventionerat stål i USA, och de får nu sina mål prövade i GATT. Vi vet ju att EG har en plan för att avveckla allt statsstöd till stålindustrin, och slutdatum för denna avveckling har egentligen passerats. Men det stöd som är beslutat om tidigare får utgå till 1985. Det frihandelsavtal som Sverige har innebär att EG:s regler tillämpas även på frihandelsavtalet. Skall det nu lämnas dispenser, vilket är tänkbart, kräver EG helt enkelt att man skall visa upp en strukturplan för lönsamhet, innebärande en kapacitetsreduktion. Vad som inträffar är alltså att

regeringen, när den tillsätter denna kommission, helt enkelt är piskad därtill av ekonomiska krafter från utlandet, från EG. Om vi över huvud taget – utan att bli föremål för repressalier – skall kunna göra någonting för vår stålindustri, måste vi presentera denna plan för nedbantning av kapaciteten och för förnyad struktur. Vi är alltså i händerna på främmande herrar.

Jag vill upprepa Bertil Måbrinks fråga: Hur skall regeringen klara sig i denna nya situation? Jag tror att det finns en hel del i de synpunkter som här lades fram av Bertil Måbrink, att Sverige måste vara öppet för att pröva nya marknader och radikalt nya framgångsvägar för svensk stålindustri.

Anf. 53 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Det här skall inte bli något längre inlägg, men jag vill ändå säga till industriministern att det givetvis är förödande om man på lång sikt för ut produktion, forskning och utveckling till utlandet. Det innebär ju i regel en kapacitetsneddragning här hemma som medför att man får ett "tunt industrimönster", där man inte kan ha en så komplett industriproduktion som är nödvändig för att Sverige skall kunna kalla sig ett industriland eller kunna klara effektiva leveranser till de egna sammansättningsindustrierna osv. Enligt statistiken importeras redan i dag 40 % av insatsvarorna i vår sammansättningsindustri, och det är en rätt hög andel. Vi närmar oss snabbt den nivå där hälften av insatsvarorna är importerade. Man förstår då att devalveringen, som skall förbilliga svenska varor, inte är särskilt gynnsam på detta område. Industrin måste ju importera dyrare insatsvaror – om det inte är möjligt att ersätta dem med svensk produktion. Det finns företrädare för industrin som säger att det här är ett problem – utslagningen har redan gått så långt att man inte kan ställa om produktionen omedelbart.

När det gäller att investera utomlands för att komma åt marknader, vill jag säga att det i något fall kan vara möjligt att göra det. Det används också som argument och som alibi för att flytta ut. Det är ju ingen hemlighet att industrin gärna bosätter sig där det finns en dåligt organiserad arbetarklass, dåliga fackföreningar, låga löner, låga miljökrav och andra förhållanden som bidrar till att höja profiterna. I fallet Fil-Öberg och Portugal, så följde det företaget just den filosofi som jag talat om tidigare, nämligen att det enkla skall andra få göra. Den enklare, lågteknologiska produktionen förläggs till Portugal därför att det är låga löner där, men den övriga produktionen behåller man här hemma. Men när man väl har fått fotfäste utomlands och fått i gång produktionen där, är man beredd att skrota här hemma och erbjuder de kvalificerade arbetarna att åka ner och köra i gång produktionen i Portugal, och så tar de över alltihop. Så går det till – en smygande och stegvis utflyttning av industriproduktion som vi själva behöver.

För att avrunda kan jag säga till industriministern att jag inte alls klagat över att det har tillsatts en kommission för specialstålsindustrin. Vi har faktiskt ända sedan 1979 fört fram här i kammaren att det borde tas ett samordnat grepp på specialstålsindustrin, därför att det är mycket viktigt. Jag vet att socialdemokraterna har haft en likartad uppfattning.

Att jag tagit upp detta nu beror på att man är litet nervös för att det skall bli

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

precis som med SSAB, dvs. att staten tar över de konkursfärdiga delarna till ett högt pris och låter privatkapitalet behålla det mest värdefulla. I fråga om SSAB var det vattenkraften som privatkapitalet fick behålla. Staten fick ta över det som borde förnyas, vilket kostade enormt mycket pengar. Jag får väl uttrycka den förhoppningen så här i slutrundan att industriministern noggrant har uppmärksammat vad som då skedde, så att samma sak inte sker med specialstålsindustrin, utan att staten där får ta över de värdefulla delarna och använda dem för samhällsnyttan.

Anf. 54 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi är naturligtvis alla medvetna om att vi här i Sverige är beroende av internationella förhållanden. Ingen som över huvud taget försökt följa upp vad som händer inom svenskt näringsliv och svensk industri är okunnig om det.

Jag vill också säga några ord om utlandsetableringar. Sekretariatet för framtidsstudier tog i mitten av 1970-talet fram en ganska omfattande studie beträffande Sveriges internationella villkor, där just den svenska industrin behandlades. Där visades ganska entydigt att man kortsiktigt kunde få exportmarknader. På litet längre sikt blev emellertid nyetableringarna konkurrenter till de svenska företagen. Mot bakgrund av vad Hans Petersson i Hallstahammar sagt här om att det i etableringsländerna är lättare att pressa ner löner etc. är det nästan självklart att det måste bli på det sättet. Konkurrenskraften blir mycket större då man flyttar ut pengar och satsar dem i fabriker utomlands. Därmed återvänder jag till huvudfrågan: Vi måste se till att vi får bättre kontroll över de svenska företagen och över hur de använder de vinster som de under alla år tjänat här hemma.

Låt mig så återvända till den triviala lokala frågan om att man måste ställa krav på företagen. Det är en intressant fråga. Vad kan regeringen ställa för krav på ett stort företag som Sandvik AB? Det är ett företag som går med en oerhört stor vinst och har fått, som Bertil Måbrink påpekat, ökande vinster just genom devalveringen. Vad kan regeringen kräva av detta företag för att det i möjligaste mån skall kunna lätta bekymren för berörda småkommuner, exempelvis Tierp, som jag talat om i den här debatten? Man måste kunna utkräva något av företagen, för de har inte gjort några förluster på dessa platser – tvärtom. Regeringen får inte bara slå vakt om företagen och se till att svenska företag blir konkurrenskraftiga och kan strukturera om, utan regeringen får också se till att alla dessa små och ofta fattiga kommuner får del av de vinster som kommunerna hjälpt till att skapa under tidigare år.

Anf. 55 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag hade i mitt föregående inlägg inte tid att gå in på den del av debatten som mer berör sysselsättningen eller snarare den befarade arbetslösheten. Jag vill därför kortfattat göra det nu.

Det behöver inte ifrågasättas att den socialdemokratiska regeringen med utomordentligt stor oro och också med stort allvar ser på den ökning av arbetslösheten som vi har att vänta det närmaste året. Regeringen ser också

allvarligt på den förlust av industriarbetsplatser som vi har att vänta.

Trots att vi inte suttit länge i regeringskansliet har vi lagt fram många och omfattande förslag som syftar till att motverka arbetslösheten och i viss utsträckning även komma åt dess orsaker. Devalveringen var det första beslutet för att stärka den svenska industrins konkurrenskraft, för att ge svensk industri möjligheter att konkurrera bättre på utlandsmarknaderna och göra det förmånligt för svenska företag att köpa svenskt i konkurrens med importörerna. Vi har nyligen på riksdagens bord lagt ett förslag till investeringsprogram för att öka den svenska industrins möjligheter att utvecklas.

Det är klart att det är allvarligt när man seder betraktar enskilda orter med ökad arbetslöshet. I den här debatten har gjorts inlägg angående fyra platser, som är berörda av det förslag som företagsledningen nu förhandlar med de anställda om. Jag möter ju nästan dagligen i min verksamhet hur nedskärningar och arbetslöshet berör enskilda människor och deras familjer, orter och regioner. Naturligtvis är jag medveten om allt detta. Jag är också medveten om de problem som varje förändring i en människas tillvaro för med sig.

Inom kort får jag ytterligare information av uppvaktningar från norra Uppland, från Sandviken och från Härjedalen. Det är flera delegationer från de här platserna inbokade inom en vecka. De människor som kommer att ingå i dessa delegationer kommer, liksom vpk-riksdagsledamöterna här i dag, att framhålla sina orters problem och svårigheter. Det blir säkert ett helt sanningsenligt återgivande av fakta om hur det är på de enskilda platserna och om hur kommunledningar och fack känner sig. Jag behöver inte befara några överdrifter i de uppvaktningarna eller i den informationen, lika litet som jag vill säga att det har förekommit några överdrifter i de inlägg som har gjorts här i dag. Snarare är det tvärtom – det har varit lågmälda inlägg om hur man upplever situationen på de enskilda orterna.

Men jag vill att ni skall komma ihåg en sak, nämligen att det i dag finns många delegationer och uppvaktningar som för fram lika starka fakta för andra orter. Detta återspeglar ju läget i Sverige i dag. Under några år har vi förlorat 160 000 jobb i industrin, och detta har satt sina spår runt om i landet. Ni har beskrivit några av dessa spår här i riksdagen i dag. Men det finns alltså mängder av orter runt om i Sverige där spåren nu är djupa, till följd av de gångna årens politik och de förlorade industriarbetsplatserna.

Det är också sanningsenligt att göra följande tillägg. Konjunkturedgången och den internationella konjunkturen med dålig efterfrågan har ju också gjort sina hål i enskilda företag. Där finns hålen i form av minskade order och maskiner som står stilla till följd av att orderböckerna inte fylls. Till slut är det ändå orderböckerna som avgör vad som är möjligt att producera. Någon måste ju köpa företagets produkter, var de än tillverkas – i Sverige eller i något annat land.

Herr Måbrink öppnade nu dörren till en ökad stålhandel med öst. Jag hoppas också att den svenska stålindustrin kan nå nya marknader genom ökade aktiviteter i statshandelsländerna och i tredje världens länder.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

I denna del av vår debatt kvarstår ändå faktum att exportberoendet inte blir mindre därför att man ökar exporten i öst eller förflyttar exporten från väst till öst. Vi är överens om att den svenska stålindustrin genom nya exportansträngningar blir lika, eller t. o. m. ännu mer, exportberoende, och att förändringar i marknaderna, vare sig de finns i öst eller i väst, sätter sina spår i den svenska stålindustrin, där vi producerar de varor som kunderna världen över skall köpa.

Jag förde fram i en debatt i riksdagen, i samband med ett frågesvar förra veckan, önskemålet att vi skall kunna få ökade andelar på den svenska hemmamarknaden för svenska stålprodukter. Svensk stålindustri – det gäller både handelsstålsindustrin och specialstålsindustrin – har förlorat marknadsandelar i Sverige under senare år. Det är bara att hoppas att specialstålsindustrin genom den politik som regeringen har fört – jag avser då devalveringen och åtgärder för att öka forskning och teknisk utveckling – skall kunna konkurrera i fråga om priser och kvalitet med utländska producenter, så att de svenska stålverken kan nå ökade marknadsandelar på hemmamarknaden i Sverige. Det är också viktigt, ty det återknyter ju till den fråga som ändå är huvudfrågan i denna diskussion och i flera andra industripolitiska diskussioner, nämligen att svensk industri måste tillverka det som kunderna är beredda att köpa. Vi kan ju inte hur länge som helst hålla på och tillverka i lager. Fabriker och industrier som gör det måste gå en dystur framtid till mötes. Vi måste kunna tillverka de produkter som våra kunder vill köpa.

Herr talman! Nu förhandlar företagsledningen och de anställda enligt MBL om företagsledningens förslag. Vad som blir följden av dessa förhandlingar vet vi ju inte. De eventuella sysselsättningsproblem som uppkommer måste lösas med hjälp av de medel för arbetsmarknads- och regionalpolitiken som riksdagen har anvisat. Man har sagt till mig i den här debatten: Men företaget då, skall inte det ta sitt sociala ansvar och ersätta de här orterna och platserna för de jobb som går förlorade genom struktureringen i specialstålsindustrin?

Jag delar uppfattningen att företagen så långt som möjligt måste ta ett socialt ansvar – framför allt om de har pengar så att de kan göra det. I egenskap av industriminister vill jag emellertid inte stå i kammarens talarstol och hyckla och hänvisa till företagets sociala ansvar när jag vet att jag som industriminister inte har lagliga möjligheter i dag att säga till ett svenskt företag: Var god och ta ert sociala ansvar! Jag har inga möjligheter när det gäller att utmäta påföljder i detta avseende.

Under senare år har många allmänt just framhållit företagets sociala ansvar utan att äga några formella eller lagliga möjligheter att följa upp det. Därför vet jag i dag att sysselsättningsproblem, om sådana uppkommer, måste lösas med hjälp av medel för arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Sedan vill jag tillägga att utvecklingsfond, kommuner, länsstyrelser och företag på orten med gemensamma ansträngningar måste medverka till att nya sysselsättningstillfällen så snabbt som möjligt skapas på orten. Men

naturligtvis skall vi resa krav på företagen, i synnerhet om de har ekonomiska möjligheter härtill, att delta i arbetet för att ordna fram nya jobb.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

Anf. 56 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag avundas inte industriministern det jobb som han har, med alla som står och knackar på dörren från olika delar av landet. Vi har varit lågmälda – det är väl bra om man någon gång också är det. Industriministern har inte suttit så lång tid ännu, och vi måste först ge honom möjligheter att visa vad han går för i den här svåra uppgiften. Jag menar att man naturligtvis måste ha förståelse för att det inte går att åstadkomma någonting på en månad.

Vi har tagit upp vissa problem. Kapitalexporten är ett problem – och det är vi överens om. Frågan gäller då åtgärderna. Jag menar att man kanske kan gå fram snabbare, vidta vissa åtgärder, sätta press på företagen osv. Jag upplever situationen som oerhört allvarlig, och jag tror att tidsmarginalen är liten för att kunna bromsa upp den här utvecklingen.

Jag tycker att de åtgärder som regeringen nu har vidtagit – att ge länen ytterligare pengar för att sätta i gång byggen av vägar och broar och att ge SJ medel – är bra. Och de kommer naturligtvis också att betyda en del för stålindustrin i det här landet.

Det är nödvändiga men kortsiktiga åtgärder. Och vad jag har diskuterat är åtgärderna på lång sikt, att öka förädlingsgraden inom svensk stålindustri, bl. a. också specialstålsindustrin. Hans Petersson i Hallstahammar talade om att 40 % av maskinerna till den svenska industrin i dag importeras. Där kan en utbyggnad av verkstadsindustrin i det här landet åstadkomma väldigt mycket. Och det kan i sin tur betyda möjligheter att bredda handeln. Självfallet kommer vi också – om vi börjar få en handel med Östeuropa, Kina och länder i tredje världen – att få ett exportberoende, och det har jag aldrig ifrågasatt. Vi har ju talat om export, och det måste vi också i fortsättningen ha. Men om man breddar handelspolitiken till att omfatta hela världen blir vi inte så sårbara som vi är i dag, med den här ensidiga inriktningen på väst, där man har precis samma problem som vi.

Anf. 57 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag skulle vilja kommentera att par saker ytterligare innan jag slutar.

Industriministern säger att vi måste tillverka produkter som folk vill köpa. Då förtjänar det att nämnas att man vid Sandviks sågbladsfabrik i Sveg tillverkar så mycket man hinner. Och fortfarande – trots att alla vet att man har ett nedläggningshot över sig – noterar man en vinstrik tillverkning. Folk vill köpa produkterna, och det är full rulle. I det läget måste vi finna något sätt att förklara för de anställda och de som är ansvariga för produktionen varför man skall lägga ned en enhet som ger bra resultat och har bra åtgång på sina produkter.

Det måste, herr industriminister, göras särskilda ansträngningar för att reda ut varför det går till på detta sätt.

*Om verksamheten
vid Sandvik AB*

Jag vill sluta med detta: Sandvik i Sveg har fått mellan 4 och 6 milj. kr. i det penningvärde som var för 10 år sedan, och det var det även då rika Sandvik som fick dessa medel för att sätta i gång den här fabriken. Att Sandvik är ett rikt bolag bekräftas t. ex. av att företaget har vattenkrafttillgångar vilkas marknadsvärde enligt Affärsvärlden lågt räknat är ca 540 milj. kr. – och det var för några år sedan. Det handlar alltså inte om någon fattiglapp, utan företaget skulle ha möjligheter att göra särskilda ansträngningar för orter som blir totalt raserade, kan man säga, i sin industristruktur genom detta företags åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1982/83:22 om statliga företags ställning inför konkurshot

Anf. 58 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Margaretha af Ugglas har frågat mig

1. på vilket sätt jag ändrat inställning sedan riksdagens ställningstagande i frågan om statliga företags ställning inför konkurshot och
2. vilka åtgärder jag avser föreslå riksdagen i syfte att ge de statliga bolagen sådan särställning att konkursalternativet blir otänkbart.

Bakgrunden till frågorna är dels ett uttalande av mig i en intervju, dels att riksdagen med anledning av en motion, 1980/81:388, behandlat frågan om statens ansvar som aktieägare. Näringsutskottet (NU 1980/81:64) uttalade därvid bl. a. följande:

”Klart är att konsekvenser på kort och lång sikt uppkommer för statliga företag om man på grund av ett särskilt uttalande från riksdagens sida skulle kunna räkna med att statligt ägande inte innebär garanti för betalning av ett bolags skulder. Om långivare, anställda och andra kan räkna med att staten inte kommer att tillåta statligt ägda företag att gå i konkurs får å andra sidan dessa företag en särställning.”

För de statsägda företagen gäller samma regler som för övriga svenska aktiebolag. Detta innebär bl. a. att ett statsägt aktiebolag som är på obestånd kan försättas i konkurs.

Av industripolitiska och regionalpolitiska skäl har ägaren/staten i flera fall tillskjutit betydande belopp för att förhindra en konkurs.

Beslut om kapitaltillskott och garantier till av staten ägda aktiebolag bör fattas från fall till fall mot bakgrund av de skäl som gäller vid varje tillfälle.

Det uttalande som gjordes av riksdagen år 1981 i fråga om statens ansvar som aktieägare bör enligt min mening ligga fast.

Anf. 59 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Mot slutet av en lång debattdag här i kammaren har jag fått ett intressant interpellationssvar av industriministern, för vilket jag tackar.

Det är utmärkt att industriministern nu återtar sitt uttalande i en TT-intervju om att statliga företag inte kan tillåtas gå i konkurs. Uttalandet – av massmedia snabbt döpt till "Petersondoktrinen" – var desto mera anmärkningsvärt som det gjordes samtidigt som industriministern signalerade s. k. tuffare tag mot det enskilda näringslivet. Nu skulle det bli slut på räddningsaktionerna och de statliga subventionerna. De enskilda företagen skulle få reda ut bekymren på egen hand, och bankerna skulle få ta sitt ansvar.

Att ge fribrev till de statliga företagen i detta hänseende skulle vara att ytterligare fjärma den statliga företagsgruppen från ett sunt företagsekonomiskt agerande. Den viktiga kreditprövning som ligger hos bankerna skulle förlora i betydelse. Bankerna skulle, ännu mera än de gör i dag, kunna säga sig: Det här investeringsprojektet tror vi inte på, men eftersom det är ett statligt företag, så löper vi ju ingen risk, och då kan vi lika gärna bevilja lånet.

Företagsledningarna i de statliga företagen skulle nog se ett sådant fribrev som en bekräftelse på att de hårdare tag som industriministern talar om inte gällde för deras del. Det är bara att tåga upp till departementet och med viss fördröjning på grund av riksdagsbehandling kvittera ut pengar.

I dag har en ny nota från de statliga företagen lagts på riksdagens bord. Den bekräftar bara de senaste tio årens erfarenheter, nämligen att statlig företagsamhet i de allra flesta fall inte är lyckosam. Det är oerhört svårt att få statliga företag skötta med samma effektivitet och affärsmässighet som enskilda. Skälen härför är många.

Ägarfunktionen utövas inte med samma kraft. Ett statligt företag står utanför aktiebörsens sanerande och kontrollerande funktion. Politiska överväganden och hänsyn stör ledningens möjligheter till företagsekonomiska beslut.

Statsföretags lidandes historia illustrerar väl dessa synpunkter. Att beklaga är att socialdemokratin inte tycks vilja lära något av erfarenheten. Den tro på statlig företagsamhets välsignelser som låg bakom bildandet av Statsföretag återupprepas i regeringens proposition om än i något mindre entusiastiska ordalag. Med den inställningen lär dagens kravnota inte bli den sista.

Med denna dystra förutsägelse vill jag ändå tacka industriministern för att han inte ovanpå dagens fyramiljardersnota utfärdar en evig blank check på skattebetalarnas pengar till de statliga företagen. För vad skulle ett fribrev från konkursinstrumentet inneburi om inte ett löfte om ett slags evig dragningsrätt på statskassan för statliga förlustföretag?

Anf. 60 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Det vore i och för sig onödigt att fortsätta den här debatten efter Margaretha af Ugglas vänliga inlägg. Men jag har utöver svaret förberett ett inlägg som gäller just den aktuella TT-intervjun, vilken är något av en utgångspunkt för Margaretha af Ugglas interpellation. Jag vill säga att

Om statliga företags ställning inför konkurshot

Margaretha af Ugglas har behandlat ingressen i TT-intervjun – det är hon för övrigt inte ensam om – som ett uttalande av mig.

Intervjun godkändes av mig, så det finns inga problem mellan mig och TT. Men om hon hade kontrollerat intervjun hade kanske hennes interpellation inte behövt ställas. Det finns inget generellt uttalande av mig i den aktuella TT-intervjun där jag säger att ett statligt företag aldrig kan försättas i konkurs. Jag har inte gjort något sådant generellt uttalande, som det varit möjligt att göra till en speciell doktrin. Det jag uttalade var att staten borde täcka de förluster som redan hade inträffat i de statliga företagen, dvs. de förluster vi fick ärva från den borgerliga regeringen. Uttalandet gällde detta. Det skulle vara helt orimligt om inte staten skulle ta ansvaret för den verksamhet som bedrivits, dvs. för de förluster som redan hade inträffat.

Jag har i flera intervjuer därefter ställt frågan: Vad hade hänt om jag hade uttalat motsatsen i de statliga företagens förlustsituation, nämligen att staten i det läget skulle låta företag som hade gjort konstaterade förluster gå i konkurs? Vilken skada skulle inte detta ha inneburit för kreditvärdigheten för andra statliga företag, och även för svenskt näringsliv i övrigt, som t. ex. hade utlandslån. Hur hade reaktionen blivit hos utländska banker som hade lånat till svenska företag?

Herr talman! Som framgår av mitt svar till Margaretha af Ugglas har jag således inte ändrat inställning sedan 1981. Jag står nu liksom då bakom näringsutskottets uttalande, och jag anser således att ett principuttalande som för all framtid utesluter konkurs i statliga företag är direkt olämpligt. På något sätt är det en självklarhet. Aktiebolag är aktiebolag, oavsett om de är statliga eller privata. Men jag vill tillägga, herr talman, att lika självklart är det – som jag ser det – att leverantörer och kreditgivare måste kunna räkna med att staten som ägare tar det ansvar som åvilar varje ägare när det gäller att infria förbindelser av olika slag. Jag har svårt att tänka mig en stor svensk industrikoncern som låter ett dotterbolag gå i konkurs. Lika svårt har jag att föreställa mig de omständigheter som skall vara för handen för konkurs för ett statligt företag!

Till detta kommer det faktum att många statliga företag har industri- eller regionalpolitiska motiv för sin existens. En konkurs för ett sådant företag skulle vara meningslös, eftersom de åtgärder som skulle behöva tillgripas efter en konkurs skulle kräva större uppföringar från statens sida än ett kapitaltillskott till företaget.

Statens förpliktelser till följd av lönegarantier liksom det faktum att skattefordringar ofta finns med i bilden understryker ytterligare att konkursalternativet i de allra flesta fall är ett dåligt alternativ rent ekonomiskt. Men jag vill gärna tillägga: Konkurs kan vara nödvändigt av andra skäl.

Herr talman! Det är den nuvarande regeringens strävan att verka för att undvika att de statliga företagen skall behöva gå i konkurs. Regeringen har genom den i dag offentliggjorda propositionen om rekonstruktion av Statsföretagsgruppen visat att regeringen ämnar ta ansvaret för de förluster som hittills har uppstått inom gruppen. Men något generellt uttalande i den

här frågan ämnar jag som industriminister inte göra. Jag hänvisar till mitt interpellationssvar, där det klart framgår att jag och regeringen står bakom det uttalande som gjordes i riksdagen 1981.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

Om statliga företags ställning inför konkurshot

Anf. 61 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag skall inte tvista med industriministern om vad som sades eller inte sades i en TT-intervju. Jag kan bara konstatera – och det är säkert industriministern väl medveten om – att den väckte avsevärd bestörtning och uppmärksamhet. Mig veterligt är det ändå första gången sedan denna TT-intervju – den ägde rum i slutet av oktober – som industriministern klargör sin inställning till denna viktiga fråga. Det är en viktig fråga, därför att konkurs är ett av flera saneringsinstrument i en marknadsekonomi. Även om konkurs alltid måste betraktas som en nödlösning och någonting som man på alla vis skall försöka undvika är det viktigt att det inte skapas en frizon för statliga företag.

Industriministern är säkert också medveten om att han själv i flera sammanhang har diskuterat frågan om statliga konkurser eller inte. Jag har framför mig en annan intervju med industriministern, nämligen i Veckans Affärer, från den tid då han var riksdagsman här i kammaren. Han säger där att staten skulle ha konkurssatt NCB redan 1979, när det första kapitaltillskottet gavs. Det är väl så, Thage Peterson, att konkurs är och måste få vara ett saneringsinstrument bland många? Det är självklart – jag delar industriministerns uppfattning på den punkten – att det är någonting som man bör undvika. Det är alltid så att ägaren måste överväga sitt ansvar. Konkurser av statligt ägda företag har dock förekommit i ett nära grannland till oss – jag tänker på Norge, där vi har både exemplet Tandbergs längre tillbaka i tiden och Tofte, där staten fanns med som delägare. Det har även förekommit i Österrike att statliga företag försatts i konkurs. Detta är självfallet inte någonting önskvärt.

Jag skall inte förlänga den här diskussionen. I synen på statlig företagsamhet skiljer Thage Peterson och jag oss åt högst väsentligt. Jag tycker tyvärr att de många miljarder som under 1970-talet behövt tillskjutas till de statliga företagen – nu är det fråga om ytterligare 4,5 miljarder – visar att statliga företag är underlägsna marknadsägda företag och att man bör använda statlig företagsamhet i undantagsfall när regional- och sysselsättningspolitiska skäl talar för detta.

Anf. 62 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Frågan om statlig företagsamhet får vi tillfälle att diskutera senare här i riksdagen. Jag vill gärna understryka att jag är överens med Margaretha af Ugglas om att konkurs är ett saneringsinstrument och att konkurs inte får, och enligt aktiebolagslagen inte kan, uteslutas vid någon form av företag. Vad jag var mån om att framhålla var följande: att jag icke har gjort något generellt uttalande i denna fråga. Därför kan det inte vara tal om något återtagande av ett generellt uttalande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Meddelande om
interpellation*

12 § Föredrogs och hänvisades

Förslag
1982/83:8 till finansutskottet

Redogörelse
1982/83:9 till konstitutionsutskottet

13 § Föredrogs och hänvisades

Motion
1982/83:58 till kulturutskottet

14 § Föredrogs men bordlades åter

Justitieutskottets betänkanden 1982/83:1 och 2
Lagutskottets betänkanden 1982/83:1-3, 5 och 7-9
Utrikesutskottets betänkanden 1982/83:1-4
Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1982/83:3, 4 och 6
Kulturutskottets betänkanden 1982/83:1-4 och 6
Jordbruksutskottets betänkanden 1982/83:1-3
Näringsutskottets betänkanden 1982/83:3, 5 och 6
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1982/83:2, 4 och 5
Civilutskottets betänkanden 1982/83:3 och 4

15 § Anmälades och bordlades

Proposition
1982/83:68 Rekonstruktion av Statsföretagsgruppen

16 § Anmälades och bordlades

Motionerna
1982/83:59 av *Jan-Erik Wikström* och *Karl-Eric Norrby*
Vissa närradiofrågor (prop. 1982/83:52)
1982/83:60 av *Nils Carlshamre m. fl.*
Förlängd reglering av anslutningen av privatpraktiserande tandläkare till
tandvårdsförsäkringen (prop. 1982/83:63)

17 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 19 november

1982/83:38 av *Bertil Jonasson* (c) till jordbruksministern om småjordbrukens betydelse:

Jordbruket med binärningar spelar en stor roll för sysselsättningen i många delar av landet, både direkt och indirekt i vidareförädlingsled och

*Meddelande om
frågor*

serviceverksamhet. Under de senaste åren har också förts en medveten politik för att småjordbruk i kombination med andra näringar skall bidra till att skapa och upprätthålla sysselsättning och utkomstmöjligheter i gles- och mellanbygder.

Under valrörelsen fördes från socialdemokratiskt håll fram krav på en ny jordbruksutredning. Diskussionen har sedan fortsatt, bl. a. från LO-håll. Stig Malm gick den 8 november i ett tal till frontalangrepp mot såväl 1977 års jordbrukspolitiska beslut som mot jordbrukarna och deras rättmätiga krav på en med andra jämförbara grupper likvärdig ekonomisk och social standard. Malms uttalande om att "det inte borde gå att bedriva jordbruksverksamhet av den här omfattningen av rena terapiskäl" måste tolkas som ett angrepp på strävandena att med jordbruket som bas bygga upp utkomst- och sysselsättningsmöjligheter i glesbygder i kombination med andra näringar, exempelvis turism, skogsbruk och serviceverksamhet.

Det kan aldrig vara terapiverksamhet att producera livsmedel i en värld där enligt FN-uppgifter 400 miljoner människor lever i undernäring. Resonemanget är äventyrligt också ur andra utgångspunkter. Med ett beräknat underskott i bytesbalansen på över 20 miljarder kronor, borde varje möjlighet tas till vara att inom landet producera det vi har förutsättningar för. Även om man säljer till lågt pris påverkas handelsbalansen i positiv riktning.

En utslagning av sysselsättnings- och utkomstmöjligheterna i glesbygderna skulle också kosta samhället stora summor, särskilt som det inte nu längre finns något sug efter arbetskraft inom andra sektorer i samhället. De sociala och miljömässiga konsekvenserna av tidigare centraliserings- och folkomflyttningspolitik borde också mana till eftertanke.

Mot denna bakgrund är det inte underligt att många människor i glesbygderna i dag känner oro, en oro som jag också delar. Angreppen på jordbrukspolitiken berör inte bara jordbrukarna, utan i lika hög grad många gles- och mellanbygders möjlighet att erbjuda utkomst- och sysselsättningsmöjligheter, och därmed bygdens överlevnad.

Regeringen måste ge besked för att stilla den oro som den senaste tidens debatt skapat, och jag vill därför fråga jordbruksministern:

Hur ser jordbruksministern och regeringen på den roll småjordbruket tillsammans med andra näringar (skog, turism, m. m.) spelar som underlag för försörjning och sysselsättning liksom service i gles- och mellanbygder?

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 19 november

1982/83:119 av Erik Olsson (m) till jordbruksministern om den naturliga reproduktionen av lax och havslaxöring i de norrländska älvarna:

Måndagen den
22 november 1982

*Meddelande om
frågor*

Tillgången på lax och havslaxöring har under senare år försämrats. Särskilt påtagligt är detta i Ångermanälven och älvarna norr därom.

Stort hinder för den naturliga reproduktionen utgör de fasta fiskeplatserna i älvmynningsområdena. Härigenom minskar också tillgången på avelsfisk för fiskodlingsanstalterna, vilket även påverkar den volym fisk som kan återutsättas.

Avser jordbruksministern att förbättra förutsättningarna för den naturliga reproduktionen av lax och havslaxöring i de norrländska älvarna?

den 22 november

1982/83:120 av *Ing-Marie Hansson* (s) till statsrådet Bengt Göransson om planerad försöksverksamhet med kabel-TV-sändningar i Lund:

Enligt uppgift planerar televerket att under 1983 igångsätta ett omfattande försök med kabel-TV-sändningar i Lund.

Avsikten är att täcka in större delen av tätorten Lund. Förutom de svenska TV-programmen skall också signaler från flera utländska TV-program tas in och sändas ut över kabelnätet. Även lokala TV-sändningar är aktuella. Det innebär att ett statligt verk etablerar sig som rundradiosändare för att bl. a. sända program med reklamslag.

Frågor som rör kabel-TV-verksamhet är en av huvuduppgifterna för den parlamentariska massmediekommittén. Den har ännu inte haft möjlighet att närmare behandla detta. Jag anser det nödvändigt med en samordning av olika initiativ och intressenter i denna viktiga fråga.

Mot bakgrund av vad jag här anfört vill jag ställa följande fråga till statsrådet Bengt Göransson:

Avser statsrådet ta initiativ som syftar till en samplanering av olika slag av försök när det gäller utveckling av TV-sändningar i Sverige?

1982/83:121 av *Gunilla André* (c) till statsrådet Anita Gradin om de politiska partiernas medverkan i det statliga jämställdhetsarbetet:

Enligt en tidningsuppgift kommer jämställdhetskommittén att läggas ned. Med detta som utgångspunkt vill jag fråga om statsrådet har för avsikt att undandra andra politiska partier inflytande och medverkan på det statliga jämställdhetsarbetet?

1982/83:122 av *Eva Hjelmström* (vpk) till statsrådet Bengt Göransson om de s. k. fria teatergruppernas ekonomiska situation:

De s. k. fria teatergrupperna befinner sig i ett utomordentligt prekärt ekonomiskt läge. Kulturrådet avser att göra en översyn av deras situation, men läget är i dag så pass akut att grupperna har begärt ett extraanslag om 9 milj. kr.

Med hänvisning till detta hemställer jag att till kulturministern få ställa följande fråga:

Avser kulturministern att snabbt göra en insats för de fria grupperna, och hur bedömer kulturministern möjligheterna att på sikt rädda deras fortsatta existens?

19 § Kammaren åtskildes kl. 16.58.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 31

Måndagen den
22 november 1982

*Meddelande om
interpellation*